

YOZGAT VE YÖRESİ TÜRK DEVRİ YAPILARI

Hakkı ACUN

SUNUŞ :

Yozgat ve Yöresindeki Türk Devri Yapıları adlı bu araştırma, 1975 yılında bazı değişikliklerle birlikte Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünde Yüksek Lisans Tezi olarak tamamlanmıştır. Yöreye ilişkin bilgilerin yetersizliği üzerinde durarak, bu yörenin mimari sanat etkinliğinin mutlak araştırılması gereğine inandım. Bunu da ancak Yozgat ve yöresini iyi bilen bir sanat tarihçisinin değerlendirebileceği için çalışmalarımı sürdürdüm.

İlk iş olarak Yozgat ve yöresindeki yapıları yerinde görerek, planlarını çıkartıp, resimlerini çekip, gerekli incelemeyi yaptık. Yozgat merkez olmak üzere bu bölge eserlerinin nasıl bir gelişme ne gibi bir mimari gelişme gösterdiğini belirttikten sonra, imkanlarımız oranında, Yozgat ve yöresindeki yapıları belirli bir yöntem ve sınırlılık içerisinde tanıtmaya çalıştık.*

Bu çalışma Yozgat ve yöresi üzerinde, ilk ve ön ilmi çalışma niteliğindedir. Bu bakımdan eksikliklerimizin bulunacağı doğaldır. Bu eksiklikler yeni araştırmalar sonucu zamanla tamamlanacaktır.

GİRİŞ :

Bu araştırmamızda Yozgat ve yöresi yapılarının Türk Mimari tarihindeki yerini belirtmeye çalıştık.

Bugüne kadar Yozgat ve yöresi mimarisi üzerinde yapılan ilmi çalışmalar çok azdır. Bölgenin tarihçesi ile ilgili S.

* Yozgat ve yöresinde araştırma ve incelemelerimiz sırasında bir çok dosttan ilgi ve kolaylık gördük. Bunu burada içtenlikle anarım. Özellikle çalışmalarım sırasında beni bir çok yönden uyararak yol gösteren Hocalarım Prof. Dr. Oluş Arık'a, Doç. Dr. Günsel Renda'ya ve Dr. Yıldız Ötügen'e, çalışmalarım bana yardımcı olan arkadaşım Asist. Mehmet Tuncel'e ve Yeşim Öztürk'e, ayrıca gezilerimin bir çoğuna refakat eden Şakir Yaşar'a, Yılmaz Göksoy'a ve Mustafa Çapan'a, Kitâbelerimi intisah eden Dr. Mehmet Şimşek'e, kitâbelerimi okuyan ve transkripsiyonunu yapan Dr. Bahattin Yediyıldız'a, Dr. Reşat Genç'e, Dr. A. Yaşar Ocak'a ve Asist. Özcan Mert'e, eserimin basımında bana en büyük desteği sağlayan Vakıflar Genel Müdürlüğündeki ilgililere ve Sadı Bayram'a teşekkürü bir borç bilirim.

Duygu'nun «Yozgat Tarihi ve Çapanoğulları» adlı küçük kitabı ile F. Sümer'in «Bozok Tarihine Dair Araştırmalar» adlı makalesi, İ. H. Uzunçarşılı'nın «Çapanoğulları» adlı makalesi, A. Yaşar Ocak'ın «Milli Mücadelede Çapanoğlu İsyanı» adlı kitabı ve çalışmalarımın sonuna doğru yayınlanan Y. Özkaya'nın «Osmanlı İmparatorluğunda Âyanlık» adlı eserler vardır.

Sanat Tarihi açısından bölge ile ilgili; G. Goodwin'in «A History of Ottoman Architecture» adlı kitabı, R. Arık'ın «Yozgat Çapanoğlu Camii» ile «Resimli Türk Evlerinden İki Örnek» adlı makaleleri ve «Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisi Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Camii» ile «Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı» adlı kitapları, G. Renda'nın «Öncelikle Tanıtılması ve Korunması Gereken Sanat Eserleri, Resimli ve Nakışlı Türk Evleri» adlı makalesi ve «Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı» adlı kitaplar ilk yayınlardır.

Bugüne kadar çeşitli Sanat Tarihçilerinin yaptıkları çalışmalarla Son Dönem Yozgat yapıları bir hayli aydınlığa kavuşturulmasına rağmen Selçuklu, Beylik ve Osmanlı Dönemleri ayrıntılı bir inceleme konusu yapılmamıştır. Oysa, bu yörede Türk Mimarisinin her dönem eserleriyle karşılaşmak mümkündür. Özellikle Yozgat'ta Çapanoğulları zamanında (Âyanlar Döneminde) belirli bir ölçüde başkentle yarışabilecek, onlardan hiçte aşağı kalmayan mimari ve resim sanatı ürünleri bulunmaktadır.

Son Dönem Osmanlı saray çevresinde ilgi ile izlenen Avrupa özentisi ve kültürü, giderek Osmanlı toplumunda da benimsenir duruma gelmiştir. Hatta bu akım, Anadolu'nun içlerine kadar girmiştir. Özellikle Anadolu'nun en kuvvetli Ayanı Çapanoğulları gibi sarayla yakın ilişkileri olan Âyanların hâkim olduğu bölgelerde bu etkinlik daha da fazla görülür.

Bu dönem sanatı hiç bir zaman Türk Sanatından ayrılamaz veya ikinci

derecede bir sanat ürünü olarak görülmez. Çünkü bu sanat ürünleri, Son Dönem Osmanlı Mimarisinin genel özelliklerini yansıtır.

YOZGAT VE ÇEVRESİNİN TARİHÇESİ

Yozgat ve çevresi, Bozok Platosu üzerinde kurulmuş, ilk çağlardan beri önemli yerleşme merkezlerinden biri olmuştur.

Alaşar, Kuşhisar, Kazankaya Çengeltepe ve Mercimektepe gibi Hitit yerleşme bölgelerinden başka; Büyük Nefes Köyündeki Tavium harabeleri ve Küçük Nefes Köyündeki, Galat ile Sarıkaya'daki Roma yerleşme yerleri vardır.

Bizans devrinde ise Bozok Bölgesinin Charstanon eyaletine dahil olduğu bilinmektedir.

1071 Malazgirt zaferinden sonra yavaş yavaş bu bölge de Türkleşmeye ve Türk hâkimiyetine girmeye başlar. «1243 yılında Selçuklu ordusunu mağlup eden Moğullar 1256 yılından itibaren fiilen Anadolu'da işgal kuvvetleri bulundurmaya başladılar. Bu arada Moğul işgal kuvvetlerinden pek mühim bir topluluk Özer Bölgesi adını verdiğimiz, Yozgat bölgesini yurt tuttu.»¹

1402 Ankara savaşından sonra Çelebi Mehmed tarafından tekrar Osmanlı Devletinin topraklarına katılır. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran savaşından dönüşünde Bozok ve Kayseri sancakları Dulkâdirli beylerinden Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verilmiştir. XVII. ve XVIII. asırlarda bir çok isyan ve karışıklıklara maruz kalan bu bölge XVIII. yy. ikinci yarısından sonra Çapanoğulları'nın hakimiyetleri altına girer.

Bu bölgenin esas önem kazanması Çapanoğulları dönemine raslar. «Hatta bu bölgenin merkezi olan Yozgat'ın da Çapanoğulları tarafından kurulduğu, Yozgat isminin de bu Türkmen aşiretiyle il

1) Faruk Sümer, «Bozok Tarihine Dair Araştırmalar» Cumhuriyetin 50. Yılı Dönümü ANMA kitabı, D. T. C. F. Yay. Ankara 1973. S. 311.

gili olduğu kuvvetle muhtemeldir.»² «Çapanoğulları, Mamalı Türkmen aşiretine mensup olduğu anlaşılıyor.»³ «Bundan tahminen 300 sene önce Horasan'dan kalkıp Erivan, Kars ve Maraş yoluyla Güney Anadolu'ya gelmişler ve Gaziantep, Maraş dolaylarında yerleşmişlerdir. Fakat sürüleri için daha elverişli yerler aramak zorunda kalan bu yörükler, Ömer Ağa idaresinde İç Anadolu'ya yürümüş ve Yozgat ile Yerköy arasında bulunan Saray Köyü'nü kurup bir müddet orada kalmışlar, daha sonra Yozgat'a gelip yerleşmişlerdir.»⁴ «Yozgat kasabasını ilk defa Çapanoğlu Ahmet Paşa tesis etmiş ve oğulları Mustafa ve Süleyman Beyler burasını imar ile bir kasaba haline koymuşlardır.»⁵ Ahmet Paşa Yozgat'ta bir medrese (Şimdi yoktur) ile Saray Köyünde bir cami yaptırmıştır.

Ahmet Paşa'nın büyük oğlu olan Mustafa Bey zamanında, Yozgat şehri daha da gelişir. Şehirde bir cami, türbe ve şadırvan yaptırır. «Ayrıca 1773 yılında Boğazlıyan Mustafa Bey'in çiftliği durumuna getirilir ve pek çok arazi adına tapulanır.»⁶

Çapanoğulları ailesi içinde en nüfuzlu ve devlet hizmetinde en çok emeği geçmiş birisi de Süleyman Bey'dir.» III. Selim'in tesis ettiği Nizam-ı Cedid teşkilatındaki gayreti ile Padişah'ın Anadolu'da en çok güvendiği ve sevdiği bir şahsiyetti.... Süleyman Bey Nizam-ı Cedid'e hizmeti sebebiyle geniş imtiyazlara nail olmuş, Bozok ve Çankırı'dan başka zaman zaman Kırşehir, Aksaray, Kayseri, Çorum, Ankara, Mütesellimliklerinde bulunmuş, İskilip, Zile, Amasya'yı nüfuzu altına almış, oğlu Celaleddin Paşa vezir ve Sivas valisi olunca bu nüfuzunu o havalide Elbistan, Adana ve Tarsus'da bile göstermiştir. Devlete sadık sikkemiz bir hükümdar gibi tam serbesti ile hareket ederek icabında şedid icraatıyla etrafa kuvvetiyle hakim olmuştur. Buna mukabil hükümetin bütün işlerinde hizmeti ve fedakârlığı görülmüştür.»⁷ Süleyman Bey devlete sayılamayacak kadar pek çok

yararlı işler yapmıştır. Onun için, «Çok karıştırma altından Çapanoğlu çıkar» ve «Çapanoğlunun abdest suyu» deyimleri Süleyman Bey zamanında ortaya çıkar. Ayrıca, «Çapan-zadelere bazı eşkiyalıkları önlemek gibi görevler de verilmişti»⁸.

Süleyman Bey devlete yaptığı yararlı işlerden başka şehirde ve çevrede bir çok imar faaliyetlerinde bulunmuştur.⁹ Şehirde bir cami ile Türkmensarılar Köyü camii ve bir çok köprü yaptırmıştır.

Süleyman Bey'den sonra yakın zamana kadar Yozgat ve Çevresi Çapanoğulları ailesi idaresinde kalmıştır.» İstiklâl Harbi sıralarında da bu ailenin bir çok yararları olmuştur.»¹⁰

CAMİ VE MESCİTLER OSMAN PAŞA KÖYÜ CAMİİ

Osman Paşa, Yozgat'a 38 km. uzaklıkta, merkeze bağlı, eski Kayseri ve Kırşehir'den Amasya'ya giden kervan yolu üzerinde kurulmuş bir kasabadır.

Cami, kasabanın orta kısmına yakın bir yerde, hafifçe yüksek bir alanda yer alır. Büyük bir avlu içinde, biri kubbeli, diğeri kırma çatılı, birbirine bitişik iki yapıdır. Kırma çatılı, sarı kesme taştan olan daminin, doğu kısmında beş yu-

2) İ. H. Uzunçarşılı, «Çapanoğulları» Belleten 38, Ankara Ankara 1973. s. (215 - 262).

3) İ. H. Uzunçarşılı, aynı eser, S. 216.

4) Süleyman Duygu, Yozgat Tarihi ve Çapanoğulları, Saray mat. İstanbul 1953, S. 5.

5) İ. H. Uzunçarşılı, a. g. m., S. 218.

6) Yozgat 11 Yıllığı, Ayyıldız mat. Ankara 1973. S. 48.

7) İ. H. Uzunçarşılı, a. g. m., S. 227 ve 250.

8) Y. Özkaya, Osmanlı İmparatorluğunda Ayanlık, A. Ü. Bas. Ankara 1977, S. 148.

9) Çapanoğullarıyla ilgili daha geniş bilgiyi, Hacettepe Üniv. Tarih, Böl. Asist. Özcan Mert'in bitmek üzere olan Doktora çalışmasından edinebileceğiz.

10) Bir çok savaşlara katılmış emekli muhasebe müdürü Gazi Osman Saydam'ın bana anlattıklarına göre, «İstiklâl harbi sıralarında bir hafta süre ile Çapanoğullarının sürüleri cepheye sevk edilerek savaşan ordunun et ihtiyacını büyük ölçüde karşılamıştır.» Yine aynı olaya yakın bir şekilde temas eden, emekli şube memuru Şükrü Koçak'ın yakınlarından birinden duyduğunu şöyle anlatmakta «Bir gün sabahın erken saatlerinde sokakta aşık oynarken, bir sığır sürüsü geçiyordu, sokağın diğer tarafına akşama kadar geçemedim. Sonradan öğrendiğimize göre bu sürü Çapanoğullarına aitmiş. Cepheye sevk ediliyormuş.» diye anlattığını duydum.

varlak ağaç sütuna oturan sundurmalı kısım vardır. (Resim : 1) Sundurmanın kuzey doğusunda harime giriş kapısı yer alır. Kapının sol üst köşesinde, iki pencere arasında iki tane, bir tane de diğer pencere arasında olmak üzere üç tane kitâbe bulunmaktadır. (Resim : 2)

Kitâbeler :

أَمْرًا فِي هَذِهِ الْمَسْجِدِ الْمُبَارَكِ الْعَبْدِ الْفَقِيرِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْخَلْفِ الْمَجِيدِ مُحَمَّدٍ

أَخِي مَوْضِنِ الْمُبَارَكِ حَسْبُ عَشْرٍ وَسَبْعِينَ حُسَيْنِ

- I - 1 — Emere bi-imâretî hâzihi'l-mescidi'l-mubareki'l-abdül fakirü'l-
- 2 — Muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-Latif Hacı Mehmed Barcuk
- 3 — Evâhir-i Ramazani'l-mübârek sene hamse aşere seb'a mie (715) Amele Hüseyin.

kın bir yerinde, ufak dikdörtgen, türbeye geçiş kapısı yer alır. (Plan : 1) Harimde, iki kible duvarında, üç de doğu duvarında olmak üzere beş pencere vardır. Pencere az ve küçük olması nedeniyle yapı içi biraz karanlıktır.

Harimde süsleme unsurlarıyla hiç karşılaşılmaz. Minber yeni yapılmıştır.

Mihrap, çok sade bir niş şeklindedir. Yalnız mihrap kavsarası içinde iki sıra dikine sıralanmış üçgen prizma şeklinde stalaktitler bulunur.

وَعَمْرٍ هَذِهِ الزَّوَى الْمُبَارَكَةِ لِمُحَمَّدِ بْنِ دُوسْتَاوَادٍ وَقَطْبِ الْعَرَفِينَ سُلْطَانَ أَرْجِي تَوْ اللَّهِ

مَرْكَزٍ فِي أَيَّامِ سُلْطَانِ مُرَادِ بْنِ مَهْمُودٍ الْعَظْمَاءِ مَوْضِنِ الْمُبَارَكِ الْمَكْرَمِ نَلَفَ تِسْعِينَ وَسَبْعِينَ

- II - 1 — Ve amere hâzihi'z-zâviyeti'l-mubareke Seyyid Ahmet bin Dusta lâse ve tis'in ve tis'a-mie (993)
- 2 — Ve evlâdi kutbi'l-ârifin Sultan Emirci nevver-Allahu
- 3 — Merkadehü fi eyyâm-i Sultan Murad Han min şuhûr-i şehîri'l-muazzam
- 4 — Ramazani'l-mübareki'l-mükerrem se-lâse ve tis'in ve tes'sa-mie (993)

Kitâbelerine göre yapı, H. 715/M. 1315-1316 tarihinde Hacı Mehmet Barcuk tarafından yaptırılmıştır.⁽¹¹⁾ İkinci kitabede belirtilen 993/1585 tarihinde ise Sultan III. Murat zamanında, Seyyid Ahmet İbn Dusta'nın oğlu Sultan Emirci tarafından onarılmıştır. Mahalli rivayetlere göre, 1910 da yapılan son onarımında sadece kuzey duvarı sabit kalmak üzere tamamen yenilenmiştir. Bu onarım sırasında batı duvarına bitişik türbe yapılmıştır.

Harim, kareye yakın dikdörtgen planlı, mahfilli ve düz tavanlıdır. Mahfilin altında kuzey-batı köşesinde minareye çıkış kapısı ile batı duvarının ortasına ya-

ÇANDIR ŞAH - RUH BEY MESCİDİ

Çandır, Çayıralan'a bağlı, onun 13 km. batısında, Boğazlıyan Çayıralan yolu üzerinde kurulmuş bir kasabadır. Şah Ruh Bey Mescidi ise kasabanın tam ortasında yer alır. Mescite giriş kapısı üzerinde bulunan tamir kitabesine göre;

- 1 — Sahibu'l-hayrat merhum Şah Ruh Bey
- 2 — Bin Alâüddevlî Bey el-camilî şerif Bi tamire'l-mütevelli
- 3 — Ahmet Beğ bin Arslan paşa sene Seb'a ve hamsin ve mie ve elfu (1157) (Resim : 4)

Ahmet Bey oğlu Arslan Paşa tarafından H. 1157/M. 1744 - 45 yılında tamir ettirilmiştir. Aslında mescit daha

11) A. Y. Ocak, «Emirci Sultan ve Zaviyesi» Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı : 9 (1978), S. (129 - 208) 179. Emirci Sultan (Şeref'ud-Din İsmail), H. 600/M. 1203-4 tarihinde ailesi ile birlikte Danişmendiyeye (Bozok) bölgesinde, sonradan kendi adı ile anılan köyde yerleşmiş ve bir zaviye kurmuştur.

S. 147. Emirci Sultan adına düzenlenmiş 14 Recep 793/17 Haziran 1390 tarihli bir vakfiyesi vardır. Hacı Mehmet Barcuk ile Emirci Sultan arasında bir ilgi kuramadık. Her halde aynı tekkenin şeyhlerinden olmalıdır. Osman Paşa'nın kimliği hakkında bilgi için Osman Paşa Türbesi kıs. Bkz.

eski tarihlidir. 897/1492 tarihli hüccette Şah Ruh Bey'in karısı Şah Sultan Hatun için bir zaviye yaptırdığı yazılıdır. Tahrir defterinde ise hem zaviye, hem de mescitten bahsedilir. Buna göre Şah Ruh Bey'in Çandır'daki mescidi hüccetin tanzim tarihinden sonra yaptırdığına hükmedilebilir. (12)

Mescit kırma çatılı, iki minareli ve moloz taş bir yapıdır. Minarelerinden biri uzun, diğeri kısadır. Kısa minare tuğladan yapılmış, gövdesi yuvarlak, petek ve şerefe kısmı köşelidir. Uzun minare ise, yuvarlak gövdeli ve kısa minareden daha yenidir. (Resim : 5) Mescitin ön kısmında beş ağaç direk üzerine oturan sundurmalı son cemaat yeri vardır. Sundurmalı kısımdan direkt olarak mahfil altına girilmektedir. Sundurmalı son cemaat yeri ile mahfilin bulunduğu kısım, minarelerin durumundan da anlaşılacağı gibi, harime sonradan ilave edilmiştir. (Plan : 2) Harim üç sahnalı bazilikal düzenslidir. Orta sahnın yan sahnılardan daha geniştir. Sahnlar arasını, alt kısmı kare, gövdeleri çokgen iki sıra, beşer tahta direk ayırmaktadır. Mihrap önündeki ikişer direk aralarının üst kısımları tavana doğru üçgen şeklinde desteklenerek bir kemer görünümü verilmeye çalışılmıştır. Harimi batı duvarında üç, doğu duvarında beş, giriş ve kible duvarında da ikişer tane olmak üzere oniki pencere aydınlatır. Ayrıca kuzey duvarına ve iki yan duvarlar ile giriş önündeki iki sütuna oturan bir mahfil vardır. Mahfilin orta sahına bakan ön kısmı, balkon gibi kibleye doğru çıkıntı yapar. Batıda, kibleye dikey galeri gibi girinti yapan mahfil altının ön kısmı, parmaklıkla kapatılmıştır.

Harimde süsleme unsuruna raslanmaz. Minber yeni yapılmıştır. Mihrap ise gövdesi silindir, kavсарası kat kat ters merdiven şeklinde mukarnaslıdır. Mukarnas nişinin ön cephesi kaş kemerlidir. Mukarnas içleri ufak üçgenlerle süslenmiştir. Mihrap kenarını bir sıra kaval silme çevreler. Kaş kemerin (Tam bir kaş

kemer değildir) iki yanında bulunan üçgen boşluklarda birer tane, içleri çok ufak üçgenlere ayrılmış iki kabara motifi bulunur. Mihrap alınlığı üç sivri kemerli kör nişe ayrılmıştır. Nişler arasında birer alem motifi yer alır. (Resim : 6) Kör niş içlerindeki yuvarlak kabalarlar üzerinde ise, orta'da fııldak, yanlarda ufak üçgen motifleri görülür.

ÇAYIRALAN KÜMBETLİ CAMİ

Eski kaynaklarda adı Çayırşeyhi olarak geçen Çayıralan, Yozgat'a bağlı, yaklaşık olarak 5500 nüfuslu küçük bir ilçe merkezidir.

Cami, şehir çarşısının batı tarafında, Çerkes Bey türbesinin yanındadır. Türbeyle aynı avluda olması nedeniyle Kümbetli Cami ismini alır.

Yapının kırma çatısı ve yuvarlak gövdeli uzun bir minaresi vardır. Sonradan eklenen son cemaat yerinden harime giriş kapısı üzerinde, yeni harflerle yazılmış küçük kitâbenin, bir tarafında, yazı ile H. 1152/M. 1739-40 da onarıldığı, diğer tarafında ise, eski yazı ile H. 981/M. 1573-74 tarihi yazılıdır. Caminin orjinal kitâbesi yoktur. Buna göre, ilk yapı H. 981 de yapılmış olabilir. Çerkes Bey'in, çiftliği olan Çayır Şeyhi'de bir mescid yaptırdığı bilinmektedir. (13) Ayrıca cami avlusundaki Çerkes Bey'in türbe kitâbesinde, Çerkes Bey'in H. 966/M. 1558-59 da öldüğü yazılıdır.

Enine üç sahnalı harim, çeşitli onarımlar geçirdiğinden orijinal durumunu koruyamamıştır. Mihrap önündeki iki ağaç direktten doğu yönündeki yıkılmıştır. Bu şekliyle harim, girişi üç enine sahnalı, mihrap önü de birbirine eşit olmayan büyüklükte boyuna sahnalı gibi görünmektedir. Sahnlar köşeleri pahlanmış beş ağaç direklerle ayrılır. Harimi, her duvarda ikişer tane kareye yakın dikdörtgen pencereler aydınlatır. Harimde, girişin üzerinde bulunan mahfilin güne-

12) Faruk Sümer, a. g. m., S. 339.

13) F. Sümer, a. g. m., S. 343.

leri ile bezenmiş bir bordür çerçeveler. Orta kısımda, üzerleri kalem işçiliği ile yapılmış kıvrım dallar, yapraklar ve çiçeklerle süslü altı kollu yıldızların oluşturduğu bir kompozisyon vardır. Ayrıca üst mahfilin arka duvar pervazında da bu şekilde bir süslemenin olduğu kalan ufak tefek parçalardan anlaşılır. Motifler kıvrım dallar, laleler, sümbüller ve papatyalardır. (Resim : 11) Renkler ise siyah, turuncu, beyaz, kiremit ve kahve renkleridir. (Resim : 12)

Ahşap minberin yan yüzeyleri, tavan göbeği gibi kalem işçiliği ile bezelemiş. Fakat temmuz 1975 de yaptığımız inceleme sırasında bu süslemelerin üzerinin 1 ay önce yeşil boya ile kapatıldığını öğrendik. Bugün minbere dikkatle bakacak olursak bu süslemeyi görebiliriz. Ayrıca yapı içinde ve dışında başka süsleme ile karşılaşmayız.

YERKÖY - SARAY KÖYÜ ÇAPAN- OĞLU CAMİİ

Saray Köyü, Yozgat'ın 20 km. batısında, Ankara - Yozgat yolu üzerinde kurulmuş, Yerköy'e bağlı büyük bir köydür.

Çapanoğlu Camii, köyün ortasında yer almıştır. 1957 de yapılan tek şerefeli minaresiyle köyün her yerinden görülebilir. (Resim : 13) Camide Süleyman Duygu'nun belirttiği gibi herhangi bir kitâbeye rastlanmamaktadır. (16) Yalnız mihrabın iki yanında yer alan şamdanlar üzerinde üç satırlık bir kitâbe bulunmaktadır.

- 1 — Kad vakf-ı Hâzihi'îş-şam'dân-ı
- 2 — Ahmet Kapucu ser voyvodayı-
Bozok
- 3 — Sene 1163.

Bu şamdan kitabesine göre cami, H. 1163/M. 1749 tarihinde Kapucubaşı Çapanoğlu Ahmet Paşa (? - 1765) tarafından yaptırılmıştır. Kıрма çatılı, köşe duvarları ve pencere kenarları kesme taş, diğer kısımları moloz taş bir yapıdır. Camiin ön kısmında, tek kapısı batıya açılan bir avlusu vardır. Avlunun doğu iç duvarına bitişik abdest muslukları ile ku-

zey dış duvarına bitişik ufak tuvaletler bulunur. Doğu ve batı duvarları; Ankara yapılarından Kulderviş ve Sabûnî mescitleri ile Hacı Musa ve Leblebici-oğlu Camiilerinde olduğu gibi, kuzeye doğru anten şeklinde çıkıntı yapan son cemaat yerinin ön kısmı sonradan kapatılmıştır (17). Son cemaat yerine ve buradan da harime yuvarlak kemerli birer kapıdan girilmektedir. Harime giriş kapısının iki yanında, basık yuvarlak kemerli, sonradan kapı gibi genişletilmiş birer pencere vardır (Plan : 4).

Harim, kibleye dikey uzanan üç sahinli bazilikal planlıdır. Sahinleri birbirinden ayıran kare kesitli, büyük ağaç direkler yer alır. Harim örtüsü, bu destekler üzerinde, kibleye dikey uzanan iki kalın; ana kirişle taşınır. Ana kirişlerden doğu ve batı yan duvarlarına doğru küçük kirişler uzatılmıştır. Yan sahinleri örten bu kirişler üzerine de orta sahin kirişleri üzerine getirildiği için daha yüksek bir örtü oluşturur (Resim : 14). Böylece orta sahin yan sahinlerden hem geniş, hem de daha yüksek tutulmuştur. Her duvarda ikişer tane olmak üzere sekiz tane dikdörtgen pencere iç mekânı aydınlatır. Harimde, kibleye dikey uzanan, kirişler üzerine oturtulmuş bir mahfil bulunur. Mahfilin orta kısmı balkon gibi güneye doğru çıkıntı yapar.

Yapı içinde, ahşap ve kalemîşi olmak üzere iki tür süslemeyle karşılaşırız. Ahşap süslemeleri kiriş uçlarındaki ufak konsol gibi «S» kıvrımlarda ve minberde görmekteyiz. Minberin korkulukları kafes işçiliği ile yapılmış olup; diğer tarafları sadedir. Harimin doğu, batı ve güney duvarlarını üç yönden çevreleyen, en ve boyları birbirlerinden farklı ölçülerdeki dikdörtgen süs panoları mahfilin ön hizasına kadar gelir. Bu panolar pen-

16) Süleyman Duygu, Yozgat Tarihi ve Çapanoğulları, İstanbul 1953, S. 33 de belirttiği gibi. «Bu köyde Çapanoğlu Ahmet tarafından yaptırıldığı rivayet edilen bir cami vardır. Burada mevcut 1162 tarihli üç satırlık bir kitâbede ise : 1 - Haza vakf-ı şamdan 2 - Ahmet Kapucu serdari 3 - Bozok 116 yazılıdır.» bir kitâbeye rastlanmamıştır.

17) Gönül Öney, Ankara'da Türk Devri Yapıları, Ankara 1971.

cerelerin üst hizasından, tavan kirişlerinin altına kadar uzanır. Mihrap duvarında 12, yan duvarlarında da 14'erden 28 olmak üzere toplam 40 pano bulunur. Bunlar mihraba göre ve karşılıklı olarak simetrik bir düzenleme ile yerleştirilmiştir.

Pano içlerinde çok kere aynı motifler tekrarlanmıştır. Üst kısımları mihrabi-yelidir. İçlerinde zincirle sarkıtılmış kandiller, rozetler, taç alınlığı ve halı göbeği gibi motifler yer alır.

Üç sıra mukarnaslı kavsarası olan ve beş köşeli mihrap nişinin her yüzünde zincirle sarkıtılmış kandil motifleri bulunmaktadır. (Resim : 16) Mihrap nişi, iki yan ve üstten kıvrım dallı rozetlerden oluşan dikdörtgen bir bordürle kuşatılmıştır. Bu çerçeve içinde kalan mihrap nişi köşeliklerinde birer gülçe yerleştirilmiştir. Bunlar dışında kalan yüzeyler ise kıvrım dal ve çiçek motifleriyle süslenmiştir. Caminin en güzel bezemesini mihrap üstüne rastlayan yerde görmekteyiz. Dış sınırları bakımından tuğlu bir taç motifi görünümündeki zengin süsleme unsuru mihrap nişini de gerçekten taçlandırır niteliktedir.

BOĞAZLIYAN HACI AHMET AĞA (ULU CAMİ) CAMİİ

Boğazlıyan, Yozgat'ın 92 Km. güneydoğusunda, Yozgat - Kayseri yolu üzerinde kurulmuş bir ilçe merkezidir.

Cami, şimdiki hastanenin yakınında, müftülüğün arkasındadır. Çok geniş bir avlu ortasında kurulmuş, beşik çatılı, kuzey-batı köşesinde yuvarlak gövdeli iki şerefeli ve birinci şerefeye kadar siyah ve beyaz taşlarla damalı bir şekilde yapılmış, uzun minareli, bazilikal görünümü bir yapıdır.

Ankara Vakıflar Gen. Müd. Arşivinde 386 numaralı defterin, 143. sahifesinde kayıtlı, H. 1173/M. 1759-60 tarihli vakfiyesine göre, cami El Hac Ahmet tarafından yaptırılmış, 1173 tarihinde Ahmet İbn Mehmet tarafından Kozan Çayı üzerinde bir değirmen vakfedilmiştir. Ayrıca üzeri kesik pramit gibi minare kaidesi üzerinde H. 1284/M. 1867-68

onarım tarihi vardır. Yapı girişinin ön kısmına, yakın bir tarihte camekânlı sundurmali kısım ilave edilmiştir. Sundurmali kısımdan harime yuvarlak kemerli iki kapıdan girilir. Minare kaidesine yakın olan kapı üzerinde, sundurmayı taşıyan kolonlardan birinin altında kalmış, Hacı Ahmet Ağa yazısı okunabilen bir kitabe parçası göze çarpar.

Harim, kibleye dikey üç sahnalı bazilikal planlıdır. (Plan : 5) Orta sahnın yan sahnılardan daha geniş ve yüksektir. Sahnıları, çokgen gövdeli iki sıra üçer ağaç sütun ayırır. Sahnın üzerlerini tahtadan yapılmış beşik tonozlar örter. İç mekânı yan duvarlarda dört, kible duvarında iki ve kuzey duvarında bir tane olmak üzere onbir pencere aydınlatır. Ayrıca bazı pencerelerin üzerinde, dıştan okulüs, içten yuvarlak kemerli ufak pencereler vardır.

Yapı içinde ve dışında her hangi bir süsleme unsuruyla karşılaşmıyoruz. Mihrap yuvarlak bir niş şeklindedir. Minber yeni yapılmıştır. Caminin en orjinal yönü, bazilikal görünümlü dış görünüşü ile tavan örtü sistemidir. Ayrıca yapı dışında damalı minaresi dikkatimizi çeker.

YOZGAT ÇAPANOĞLU CAMİİ

Tarihte Yousgath, Yozghourt, Jusgat, Uskat ve Yüzgat gibi isimler alan Yozgat, XVIII. yy. ikinci yarısında Çapanoğulları tarafından, İcanadolu'nun Bozok platosunda kurulmuş bir şehirdir. İki dağ arasında yer alan kentin ortasından geçen kirazlı deresi adeta kenti iki eşit parçaya böler.

Çapanoğlu Camii, kentin her yerinden görülen, Yozgat'ın sembolü sayılan büyük bir yapıdır. Çok ince minaresi, yüksek kasnaklı kubbesi ve köşe kuleleri ile dikkatimizi çeker. Dış görünüşü bakımından hiç de aynı dönem başkent camilerini aratmaz. (18) Yapı ayrı tarihlerde

18) Rüşan Arık, Bazı örnekleriyle Anadolu'da «Barok Denen Camiler», Ankara 1972 (Basılmamış Doçentlik Tezi).

— Ayda Arel, Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci, İ. T. Ü. Mim. Fak., İstanbul 1975. Sondönem Barok usluplu camilerin özellikleri için bu kaynaklara bakmak yeterlidir.

inşa edilmiş iki yapının birbiriyle çok güzel kaynaştırılmasından oluşmuştur. (19)
(Resim : 18) Caminin ilk yapı tarihini gösteren kitabe harimin orta kapısı üzerinde bulunmaktadır. (Resim : 19)

- 1 — Binâ-yi Camiü'l-hayrî tasvir ettirdi ânâ
Husûle geldi manâdan zuhûra çıktı napeydâ
— Çapanzade Süleyman Bey muvaffak oldu
hamdolsun
Civar-ı Hazret-i Hak'da bula ecrini lâ yuhsâ

بوزوق سنجاغناك السيد مصطفى بكير
حدیثنا فکر ایفان بنا اقبلن مؤسس قلمی دی ایشا ایلا کولوش
یا بوج جامع کون طاب سیر ایکنار سن معله قیتمین بولوشن چای افریش
ایکی عالمده قدین حضرت بلند انسون جیبا ساجد انند کج صحران کینر لیل
واتن تحصل ایچون صومع افک ایکنر نکتیر سنجا صرف تقد ایچ قیل
خول خمسین جمع ایلیون حیر کید تاریخ بوج اول کون سن مصطفیان ایچیش

1193

«Bozok sancağının valisi Seyyid Mustafa Bey kim Vücutun kıldı Hak ol katre mahz-ı emn-ü asayiş Hadis-i men benayı fikr idüp bünyan-ı ikbalin Müesses kılmağı dar-ı bekada eyledi hahiş Yapup bu camiî gerduñ tibâk seyredenlerdir: muallâ Kubbesin bulmuş Kibab-ı Çerh-i efrayiş iki alemde kadrin Hazret-i Mevlâ Cübah-ı sacidad ittikçe sahn-ı pakine malîş Kumaş-ı vasfını tahsil için suk-î maarifte Ederken hukte sübhan, sarf-ı nakd-i rayiç danîş Havas-ı hamsesin cem eyleyüp Hayrî didi tarih Bu cami virdi din-i Mustafaya Zib-ü arayış.
1193. 20

Caminin ikinci yapı tarihini gösteren kitabe, bugünkü giriş revakına açılan kapı üzerindedir. (Resim : 20)

بمعراج الخیرین ایشید انا کلدا کون دن ایشید ایشید
چنار ایدن بک ایشید ایشید ایشید ایشید ایشید
لک کون ایشید ایشید ایشید ایشید ایشید
لا ایشید ایشید ایشید ایشید ایشید
الاحقرت سنون حیرت سنجا ایچ ایشید ایشید
نظیر جقد ایچ ایشید ایشید ایشید ایشید ایشید

- 2 — Resûl-ü Kibriyâ'nın rîş-ı pâk-i hâbegâhını
Rızay-i Hakk'a vâsil olmağ için kıldı istibna
— Habib-i Lâyezâlin galibâ i'câz-ı sırrından
Mübârek oldu rîş-i pâk için bu cami-i hûb-
zibâ
3 — İlâhî hürmet-i ismin resûlün nûr-u lihyesi
Süleyman'a şefî'ola ferdâ Muhammet
Mustafa
— Nazîfî çıktılar melekler didiler iki tarih
Bu cami'i kıldı meclis envâr-ı ziyet islâma.
Sene 1209

Kitâbelerine göre ilk yapı H. 1193/ M. 1779 da Çapanoğlu Mustafa Bey (? - 1782) tarafından; ikinci yapı ise, H. 1208/ M. 1794 de Çapanoğlu Süleyman Bey (? - 1812 tarafından yaptırılmıştır. Ayrıca kapı revağı kubbe eteğinde; «Abdülcebbarzade Süleyman Bey hafidi, müteveli Mahmud Celâleddin» ismi ve H. 1317 - 1319/M. 1899 - 1901 tarihli tamir kitâbesi vardır. Goodwin'in de belirttiği gibi İslâm Sanatının ilk devirlerinden beri görülebilen, Konya Alaeddin Cami-

19) C. Texier (Çev. Ali Suat), Küçük Asya, Matbayı Amire, İstanbul, II. Cilt 1339. S. 45 de 'Cami İstanbul camileri tarzında, «Türk-İtalyan» usulübu olan çirkin tarzda yapılmıştır.» denilmektedir. Fakat ben aynı kanıda değilim.

20) R. Arık, aynı eser.

inde (M. 1155/M. 1219) olduğu gibi (21) ayrı tarihlerde yapılar, birbirine kaynaştırılmış, mimarı bilinmeyen (Meşhur el kesme olayı bu caminin mimarı için de söylenir), ilk kısmı beyaz, ikinci kısmı kahverengi kesme taştan yapılmış büyük bir yapıdır. Caminin etrafını çeviren bir avlusu bulunur. Avluya doğu ve batı yönlerinde, küçük ölçüde birer abidevi kapılar ile kuzeydeki kapılardan girilir. Abidevi batı kapısından, eskiden avlu dışında duvara bitişik olarak yapılmış helalara geçilirdi. Bugün yerini modern bir tuvaletle terk etmiştir. Doğuda camiye bitişik türbeden başlayarak, çeşme dışarda kalmak üzere güney-batıya kadar devam eden demir parmaklıkla çevrili, adeta uçları kesik 'U' şeklinde bir hazire kısmı vardır. Burada Çapanoğlu sülalesinin ile gelenlerinin mezarları bulunmaktadır. Caminin kuzey duvarının iç yönünde, mermer sütunlara oturan bir sundurmanın altında abdest muslukları sıralanmıştır. Avlunun ortasında şadırvanı bulunmaktadır. (22) Sonradan, 1964 yılında buraya bir şadırvan yapılmıştır.

Avludan camiye üç kapıdan girilir. Bugünkü girişin önünde, kuzey çepheyi tamamen kaplayan bir platform bulunur. Bu platforma, doğu ve batı uçlarında üçer basamaklı dikdörtgen, ortasında da yarım daire planlı, iki basamaklı birer merdivenle çıkılır. On oniki sene öncesine kadar bu platformun ön ve yan kısımları ajurlu, oymalı 80 cm. yüksekliğinde kare taş bloklarının yan yana dizilmesiyle oluşturulmuş bir korkulukla çevrili idi. Yan kısımların korkulukları hala yerinde durmaktadır. Tam orta kapı önünde sonradan eklendiği hissini veren, üç bölmeli, sekiz sütuna oturan, aralarındaki sivri kemerlerle taşınan; örtü sistemi, ortada küçük kubbe, iki yanda da kırma beşik tonozdan ibaret sundurma gibi küçük revaklı kısım bulunur.

Buradan ikinci yapının harimine girilir. Harimde açık bir şekilde olmasa da bir ters 'T' plan şeması görülür. 'T' nin yatay ve dikey ucu, enine üç bölüme ay-

rılmıştır. Üçlü grupların orta bölmeleri aynalı tonozla, yanları kubbe ile örtülmüştür. Üçlü grupları ayıran sivri kemerler duvardan, Osmanlı-İon başlıklı, yuvarlak mermer gövdeli çift sütunlara veya sütunlardan sütunlara atılmıştır. (Resim : 21) Harimi, altta yuvarlak kemerli yedi, üstte, ajurlu dokuz pencere aydınlatır.

Dış camiden iç camiye giriş, yuvarlak kemerli üç açıklıktan oluşur. Orta kemer açıklığı adeta bir taç kapı gibidir. İki harim arasındaki bağlantı bu açıklıklarla sağlanmıştır. Dikdörtgen olan iç mekan, kuzeyde köşeleri pahlanmış iki kare ayakla, bunun üzerine oturan üst mahfille sınırlandırılmış, geriye kalan kare kısım, 15.15 m. çapında büyük bir kubbe ile örtülmüştür. Köşelerden, yarım kubbe biçimli tromplarla büyük kubbeğe geçilir. Kuzeyde ise duvarlardan ayaklara ve iki ayak arasına atılan sivri kemerlerle üç bölümlü bir mekan oluşturulmuştur. Burası da iki kata bölünmüştür. Üç bölümlü mahfil üzeri, orta kısım aynalı tonoz, iki yanda ufak kubbe ile örtülmüştür. Mahfilin orta kısmı güneye doğru balkon gibi çıkıntı yapar. İç caminin ön kısmında, sanki bir son cemâat yeri gibi dış caminin üçlü kuruluşu ile karşılaşırız. Mahfilin alt kısmı ile bu şekilde içli dışlı narteks görünümündedir. «İzmit Yeşil Cami planının gelişmiş bir şekli olan bu tip, Klasik Osmanlı eserlerinde özellikle İstanbul'dakilerde daha organik biçimlerde düzenleniyordu.» (23) Kubbeli kübik harimi üst kat pencere ile kubbe kasnağında 16 tane yuvarlak kemerli vitray pencere aydınlatır.

21) G. Goodwin, *A History Of Ottoman Architecture*, Thames And Hudson, London 1971. S. 401.

22) R. Arık, «Yozgat Çapanoğlu Camii «Önasya 7/74, Ekim 1971. S. 8 de «Muhtemelen, caminin önündeki ikinci kısım yapılmadan önce, aynı devir İstanbul camilerinde de enzerlerbine rastladığımız, sütunlu bir şadırvan avlu ortasında yer alıyordu. Caminin kuzeye doğru büyütmeleri esnasında bu şadırvan yıkılmış ve sütunları bugünkü abdest musluklarının sundurmasında tekrar kullanılmıştır.» diye belirtir.

23) Metin Sözen ve Gurubu, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975. S. 302.

— R. Arık, a. g. m. S. 9

İç cami, dış camiye nazaran daha ferah, daha aydınlık ve büyük kubbesi ile daha da etkileyicidir. (Plan : 6)

Yapının, Barok etkilerini yansıtan en önemli özelliğini tezyinatında görürüz. Dışta sadece kubbe kasnağındaki "S" kıvrımlı konsollarda, köşe kulelerinde ve ince minaresinde Barok etkiler yansır. Ayrıca orta kapı önündeki sundurma kubbesinin ufak pandantifleri üzerinde, vazoda çiçekler ve tabak üzerinde meyveler ile üç bölümlü sundurmanın her bölümünde, cami duvarına yapılmış üç manzara resmi yer alır. Ortadaki; dalgalı tepeler arasında kurulmuş kırma çatılı, iki katlı iki uzun yapı ile kulevari üç katlı binalar gösterilmiştir. (Res. : 18) (Bu manzara panosunu Çapanoğlu sarayından söz ederken daha uzun tartışacağız.) Doğudaki 'S' gövdeli iki ağaç motifi arasında, dalgalı tepeler üzerine kurulmuş, tek minareli bir cami ve uzun yapılar yer alır. Batıdaki; yine aynı çerçeve motifi içinde uzun çokgen gövdeli bir kule ile iki uzun dikdörtgen yapı ve şehir manzarası görülür. (Res. : 22) Yan kapıların sade, yuvarlak kemerli olmasına karşın, sundurmanın bulunduğu kapı zengin profillerle çerçevelenmiştir. Yuvarlak kapı kemeri açık-koyu renkli mermerlerin nöbetleşe yerleştirilmesiyle meydana gelmiştir. Dış cami harimi içinde İyon başlıklı, açık kahverengi ve açık sarımsı blok mermerlerden yapılmış çokgen kaidede oturan çift sütunlar, iç mekana bir canlılık getirmiştir. Bu kısımda kubbe ve kemerlerin renkli kalem işi nakışların son yıllarda yapılan onarımlarla tamamen yenilenmiş ve orjinalitesi kaybolmuştur. Burada iç camiyi dış camiye bağlayan esas taç kapı kemeri ve kenarındaki renkli mermer kaplamalar dikkati çeker. Siyah, beyaz, açık sarı ve kırmızı mermerden yapılmış yuvarlak kapı kemerinin iki yanında, üzeri 'C' ve 'S' kıvrımlarla taçlandırılmış ince uzun birer niş bulunur. Kapı kemerinin üzeri istiridye ve oval kartuşla belirlenmiştir. Kapı kemeri üzerinde, kenarı ince profillerle

çerçevesiyle dikdörtgen bir kitabe bulunur. Kitabe üzerinde ise siyah kontrboya üzerine altın yıldızla yapılmış III. Selim'in tuğrası yer alır. Portal üzerini, 'S' ve 'C' kıvrımlar, istiridye motifleri, ufak yivli sütunceler, oval kabaralar, kartuşlar ve aynalıkların oluşturduğu Barok üslup için tipik olan katmerli bir taç kısmı vardır.

İç cami harim duvarları, kubbe içleri ve diğer kısımlardaki renkli kalem işi nakışlar son yıllarda yapılan onarımlarla tamamen yenilenmiştir. Sadece bir kaç yerde özelliğini kaybetmeyen kalem işleriyle karşılaşırız. Dikdörtgen alt pencere alınlıklarında Rokoko dönemi süslerini hatırlatan goblen desenlerine, mahfil altı kemer içlerinde de kartuş üzerinde yer almış bir demet çiçek motifine raslanmaktadır. (Resim : 23) Ayrıca duvarlarda, kemerlerde ve ayaklarda mermer süsü veren beyaz boyalar vardır. Aynı süs unsurlarını üst mahfilde de görmek mümkündür. Üç bölümlü mahfilin orta kubbe eteğinde, kuzey duvarına raslayan kısımda bir natürmort motifi ile doğu kubbe eteğindeki pano içinde de İstanbul camilerinden bir tanesi yer alır. Batı kubbe eteğinde de esas yapının (Mustafa Bey'in yaptırdığı kısım) ilk halini gösteren bir resim vardır. (Resim : 24)

Bu ana mekânda, Barok döneminin en görkemli temsilcileri olarak mihrap ve minberi görürüz. Kırmızı, siyah, beyaz, açık sarı ve açık kahverengi damarlı mermer kaplamalardan yapılmış, kible duvarı dışına zarif, köşeli çıkıntı yapan mihrap nişi içerisinde, her köşede ince uzun sütuncelerin ayırdığı, değişik renkli, yuvarlak kemerli 7 tane niş vardır. Mihrap kavsarası kat kat sade mermerden yapılmış iç bükey silmelerden oluşmuştur. Kavsaranın kenarlarında 'C' ve 'S' kıvrımlar, volütler, fistolar ve silmeler bulunur. Mihrap alınlığının üst kısmında, sağda ve solda 'C' kıvrımların oluşturduğu kartuş motifi ile orta kısımda yivli iki ufak silmenin bulunduğu

dikdörtgen bir kartuş vardır. (Resim : 25) Minber de mihrap gibi damarlı renkli mermerlerden yapılmıştır. Yan yüzlerinde, mihrapta gördüğümüz şekildeki nişlere raslanır, Yalnız buradaki nişler ufaktan büyüğe doğru sıralanır. 6 tane olan bu nişlerin üzerleri 'S' kıvrımlıdır. Minber köşkü ise baldaken gibi dört ince sü-tunçe üzerine oturmaktadır.

Plan bakımından barok özellikleri göremediğimiz bu yapıda daha çok süslemelerinde bu özellik bariz bir şekilde göze çarpar.

ÇALIŞKAN KÖYÜ (MUŞALLİM KÖYÜ) ALİ ŞİR ZAVİYESİ

Çalışkan Köy, Akdağmadeni'ne bağlı, Sivas - Ankara karayoluna 8 Km. ilçeye 11 Km. uzaklıkta, onun kuzey-doğusunda bulunan büyük bir köydür.

Zaviye, kalenin güney tarafına raslayan aşağı kısımda yer alır. Kıрма çatılı dikdörtgen planlı büyük bir ev görünümünde, moloz taş bir yapıdır. (Resim : 26)

Zaviye, Ali Şir tarafından yaptırılmıştır. Ali Şir XIII. yy. ikinci yarısı ile XIV. yy. başlarında yaşamıştır. (24)

Bir çok onarımlar sonucunda zaviye özelliğini tamamen kaybetmiştir. Son cemaat yerinden harime giriş kapısı üzerinde yer alan, gelişi güzel yazılmış H. 1192/M. 1778 tarihi bize yapının büyük bir onarım geçirdiğini, belki de Kuzey-batı köşesinde bulunan minarenin de bu tarihlerde ilave edildiğini belirtir. Çok yakın bir zamanda da bir onarım geçirdiği belli olmaktadır.

Geniş bir avlu ortasında kurulan bu yapıya, dikdörtgen bir kapıdan son cemaat yerine girilir. Harim dikdörtgen planlı, düz tavanlıdır. Yapı içinde ve dışında her hangi bir süsleme unsuruyla karşılaşılmaz. Mihrap, yarım yuvarlak bir niş şeklindedir. Minber yeniden yapılmıştır.

TÜRKMENSARILAR KÖYÜ ÇAPAN- OĞLU CAMİİ

Türkmensarılar Köyü, Yozgat'a 30 km. uzaklıkta, Yozgat - Alaca yolunun 3 km. batısında, koruluklarla kaplı küçük bir vadi içerisinde yer alan şirin bir köydür.

Cami, köye giren yolun diğer yakasında, kırma çatılı, oluklu kiremitli, minaresiz, büyük bir ev görünümünde moloz taştan yapılmış bakımsız ufak bir yapıdır. (Resim : 27) Camiye giriş kapısı üzerinde bir kitabe bulunur. (Resim : 28)

صلى الله عليه وسلم
 حيا الحبيب الحسنا وباني الجامع الشريف حسين الخازن
 چچان زاده میر سلیمان سنه ۱۲۰۰

1 — Sahibü'l-hayratvel hasenat ve banî-i

Sene 1200

2 — El Camiü'l-şerif Hüseyinî'l-hâzin

3 — Bi Çapanzade Mir Süleyman

Kitabesine göre, cami H. 1200/M. 1786 senesinde Çapanoğlu Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır. Caminin ön kısmında, iki ağaç direk üzerine oturan, üzeri harim çatısıyla birlikte örtülmüş, önü parmaklıkla kapatılmış, dört basamakla çıkılan, sundurmalı bir son cemaat kısmı bulunur. Buradan harime yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir. Harim dikdörtgen planlı, düz tavanlı ufak bir mekandır. İç mekânı, birer yan duvarlarda, iki tane de güney duvarda olmak üzere dört ufak, dıştan içe doğru genişleyen dikdörtgen pencere aydınlatır. (Plan : 7) Harimin kuzey tarafında, iki büyük ve iki ufak kare kesitli ağaç direklere ve duvarlara oturan, ön kısmının ortası güneye doğru balkon gibi çıkıntı yapan bir mahfil bulunur. Mahfil altının ön kısmı tahta parmaklıkla kapatılmıştır.

Çok basit görünümlü olan bu yapı içinde ve dışında pek az süsleme ile karşılaşırız. Dışta sadece yuvarlak kapı kemerini çevreleyen, ufak yuvarlak daire-

24) F. Sümer, a. g. m., S. 335

ler içinde çok küçük üçgen prizmalara ve geometrik şekillere rastlanır. Bu süslemeler alçı üzerine baskı ile yapılmıştır. Harim içinde de, mahfilin güneye bakan giriş uçları 'S' kıvrımlı bir şekilde pahlanmıştır. Ayrıca balkon gibi çıkıntı yapan balkonun alt kısmı fisto gibi süslenmiştir. Mihrap düz bir niş şeklindedir. minber ise, harimin güney - batı duvarına yapışık, yan yüzeyi yamalı gibi tahta parçalarının çakılmasıyla oluşturulmuş hantal görünüşlü bir tahta kuruluştur.

CEVAHİR ALİ EFENDİ CAMİİ

Yozgat'ın Aşağı Çatak mahallesinde, eski Yozgat - Sungurlu yolu üzerinde, yoldan tahminen 1,5 m. aşağıda kurulmuş, kırma çatılı kâgir duvarlı, dikdörtgen planlı bir yapıdır. (Resim : 29) Harime giriş kapısı üzerinde bir kitabe bulunur. (Resim : 30)

olursa, 6 basamaklı, yarım yuvarlak merdivenle inilir. Bu merdivenin güney tarafında, yapının kuzey - doğusuna yapışık, kare kaide üzerine oturan, armudü iri topuklu, çokgen gövdeli, beyaz kesme taştan yapılmış bir minaresi vardır. Minareye son cemaat yerine açılan kapıdan çıkılır. Minarenin güneyinde, caminin doğusunda ufak bir hazire kısmı bulunur. Kuzey avlu duvarının iç kısmında ufak bir revaklı kısım vardır. Revaklı bölümün içinde bir lahit yer alır. (25)

Avludan harime, önü cemekânla sonradan kapatılmış son cemaat yerinden, siyah, beyaz ve kırmızı mermerden yapılmış yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir.

Harim, dikdörtgen planlı, düz tavanlıdır. İç mekânı, her duvarda ikişer tane, dıştan içe doğru genişleyen dik-

على افندي حلي الحمد لله الالهيدوت
يا بونجا اعجز بولونقيدل احزان
بحق خمس مكتوب اوكى ذاك لاناك دعا المدة كذا اول اول
اشد شديا كرى يشارخنى سويلر
مظا باكيان قد بونج جامع ممتان
١٢٠٢ هـ

- 1 — Ali Efendi, Hacı Ahmet Ağa ile edib himmet — Yapup bu camii ecr-i cezili ettiler ihrâz
 - 2 — Bi hakkı hamsi mektuba o iki zat-ı vâlânın — Du âlemde mededkârı ola ol ferd-i Rabbanî
 - 3 — İşitti rüşdiyâ (?) ve beyan-ı tarihini söyler — Mutaf'-ı pâkiyân-ı kudsidir bu camii mümtaz. — Ketebehu Abdülkadir Eş Şükrî sene 1202
- Kitabesine göre cami H. 1202/M. 1788 yılında Çapanoğulları zamanında, Cevahir (Cevheri) Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır. Kitabenin alt kısmında «Bunu Abdülkadir yazdı» ibaresi yazılıdır.

Bu yapıyı çevreleyen sarı kesme taştan yapılmış avlu duvarı vardır. Avluya, doğu ve batı yönündeki yuvarlak kemerli, Çapanoğlu Camii'nin doğu kapısının benzeri olan ufak bir kapıdan girilir. Avluya doğu kapısından girilecek

dörtgen pencere aydınlatır. Harimin gerisinde, son cemaat yerinin üzerine doğru, dışarda iki büyük ahşap direklerle desteklenen, altı düz tavanlı, üç bölmeli son cemaat yerini teşkil etmektedir. Mahfilin bu şekilde kuzeye doğru çıkıntı yapmasını Saray Köyü Çapanoğlu Camii'nde de görmüştük. Mahfilin harime bakan yüzü dört, kare kesitli ağaç direk üzerine oturur. Ayrıca iki yan kanadı kibleye dikey uzanan, ince uzun 7 tane sütuncelere oturan, birbirlerine bağdadî kemerlerle bağlanan bir üst galeri bulunur. Mahfilin orta kısmı balkon gibi güneye doğru çıkıntı yapar. (Plan : 8)

25) Revaklı kısmın içinde yer alan lahit, camii yaptıran Ali Efendi'nin Cevahir veya Cevheri adını almasına sebep olmuştur. Mahalli rivayete göre, Ali Efendi bu lahit dolusu kıymetli eşyalar bulmuş ve bu parayla, Ali Efendi ve Kayyumzade Camilerini yaptırdığı söylenir.

Yapı dışında pek süsleme ile karşılaşmayız. Profilin avlu kapıları, geç devir özellikli tipik minaresi ve üst kat pencerelelerinin tuğla dizileri ile dikkatimizi çeker. «Pencere kemerlerine bakarak, tuğlaların süsleyici olarak değerlendirildiği daha zengin aslı cepheleri bulunduğu düşünülebilir.»²⁶

Yapı içinde, süslemelerin daha yoğunlaştığı göze çarpar. Çift sıra çıtalarla kasetlenmiş tavanın orta kısmı, kare şeklinde, kat kat profillerle çerçevelenmiştir. Bu profillerin üzeri oyma ve kalem işi, bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir. Tavan göbeğinin orta kıs-

بَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا سَائِرًا مِمَّا بَدَأَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ظَمْرًا فَمَنْ يَفِرْ مِنْهَا فَإِنَّ يَوْمَهُ يَصِيرُ فِي أَهْلِ الْجَحِيمِ

بِأَنَّهَا بِنَاءٌ يُبْنَىٰ لِلَّهِ وَاللَّهُ يَبْدَأُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ لَا يُدْرِكُ الْبَصَرُ شَيْئًا وَلَا يَحِيطُ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

بِأَنَّهَا بِنَاءٌ يُبْنَىٰ لِلَّهِ وَاللَّهُ يَبْدَأُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ لَا يُدْرِكُ الْبَصَرُ شَيْئًا وَلَا يَحِيطُ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

mında çam kozalağına benzer bir sarkıt bulunur. Ayrıca güneye doğru uzanan galerilerin ince uzun ağaç sütunlarının volütlü başlıklarında ve mahfil direklerinin harime bakan yüzey kemerlerinde, ajure tekniğiyle yapılmış naturalist ve geometrik motiflere rastlanır. (Resim : 31)

Mihrap, yarım yuvarlak bir niş şeklindedir. Minber, çok sadedir. Yalnız giriş kapısı alınlığı 'S' şeklindeki volütlerle taçlandırılmıştır. Harimdeki en güzel ahşap süslemelerden birisini de vaiz kürsüsünde görmekteyiz. Vaiz kürsüsü, korent başlıklı, 'C' ve 'S' kıvrımların oluşturduğu kemerli, 4 ağaç sütun üzerine oturan, yan yüzeyleri kasetleme tekniğiyle yapılmıştır.

Motifler 'C' ve 'S' kıvrımlı, geometrik, natüralist ve bitkisel motiflerdir. Kalem işlerinde en çok yaldız boya kullanılmıştır. Ayrıca duvarlarda ve bazı kemer alınıklarında madalyon içlerine yapılmış yazı motifleri de dikkatinizi çeker.

Harim daha süslü olması gerekirken, yapılan sıva ve onarımlar neticesinde bu süsler kaybedilmiş veya tahrip edilmiştir.

KÖSEYUSUFLU KÖYÜ ABDULLAH AĞA CAMİİ

Köseyusuflu Köyü, Yozgat'ın güneybatısında, ona 11 km., Yozgat - Ankara yoluna 4 km. uzaklıkta kurulmuş büyük bir köydür. Cami, köye girmeden gerilerden de görülebilen minaresi ve uzun kavaklarıyla dikkatimizi çeker. (Resim : 32)

Geniş bir avlu ortasında kurulmuş, çadır çatılı moloz taş bir yapıdır. Harime giriş kapısı üzerinde bir kitabesi bulunur. (Resim : 33)

- 1 — Bir ibadethane bünyad etti Abdullah Ağa — Ba'is-i mağfur ola budilerim ruz-u kaze
- 2 — Talib-i merzat (?) Hakka vuslât için ol kerim — Yapdı cay-ı nazenine böyle Âli bina
- 3 — Teberrük camil şerife geldi bir ha'if didi — Tarihi yek camil'ül-hayr ey mucibusselâ.

Sene 1210

Kitabesine göre cami, H. 1210/M. 1796 yılında Abdullah Ağa tarafından yaptırılmıştır. Geniş bir avlu ortasında kurulmuş bu yapı, büyük bir ev görünümündedir. Büyük avlunun iç duvarlarını çepeçevre medrese dersaneleri çevirmekte iken, bugün sadece güney taraftaki medrese odaları ile doğudaki kütüphane binasının depo kısmı kalmıştır.²⁷

Cevahir Ali Efendi Camii'nde olduğu gibi, önü sonradan kapatılan üç bölümlü son cemaat yerine dikdörtgen bir kapıdan, buradan harime ise, yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Harim,

26) Rüçhan Arık, Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisi Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Cami, Ankara 1973. S. 24

27) Avlunun üç tarafını (batı tarafı hariç) 44 odalı medrese hücreleri çevirmekte iken, bugün sadece güney tarafında, tamamen yenilenmiş kerpiçten medresenin yatakhane kısmı ile güney-doğu kısmında, kare planlı üzeri aynalı tonozla örtülü ufak kütüphane deposu ayakta kalmıştır.

kareye yakın dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. İç mekânı, her duvarda ikişertane, dıştan içe doğru genişleyen, dikdörtgen 8 pencere ile vitray pencereler aydınlatır. (Plan : 9) Harimin gerisinde, C. Ali Efendi Camii'nin mahfil planına çok benzeyen bir mahfil bulunur. Güneye doğru uzanan iki üst galeriyi birbirlerine bağdadî kemerlerle bağlanmış 7 tane, ince uzun sütunceler taşımaktadır. Bu galerilerin alt kısmı 'S' profille duvarlara tutturulmuştur. Eskiden bu kısımlarda şerit manzara resimleri bulunmakta iken, yapılan onarımlar sonunda tamamen kaybolmuştur.

Yapı dışında hiç bir süsleme unsuruna raslamayız. Harim içinde ise yer yer bozulmuş vitray pencerelerle ve kasetli tavan görmekteyiz. İnce çıtalarla karelere ayrılmış tavanın orta kısmında ufak ongen bir göbek vardır. Ongenin kenarları ajure tekniğiyle yapılmış fisto motifi ile işlenmiştir. Tavan göbeğinin içi, yıldız ve geometrik şekillere çıtalarla ayrılmıştır.

Mihrap, yarım yuvarlak silindir gövdeli, sivri kemerli ve istiridye kabuğu gibi kavsaralıdır. Minber, çok sadedir. Yalnız korkuluk duvarları kasetleme tekniğiyle yapılmış geometrik süslerden oluşturulmuştur.

BAŞÇAVUŞOĞLU CAMİİ

Yozgat'ın İstanbulluoğlu mahallesinde, kırma çatılı, taş ve tuğla karışımı kağır bir yapıdır. Yapının kuzey - batısına yapışık yuvarlak gövdeli bir minaresi ile büyük bir avlusu vardır. (Resim : 34) Avluya kuzey ve güneydeki ufak kapıdan girilir. Batı tarafı hazire kısmı olarak kullanılmıştır. Harime giriş kapısı üzerinde bir kitabesi vardır. (Resim : 35).

- 1 — Min hasenat-ı İbn Baş Çavuş Halil Ağay-ı sahib-i-hayr
— Bu ziba cami vel müştəbalar bünyan oldu
- 2 — Hulusundan senin tevfik-i Rabbâni olup yâver
— Nice nakdin hele masrûf-i haykât-ı hisan (ihsân) oldu
- 3 — Mübeşşir bir Melek rüştü gelib itmamına tarih
— Dedi, Makbul-ı dergâh-ı uluvu müstean oldu
Abdulkâdir Sene 1215

Kitabesine göre cami, H. 1215/M. 1800-1801 yılında Çapanoğlu Süleyman Bey'in Baş Çavuşu Halil Ağa tarafından yaptırılmıştır.

Sonradan cemakânla kapatılan son cemaat yerine, yamuk şeklinde 4 basamaklı bir merdivenle çıkılır. Ön kısmı iki kare kesitli ağaç direklerle dışarı açılan son cemaat yerinin üzeri, doğu ve batı anten duvarları ve bu ağaç direklere oturan üst mahfil uzantısı ile düz tavan şeklinde örtülmüştür. (Plan : 10) Buradan harime yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir.

Harim kareye yakın dikdörtgen planlı, düz tavanlıdır. Harim ve üst kat mahfil planı bakımından C. Ali Efendi ve Köseyusuflu camine çok benzer. Yalnız burada üst galeriler ve vitray pencereler daha süslüdür. Ayrıca ince uzun galerilerin alt kısmındaki 'S' kıvrımlı bağdadî korniş yüzeyinde ince uzun şerit manzara yer alır. (Resim : 36)

Yapı dışında herhangi bir süslemeyle karşılaşmayız. Harimde ise, yoğun bir şekilde, ahşap ve kalem işi süslemeler görülür. Tavan, kabartma Barok motiflerle ve kalem işi kompozisyonlarla applike tekniğiyle halı gibi işlenmiştir. Tavanda büyük bir kare çerçeve vardır. Bu çerçevenin içinde, karenin kenar ortaylarına

حسنك مثل خلیل اغصان بنیابا مع الا بالک اولد
هه راس جی خلیل اغصان بنیابا مع الا بالک اولد
خلو من کوفته بنیابا اولد بنیابا مع الا بالک اولد
مبشر ملک کلوا تمام تاریخ دیک قبول کاهلو مستعالد
۱۲۱۵

teğet olan büyük bir daire yer alır. Bu dairenin merkezinde, ajure tekniği ile yapılmış taşkın bir sarkıt bulunur. Bu sarkıttan dairenin çemberine doğru güneş ışını gibi, 'S' kıvrımların oluşturduğu şeritler vardır. Bu şeritlerin uçları fisto gibi birleşerek dairenin çemberini oluştururlar. Bu çember ile kare çerçeve arasında kalan üçgen boşluklarda kıvrım dal ve çiçeklerden oluşmuş dört tane kartuş motifi vardır. (Resim : 37) Harim duvar-

بِعِزِّهِمْ عَلَىٰ ذَاتِ شَرَفٍ زِيَّانِ
جَيْدٍ بِرَبِّتِ اَيْلَةٍ تَالِيَةِ اَوْلِيَا سَحِيْبِنَا
اَيْدَا مَقْبُولِ اسْعَدِ اَيْلَةٍ جَنَامَانِ

ları, pencere üzerleri ve araları tamamen kalem işi nakışlarla süslüdür. Alt duvarlarda kıvrım dal motiflerinin oluşturduğu baklava dilimleri içinde ufak çiçek motifleri yer alır. Harimin en güzel süsleme unsuru, ince uzun üst galerilerin alt kısmındaki 'S' kıvrımlı bağdadî korniş yüzeyindeki şerit manzaralardır. Doğu ve batı korniş yüzeylerinde, ince kartuşlu üçer şerit bulunur. Pano içlerinde birbirlerine çok benzeyen manzaralar vardır. (Resim : 38-39) Figür hiç göze çarpmaz. Sadece tabiat ve yapı manzaraları yer alır. Kır yapıları, köşkler, pavyonlar, çadırlar, köprüler ve derelerdir. (28)

Yarım yuvarlak niş şeklindeki mihrap alınlığı, alçıdan yapılmış volütlerle, C ve S kıvrımlarla ve bir vitray pencere ile taçlandırılmıştır. Minberin ise, korkuluk duvarında görülen kasetleme tekniği ile geometrik süsleme görülür.

Daha süslü olması gereken harim, yapılan onarımlarla tahrip edilmiş veya orjinalliği bozulmuştur.

KAYYUMZADE (DEMİRCİLİ ALİ EFENDİ) CAMİİ

Yozgat'ın Köseoğlu mahallesinde kurulmuş, kırma çatılı, son cemaat yeri ile harimin birleştiği kuzey - doğu köşesinde, çokgen gövdeli minaresi olan bir

yapıdır. Yapıyı, kuzeydeki tek kapıdan girilen, yüksek duvarlı bir avlu çevirir. (Resim : 40) Avlunun doğu iç duvarında iki ağaç direk üzerine oturan ufak bir revaklı kısmı vardır. Bu revaklı kısmın güney tarafına, adeta revak ikiye bölünmüş gibi imam için lojman yapılmıştır. Revakta bulunan abdest muslukları sökülerek giriş duvarının iç kısmına sonradan nakledilmiştir. Harime giriş kapısı üzerinde mermerden bir kitabesi yer alır. (Resim : 41).

يَا بَدِيَّ لِلَّهِ مَجْلَدُهُ اَوْ صَالِحِ فَرَانِ
بَوْلِيَّةِ جَامِعٍ وَلَا كَقَبُولِ اَيْلِيَّ حَقِّ
بَارِكُ اَللّٰهُ هَلْ بُو مَعْبَدِ زَيْنَبِ دَهْنَا

- 1 — Yaptı lillah mahallinde o sahib-i İrfan
— Yani hemmam-ı Ali zât-ı şerif-i zîşân
- 2 — Böyle bir cami ve illa ki kabul eyleye Hak
— Çıktı bir beyt ile tarih olup istihsam
- 3 — Berek Allah hele bu ma'bed-i zeynebde bina
— İde makbul anı sa'd ile Cenab-ı Mennan

Sene 1219

Kitabesine göre, H. 1219/M. 1804 tarihinde yapılmıştır. Yaptıranın C. Ali Efendi olduğu söylenir.²⁹

Avludan camiye, 6 basamaklı bir merdivenle çıkılır. C. Ali Efendi, Camii Köseyusuflu ve Başçavuşoğlu camilerinde olduğu gibi, ön kısmı sonradan cemaatla kapatılmış son cemaat yeri, 5 ağaç direk ve doğu ile batı anten duvarları üzerine oturur.

Yuvarlak kemerli, beyaz ve kırmızı damarlı mermerlerden yapılmış kapıdan girilen harim, dikdörtgen planlı, düz tavanlıdır. Harimi, doğu ve batı duvarlarında üçer, güney ve kuzey duvarlarda ikişer dikdörtgen pencere ile üst vitray pencereler aydınlatır. (Planlı : 11)

Harimin gerisindeki mahfil, son cemaat yerinde batıya doğru bir çıkıntı yaparak genişler.

28) Duvar resimleri için bkz. R. Arık, *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir sanatı*, Ankara 1976.

G. Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı*, Ankara 1977.

29) 1973 Yozgat İl Yıllığı, Yozgat 1973. S. 127. Ayrıca halk arasında, yaptırdığı ilk caminin çok aşağıda kaldığı için Kayyumzade camini yaptırdığı söylenir.

Harim dışında herhangi bir süsleme unsuruyla karşılaşmayız. Harimde ise sadece alçıdan yapılmış vitray pencereler dikkatimizi çeker. Mihrap, istiridye kabuğu gibi boyanmış kavsara kısmı ile yarım yuvarlak niş şeklindedir. Minber herhangi bir özellik taşımaz.

SORGUN SALİH PAŞA CAMİİ

Sorgun, Yozgat'ın 33 km. doğusunda, Yozgat - Sivas kara yolu üzerinde kurulmuş, bir ilçe merkezidir. Cami Sorgun Çayı'nın kenarında kırma çatılı, kısa çokgen gövdeli minareli, ufak bir yapıdır. (Resim : 42) Yapının kuzeyinde ufak bir avlusu ve bu avlunun batı kısmında müftülük binası bulunur. Harimin batı duvarında, kare minare kaidesinin alt kısmına yakın bir yerde abdest muslukları sıralanmıştır. Harime giriş kapısı üzerinde bir kitabesi vardır. (Resim : 43)

حَضْرَتِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
دَائِمًا جَلْبَدًا عَاقِبَتِكَ شَهْدًا دَقَّ رِئَسَتُهُ
كَلْدَى اِتْمَانَتِي مَعْبُدَتِكَ شَيْخًا اِكْبَرًا مَضْرَعِي بَيْتِكَ اَوْلِيًا تَارِيخِ سَرِيَا
عَيْنًا اَيْلِيَا مَقْبُولِ جَنَابِ اللهِ كَهْنَةً يَابِتْ بُونُفِ جَالِحِ پَاشَا

- 1 — Hazreti desturu mualla şim ve Salih nam
— Ehl-i hüner zati mehasini pirâ
- 2 — Daima celb-i dua gastı şehi devrane
— Sayesinde olup asude güruhu fukara
- 3 — Geldi itmamına bu mabed-i pakn rüşdi
— İki mısraın bu beytin ola tarih-i resa
- 4 — 'Yümünle eyleye makbul Cenab-ı Allah
— Köhnede yaptı bu nev camii Salih Paşa»

Kitabesinde de belirtildiği gibi, Salih Paşa tarafından (Ebced hesabına göre) H. 1228/M. 1813 tarihinde yaptırılmıştır. (30) Yapı 1955 yılında, batı duvarı sabit kalmak şartıyla, orijinal plânı pek bozulmadan tamamen yenilenmiştir.

Harime, önu kapatılmış, tek kapılı son cemaat yerinden girilir. Harim, üç boyuna sahnı, düz tavanlıdır. Orta sa-

hin yan sahnınlardan çok geniş tutulmuştur. Yan sahnınlara; orta sahnından, kibleye doğru uzanan ince uzun üst galeriyi taşıyan 4 yuvarlak beton sütunla ayrılmıştır. (31) İç mekânı, üçer yan duvarlarda, ikişer ön ve arka duvarlarda olmak üzere 10 tane dikdörtgen alt pencere ile aynı dizilişle 10 tane üst pencere aydınlatır. Son onarım sırasında Harim zemini çok yükseltilerek pencerelerin alt hizasına kadar çıkartılmıştır.

Yapı tamamen yenilediği için, yapı dışında ve içinde her hangi bir süsleme unsuru ile karşılaşmayız. Yapı ile beraber mihrap ve minberi de tamamen yenilenmiştir.

KIZILTEPE KÖYÜ CAMİİ

Kızıltepe, Yozgat'a bağlı, onun kuzey-doğusunda 15 km. uzaklıkta, bir vadi içerisinde kurulmuş ufak bir köydür.

Köyün tam ortasında yer alan cami, ufak bir ev görünümüne, kırma çatılı, moloz taş bir yapıdır. (Resim : 44) Harime giriş kapısının sol üst köşesinde kitabesi vardır. (Resim : 45)

- 1 — Sâhibül - hayrat ve'l-Hasenât
— El Hac Halil Ağa'nın
- 2 — Zevcesi Ayşe Hatun
— Taleben li-merzât-i'llâhi ve li-resulihî

30) Salih Paşa hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Yalnız halk arasındaki rivayete göre, «Salih Paşa son dönem Osmanlı subaylarından Tosya'lı (Kastamonu) bir kommandandır. Ordusuyla Sivas'a giderken, Köhne'de (Sorgun'un eski adı) cami olmadığını görünce, bir cami yaptırmaya karar verir ve o seneki pirinç tarlalarından elde ettiği gelire bu camiyi yaptırdığı» söylenir.

31) Yozgat C. Ali Efendi, Köseyusuflu köyü ve Başçavuşoğlu camilerinde görüldüğü gibi, mahfilin kibleye doğru uzanan üst galerilerinin alt kısmı, son onarımında sütunlarla zemine bağlanmıştır.

صالح بن الحسن الخ خليل غانك
 رَحِمَهُ اللهُ بِمَا كَانَتْ عَلَيْهِ مِنْ عَمَلِهِ
 وَجَمْعِ شَرَفِهِ بِالْحَيَاةِ وَالْمَوْتِ
 حَلَالِ كَيْفِ أَوْلِيَاءِ نَاصِحَاتِهِ وَتَلَاكُمُ

- 3 — Bu camii şerifi binâ ve ihyâ etmiştir
 — Nef'i ibâda sevab kendüyedir
 4 — Sâhibü'l-hayrat olanların
 — Nâmi-i Şânî dünyada zindedir. Sene 1232

Kitabesine göre, H. 1232/M. 1816-1817 tarihinde Halil Ağa'nın karısı Ayşe Hanım tarafından yaptırılmıştır. Giriş kısmında, doğu yönüne iki kare kesitli direklerle açılan bir son cemaat yer alır. (Plan: 12) Son cemaat yerinin batı kısmını ince bir duvarla kapatılarak bir mekân oluşturulmuştur. Harime yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir.

Harim, dikdörtgen planlı, düz tavanlıdır. Harimin kuzeyinde ufak bir mahfil bulunur. Mahfilin orta kısmı güneye doğru balkon gibi bir çıkıntı yapar. İç mekânı, doğuda kareye yakın, içten dışa doğru daralan iki, güneyde de yine içten dışa doğru daralan iki dikdörtgen pencere aydınlatır. Pencerelelerin az oluşu nedeniyle iç mekân biraz karanlık olmuştur. Çok sade bir görünümü olan yapının içinde ve dışında herhangi bir süsleme unsuru görülmez. Mihrabı, basit yarım yuvarlak bir niş şeklindedir. Mimleri ise, çok iptidaidir.

ÇOKRADAN KÖYÜ CAMİ

Çokradan, Çayıralan - Sarıkaya yolu üzerinde kurulmuş, Çayıralan'a 7 km. uzaklıkta büyük bir merkez köyüdür.

Cami, kırma çatılı, dikdörtgen planlı, moloz taş yapıdır. Sonradan yapılan yuvarlak gövdeli çok uzun minare, yapının güney-doğu köşesinde yer alır. Caminin kitabesi yoktur. Yalnız minarenin bulunduğu köşede, çatı saçağı altında kalem işi bir kartuş içinde H. 1232/M.

1816 - 17 tarihi yazılıdır. Harim içinde görülen süs özellikleri bakımından da, yapıyı bu döneme tarihlendirmek mümkün olur.

Doğudaki dikdörtgen kapıdan girilen harim, dikdörtgen planlı, düz tavanlıdır. Harimin kuzeyinde bir mahfil bulunur.

Yapı dışında her hangi bir süsleme ile karşılaşmayız. Yapı içinde ise, kuzey duvarı haricinde tüm duvarları çevre çok sade kartuşlar çevreler. Kalem işi ile yapılan bu kartuşların çoğunun içleri boştur. Bazılarının içlerinde yazı, bazılarının içlerinde de C ve S kıvrımlı naturalist süslemelere raslanır.

Mihrap, yarım yuvarlak bir niş şeklindedir. Minber sonradan yapılmış, çok sade ahşap bir kuruluştur.

— II —

TÜRBELER

OSMAN PAŞA TÜRBESİ

Türbe, Osman Paşa Camiine bitişik, kubbeli, kübik, moloz taş yapıdır. Kubbe kasnağını destekleyen 'S' konsolları ve köşe kuleleri ile Yozgat Çapanoğlu Camiine çok benzer. Türbeye bitişik zaviyenin 1204 de kurulduğunu bilmemize rağmen türbenin yapım tarihini kesin olarak bilmiyoruz⁽³²⁾ Sadece yapı içerisindeki sandukalardan H. 637/M. 1239-40 tarihli Emirci Sultan'a ait olanının kitabesine göre, türbenin 1240 dan sonra yapıldığını söyleyebiliriz. Bir çok onarımlar geçirdiği anlaşılan bugünkü yapının orjinal durumunu yansıtmadığı bir gerçektir. Çünkü kubbe kasnağındaki köşe kuleleri ve Çapanoğlu Camiine benzeyen yönleriyle Barok dönem yapı özelliklerini taşır. Zaten yapı içinde bulunan bir levha üzerindeki yazıda bu tezimizi kanıtlar.

- 1 — Ya Hazret-i Emmirci Sultan-ı Veli
 2 — Kaddesî şerril Ali. 1329

32) A. Y. Ocak, a. g. m., S. 149 Cami ve türbeye ismini veren Osman Paşa zaviyenin mütevellisi ve nazırı, Emirci Sultan'ın amcası Hızır Paşa'nın oğlu ve Emirci Sultan'ın halifesidir.

Yazıdan anlaşıldığı gibi, H. 1328/M. 1912 - 13 tarihi dolaylarında son onarımını geçirmiştir.

Türbeye güneyindeki yuvarlak kemerli, çift kanatlı büyük bir kapıdan girilir. Ayrıca yapının doğu duvarında camii ile bağlantılı küçük bir kapısı daha vardır. Kareye yakın dikdörtgen, planlı türbe, ne Selçuklu ne de Osmanlı türbe biçimlerine benzer. Bu şekli ile türbe-mescid karışımı bir yapıdır. Tromp geçişli büyük kubbenin kapattığı kübik mekânı, batı ve kuzeyde üçer, güneyde de iki tane olmak üzere yuvarlak kemerli sekiz pencere aydınlatır.

Yapı içerisinde dört sanduka vardır. En eski sanduka H. 637/M. 1339-40 tarihli, Emirci Sultan Şeref'ud-din İsmail b. Muhammed'e aittir. Bundan başka, H. 715/M. 1315-16 tarihli, Gıyas'ud-Din b. Halid b. Ali el-İsfehânî'ye ait sanduka vardır. Ayrıca, biri Emirci Sultan'ın hanımı olduğu söylenen, iki kitabesiz sanduka daha bulunur.

Yapı içinde ve dışında hiç bir süsleme yoktur.

AKDAĞMADENİ - ÇALIŞKAN KÖYÜ ALİ ÇELEBİ TÜRBESİ

Köyün kuzeyinde, her tarafa hakim bir tepe üzerinde kale (Muşâllim Kalesi) ile batı eteğinde kurulmuş iki türbe bulunmaktadır. (Resim: 46) Bu türbelerden kaleye yakın (yukarıda) olanı, Ali Çelebi, aşağıda olanı Mahmut Çelebi Türbesidir.³³

«Dikdörtgen Planlı, Baldeken Tarzında Türbeler»³⁴ gurubuna giren bu türbe, kare planlı, 'L' ayaklar arasındaki üç sivri kemere ve duvara pendantsifile oturan ufak kubbeli bir yapıdır. Pek muntazam olmayan beyaz ve kahverengi kesme taşın kullanıldığı 'L' ayaklarda, ağaç hatıllara ve devşirme malzemeye raslanır. (Resim: 47) Örülü olan kuzey duvarında devşirme malzeme daha çok kullanılmış ve duvar yüzeyinde bir hareketlilik sağlamıştır. (Plan: 13).

Türbe içinde (içindeki kırıktır) ve dışında birer mezar taşı vardır. Bunlar üzerindeki kitabeleri Paul Wittek şöyle okumuştur.

«Yukarıdaki türbede 871/1466-67 tarihinden başka bir mezar taşından maada adı geçen Mahmut'un babasının mezar taşı vardır. Bu da hristiyan mezar taşı şeklindedir. Bunun kapağının her iki tarafında 112, nci sure ile Kelime-i Şahadet yazılıdır. Mezarın uzunlamasına olan her iki tarafında Ali bin Muşâlim bin Nusret adı ve ölüm tarihi olarak ta Recep ayı başları yani onuna kadar günlerden biri 875/24-XII-1470 : 2-1-1471 yazılıdır.»³⁵ Bu mezar taşları üzerindeki kitabelere göre, türbe 871/1466 veya 875/1471 tarihleri arasında yapılmış olmalıdır.

İçerisinde el yazması kitap sahifelerine ve röliklere rastlanan kare planlı, beşik tonozla örtülü esas mezar odası toprak altında kalmıştır. Eğer mezar odasının beşik tonoz kısmı kırık olmasa idi, buranın varlığından söz etmek imkânsızdır.

Yapı içinde ve dışında herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmaz. Sadece devşirme malzemenin kullanılış biçimi yapı dışında bir hareketlilik sağlamıştır.

ÇALIŞKAN KÖYÜ MAHMUT ÇELEBİ TÜRBESİ

Muşâllim Kalesinin batı eteğindeki iki türbeden aşağıda kalan, kubbesi yıkık türbedir. Yukarısındaki Muşâllimoğlu Ali Çelebi Türbesinden pek farklı ya-

33) Bu türbeleri ilk defa Prof. Dr. F. Sümer'in Temmuz 1967 de III. Milletlerarası Türk Sanatı Kongresinde verdiği tebliğ ile bilim çevresine tanıtip, 1973 de a. g. m. de yayınladığını biliyoruz. Biz de 1975 de bu türbeleri görüp Y. Lisans Tezime almıştım. Türbelerin isimleri olmadığı için, içerisinde bulunan lahitlerin kitabelerine göre bu türbelere isim vermek gereğini duydum.

34) M. Oluş Arık, «Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri», *Anadolu (Anatolia)*, XI. Cilt, Ankara 1967 S. 57-100. Bu türbenin kuzey kısmı duvarla kapatıldığı halde baldoken şemasını görmek mümkündür.

35) P. Wittek (Çev. Mihin Eren), «Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları», *Selçuklu Araştırmaları Dergisi I*, Ankara 1969. S. 239. Ayrıca F. Sümer, a.g.m. de ve ben de kitabeleri aynen okudum.

nı yoktur. Yalnız bu yapıda devşirme malzeme çok kullanılmış ve ebatları bakımından da diğer yapıdan daha büyüktür. (Resim : 48) Ali Çelebi Türbesinde olduğu gibi kuzey tarafı kapatılmış, üç sivri kemerinden doğudaki sivri kemer kavsi kalmıştır. Kubbesi ve üst kısmı yıkılmıştır. Köşelerde pandoment izlerine rastlanır.

Türbe içinde kırık mezartaşı üzerindeki yazıyı P. Wittek şu şekilde okumuştur. «882/9-X:7-XI-1477 tarihli bir mezar taşı mevcuttur. Bu bir hristiyan mezar taşı şeklindedir. Bunun üzerinde ve yanlarında müstakil bir yazı zemini görülür. Bunların ikisi üzerinde Kur'an'ın 112. nci suresi yazılıdır. Diğer ikisinde de merhumun adı ve ölüm tarihi yazılıdır. Büyük Emir Ali Çelebi'nin oğlu Mahmut Çelebi Recep 882»³⁶ Bu kitabelere göre, türbe 882/1477 tarihinde yapıldığı söylenebilir. Bu yapı, Muşallim'in torunu, Ali Çelebi'nin oğlu Mahmut Çelebiye aittir.³⁷

Kare planlı, yıkılmış olan esas mezar odasının üzeri ardıc ağaçları ile kapatılmıştır.

Yapı dışında devşirme malzemelerin süs unsuru olarak da kullanıldığı hissi sezilmektedir.

ÇANDIR ŞAH SULTAN HATUN TÜRBESİ

Boğazlıyan'dan Çandır'a girerken yolun sağ tarafına düşen Şah Sultan Hatun türbesi; «Kümbet-Eyvan Bileşimi»³⁸ türbeler grubuna giren, sekizgen, prizmal gövdeli, primidal külahlı ve önü eyvanlı türbedir. Bu türbe, «Dulkadir hükümdarı Alâüddeve Bey'in oğlu Şah Ruh Beyin karısı ve Şehsuvar Bey'in (1467-1473) kızı Şah Sultan'a aittir.»³⁹ Türbe içindeki lahdin ayak ucunda H. 905/M. 1499-1500 tarihi yazılıdır. Buna göre türbe 1499-1500 tarihleri arasında yapılmış olmalıdır. (Resim : 49)

Kırmızı kesme taştan yapılmış olan türbenin alt kısmını, bir sıra taş aralıkları ile, eyvanı da içine alacak şekilde şerit halinde üç sıra beyaz kesme

taş çevreler. Ayrıca türbenin külahı geçiş kısmında, beyaz mermer üzerine yazılmış Farsça bir beyit vardır. Kare kaide üzerine oturan türbe; eyvan ve sivri piramidal külahlı esas kümbet kısmı olmak üzere 2 bölümden meydana gelmiştir. İçten kubbe dıştan külahlıdır. Doğuya açılan eyvan ise, içten sivri beşik tonozlu, dıştan kırma çatılıdır. (Resim : 50) Eyvan yüksekliği, türbe yüksekliğinin 3/2 si kadardır. Eyvanın iç kısmının iki yanında, zemine yapışık, 1,5 m. eninde ve 75 cm. yüksekliğinde, sembolik lahit odasının çıkış merdivenine kadar uzanan bir seki bulunur. (Plan : 14)

Sembolik lahit odasına, sekilerden gidilerek, iki yandaki dörder basamaklı merdivenle çıkılır. Merdivene çıkış kısmının önü, eyvan duvarının iç kısmına açılan birer nişle genişletilmiştir. Üst üste gelen kapılardan, üstteki kapı, segment kemerli ve üzeri stalaktitlidir. (Resim : 51) Sekizgen gövdeli, üzeri kubbe ile örtülü ve içerisinde bir lahit bulunan sembolik lahit odasını, güney ve kuzeyde, içten dışa doğru daralan iki dikdörtgen pencere aydınlatır. Pencere kenarlarını dışta, beyaz lento çerçeveler.

Esas mezar odası, kare planlı, üzeri aynalı tonozla örtülü, iki mazgal delikliktir. İçerisindeki mezarlar yokolmuştur.

Türbe dışında, renkli taş almaşığı ile yapılmış, dört sıra bordür süslemesinden başka, külah saçağı altında, beyaz mermer üzerine yazılmış farsca beyite ve pencere sövelerindeki renk kontrastı

36) P. Wittek ve F. Sümer, a.g.m. lerinde kitabeleri okumuşlardır.

37) Nisan 1978'de Yılmaz GÖKSOY ile birlikte Yozgat ilinin kuzey tarafına yaptığımız inceleme gezisi sırasında Çalıskan Köyü halkını, Bulurlu'da da bu türbelerin benzeri bir türbe bulunduğunu belirtmeleri üzerine, çok geç vakitte olsa Bulurlu Köyüne gitmiştik. Fakat köy muhtarının gereken kolaylığı göstermemesi yüzünden türbeyi görebilme imkanı bulamadık. Zaten hava da çok kararmıştı, yolu da pek düzgün değildi. Yalnız buradaki türbenin yıkıldığını, içerisinde mezar taşlarının olmadığını, türbenin isminin bilinmediğini öğrendikten sonra tekrar gitme imkanı bulamadık.

38) M. Oluş Arık, a. g. m., s. 93.

39) F. Sümer, a. g. m., S. 340.

ile yapılmış süslemeye rastlanır. Ayrıca sembolik lahit odasının segment kemerli kapı kenarı, orta kısmı oluk oluşturan şekilde, iki sıra kaval silme ile çevrelenmiştir. Kaval silmelerle, stalaktitli kavsara arasına kalan iki üçgen boşlukta, içi katmerli çiçek motifi vardır.

Türbe içinde, sekizgenden kubbeye geçiş kısmındaki üçgen boşluklar, istiridye kabuğu şeklinde süslerle doldurulmuştur. Kubbenin tam orta kısmı (kilit taşının bulunduğu kısım) küçük armut şeklinde bir sarkıtla sonuçlandırılmıştır.

ÇAYIRALAN ÇERKES BEY TÜRBESİ

Çerkes Bey, 949/1542 yılında Bozok'ta tımar sahibi, 966/1557-58 da Kırşehir sancak beyi olarak görülür. Çayıralan, XVI. yy. ikinci yarısında Çerkes Bey'in çiftliği durumundadır.⁴⁰

Türbe, Çayıralan kümbetli Caminin güney - doğusunda, aynı avlu içerisinde. Kare kaide üzerine oturan, sekizgen prizmal gövdeli, kuzeye açılan eyvanlı ve kubbelidir. Şah Sultan Hatun türbesine çok benzer. Yalnız bu türbenin eyvanı biraz daha kısa, Osmanlı türbeleri gibi yalın katlı, ve kubbelidir. (Resim : 52) Eyvanın doğu dış duvarında bir kitabesi vardır.

1 — Sâhibü'l-binâ' el-medfûn el-merhûm Çerkes
Bey ibn

2 — Eş-şehid el-meşhur Bekir İsa Bey
el-mutasarrıf

3 — Be-Kayseriyye ve Boz Ok

4 — Ğafer-Allahû lehû ve li-vâlideyhî sene sitte
ve tis'in ve tis'a mie Sene 996

Kitabesine göre, 996/1587 - 1588 yılında yapılmıştır. Şah Sultan Hatun türbesinde olduğu gibi, sembolik lahit odasına iki yanda dörder basamaklı merdivenle çıkılır. Merdivenin ön kısmı, eyvan duvarına açılmış, Şah Sultan Hatun Türbesine nazaran daha geniş nişlerle genişletilmiştir. Sekizgen planlı sembolik lahit odasını, dıştan sivri kemer silmeli üç dikdörtgen pencere aydınlatır.

Kaş kemerli bir kapısı olan esas mezar odasına, dört basamaklı bir mer-

divenle inilir. Kare planlı esas mezar odasının üzerini aynalı tonoz örter ve üç mazgal deliği aydınlatır.

Yapı dışında süsleme olarak, eyvanı da içine alacak şekilde, gövde de bir sıra açık sarı taş ile pencere sövelerinde beyaz mermer taş görülür. Üst üste gelen kapılardan, sembolik lahit odası kapı kenarını; ortası oluk meydana getirecek şekilde iki kaval silme çevreler. Segment kemerli kapı üzeri stalaktitlidir. Kavsara ile kaval silme arasında kalan iki üçgen boşlukta, yuvarlak pano içlerinde, üst üste ikişer tane çiçekli taş rozet bulunur.

ÇAPANOĞLU CAMİİ TÜRBESİ

Çapanoğlu Türbesi, iç cami ile dış caminin birleştiği kuzeydoğu köşesinde, beden duvarlarından dışarı doğru taşmış, küçük kubbeli, kübik, beyaz kesme taş bir yapıdır. 1777-1779 de iç cami, türbe ve şadırvanı Mustafa Bey'in yaptırdığına dair vakfiyesi vardır.⁴¹

Türbeye, dış cami içine açılan, yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir. Yapı, kareye yakın dikdörtgen planlı, pandantif geçişli küçük kubbelidir. İç mekânı, güney ve doğuda iki, kuzeyde bir dikdörtgen pencere aydınlatır. Ayrıca üst kısımlarda vitray pencereler vardır. Yapı içinde iki sıra büyüklü küçüklü lahit bulunur. Bu lahitler Çapanoğlu ailesinin ileri gelenlerine aittir.

Yapı içinde ve dışında herhangi bir süsleme unsurlarıyla karşılaşmayız. Sadece vitray pencereler ve lahit üzerindeki süslemeler dikkatimizi çeker. Mermerden yapılmış lahitler üzerinde, hançer, kılıç, selvi, kartuş, 'C' ve 'S' kıvrımlı kabara ve yıldızla yapılmış bitkisel motiflere raslanır. En güzel lahit, iç cami, türbe ve şadırvanı yaptıran Mustafa Bey'e aittir. Lahit baş ucu taşı üzerinde, 'S' ve 'C' kıvrımlı volütlerle yapılmış kartuşlar ve natüralist bitkisel motifler vardır. Bu motif üzerleri siyah bo-

40) F. Sümer, a. g. m., S. 342.

41) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a. g. m., S. 266.

ya ve yıldızlarla bezenmiştir. Lahitlerin boya ile bezenmiş olması ilgi çekicidir. Cami hariminin içerisinde görülen motiflerin aynısını lahitler üzerinde de görmek mümkündür.

— III —

**SARAYLAR - KERVANSARAYLAR -
KALELER
YOZGAT ÇAPANOĞLU SARAYI**

Yeri kesinlikle belirtilmeyen, Çapanoğullarına ait bir sarayın varlığını, bazı kaynaklardan öğreniyoruz. Sadece 1813 de Yozgat'a gelen ve Çapanoğlu Süleyman Bey'in Sarayında dört gün kaldığını, büyük yakınlık gördüğünü ifade eden İngiliz Seyah J. M. Kinneir, sarayın yerini şu şekilde tarif eder.» Şehrin tam orta yerinde, Büyük Cami'nin kuzeyinde yer alan büyük bir yapıdır.» der.⁴² Ayrıca, H. 1231/M. 1815 de İstanbul'da düzenlenen Başçavuşoğulları'na ait bir vakfiyede, adı geçen Ahmet Ağa'nın evinin sınırlarından söz edilirken, «Bir tarafı Süleyman Bey'in Menzili Kebiri'nin avlu duvarı» diye belirtilir.⁴³ Bu kaynakların ışığında, Çapanoğlu Sarayı'nın bulunabileceği en uygun yer, şimdiki pazar yerinin kurulduğu, belediyeye ait geniş boş alandır. Bu yerin, Yozgat tapu kayıtlarına göre, Çapanoğullarından belediyeye geçtiğini öğrenince, sarayın yeri hakkında her hangi bir kuşku kalmadı.

Sarayın planı hakkında hiç bir şey bilmiyoruz. Sadece J. M. Kinneir'in anlatımından bir fikir edinebiliyoruz. «Yozgat Sarayı, bir çok daireleri, uzun koridorları ve bahçeleri olan bir binadır. Geniş bir duvarla çevrili olan bu ahşap bina; iki katlı ve kiremit çatılıdır. Zengin döşemeleri vardır. Dairelerinde renkli resimler ve yıldızlı süsler göze çarpar, Bir çok salonları vardır. Bu salonlardan biri kırmızı, diğeri sarı ve çeşitli renklerle boyalıdır. Sarayın ihtişamı göz kamaştıracak derecededir. Harem dairesi, çok güzel çerkes kadınlarıyla doludur. Mutfağlarında her gün 300 kişiyi doyuracak yemekler çıkar.»⁴⁴

J. M. Kinneir'in tasvirine göre, Çapanoğlu Camii'nin giriş revakının orta bölümündeki (Kitabe üzerindeki) manzara resmini hatırlamak mümkündür. (Resim : 53) Resimde, yüksek bir duvarla çevrili alanın arkasında, önde iki uzun dikdörtgen, kırma çatılı; geride, öndeki yapılardan daha yüksek kulevari dikdörtgen planlı bir yapı vardır. Bu yapı topluluğunun, Çapanoğlu Sarayı olması kuvvetle muhtemeldir.

Bugün saraydan ayakta kalan pek bir şey yoktur. Sadece, harem dairesi veya bahçedeki havuzlardan biri kalmıştır. (Resim : 54) Havuz, mermerden yapılmış, kare planlı, 70-80 cm. derinliğindedir.

Sarayın kim tarafından, ne zaman yapıldığı ve nasıl yok olduğu hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Tahminen sarayın Süleyman Bey (? - 1813) tarafından yaptırıldığını söyleyebiliriz. Ne zaman da yıkıldığını kesin olarak bilmiyoruz. Yalnız 1834 de Yozgat'a gelen C. Texier, sarayın yakılarak tahrip olduğunu belirtir.⁴⁵ Acaba saray yakılmış mı? yoksa, Nizamoğlu konağındaki duvar resimlerinin birinde gösterilen (1871), XIX. ncu yy. ilk yarısında Yozgat'ın geçirmiş olduğu büyük yangında mı? yandı bilinememektedir.

Yapılacak ufak bir kazı programı ile bu gibi soruların bir kısmına cevap bulunabilir.

ÇİNÇİNLİ SULTAN HAN

Kırşehir - Zile yolu üzerinde, Karamağra'nın 16 km. kuzeyinde Sarayözü Boğazı'nda kurulmuş, çok harap bir yapıdır. Yakınında şimdi kullanılmayan bir llica vardır. (Resim : 55)

Kitabesi yoktur. Yalnız K. Erdmann, F. Sümer ve M. K. Özergen'in belirttiği gibi, «Muhtemelen Valde Sultan Melike

42) J. M. D. Kinneir, *Voyage dans L'Asie Mineure, L'Arménie et le Kurdistan dans les années 1813 et 1814.* Librairie de Gide Fild, Paris 1818. S. 134.

43) Salim Korkmaz tarafından bana verilen bir vakfiye.

44) J. M. D. Kinneir, a. g. e., S. 134.

45) Charles Texier (Çev. Ali Suat), *Küçük Asya*, C. III, Matbayı Amire, İstanbul 1340. S. 45.

Mâh-Peri Hatun tarafından yaptırılmıştır. Gene bu Hatun'a ait. Karamağra Camii'ndeki bir kitabe ile Çöteli'deki diğer kitabenin tarihleri 637/1239-40 dır.»⁴⁶ Karamağra Cami minare kaidesinin doğu yüzünde, bu hanın kitabesinin bir kısmı bulunmaktadır. Bu kitabeye göre, H. 637/M. 1239-40 da Valde Sultan Mah-Peri Hatun tarafından yaptırılmıştır.

Han, kapalı ve açık kısımdan oluşmuş, kuzey - doğuya yönelik, moloz taş üzeri kesme taş kaplama bir yapıdır. Kapalı mekândan bugün ayakta arka duvar ve yan duvarların büyük bir kısmı kalmıştır. Üst örtüsü tamamen yıkılmıştır. İç mekân bölüntüsünden hiç bir iz kalmamıştır. Eğer K. Erdmann, yapının planını çıkartmamış olsa idi; planını çıkartmak çok zor olacaktı. (Plan : 16) Bu plana göre, 23X27 M. boyutlarında, kare kesitli ayaklarla ikiye bölünmüş, enine beş sahanlıdır. İç mekânı ortada, boyuna uzun dikdörtgen bir sahin keser. «Her paye arası 3.60 M. idi. Orta nefin üçüncü bölümünde bir kubbe olup olmadığı belli değildir. Işıklandırma hakkında hiç bir şey söyleyemeyiz.»⁴⁷ Sahin üzerlerini sivri beşik tonoz örtmektedir. Örtü sisteminin tonoz izlerini doğu ve güney duvarlarında görmek mümkündür. İç mekana giriş kapısı kayıptır. Dışta, kapalı mekânın kuzey ve batı köşelerini tamama yakın, güney-batı duvarı hariç diğer duvarların orta kısımlarını yarım kare planlı payanda kuleleri destekler.

Avlu, kapalı mekândan 4 M. sağa ve sola taşkındır. Bugün avludan bazı temel kalıntılarında başka hiç bir şey görülmez. Sağda dört birbirine eş büyüklükte kapalı oda vardır. Uçtaki oda ile ondan önceki oda arasında bir bağlantı bulunur. Avlunun girişi ve sol duvar bölüntüsü belli değildir.»⁴⁸ Ayrıca avlu duvarının güney - batı köşesinde bir takım kare, dikdörtgen planlı yapı topluluğu görülür. Bu yapılar hakkında, her hangi bir kazı yapılmadan kesin bilgi vermek imkânsızdır.

ÇEKEREKSU HAN

Kırşehir - Zile yolu üzerinde, Karamağra'nın 31 Km. kuzeyinde, Çekerek Suyu kuzeye kıvrılmadan sol kısmında, Kesik Köprü yanında, çok harap bir yapıdır. (Resim : 56)

Kitabesi yoktur. Yalnız M. K. Özergin'in işaret ettiği gibi, muhtemelen Vâlîde Sultan Melike Mâh-Peri Hatun tarafından, XIII. yüzyıl ortalarına doğru yaptırılmıştır.⁴⁹

Yapı kuzey - doğuya yönelik, moloz tas, üzeri kesme taş kaplama, kapalı ve açık kısımdan oluşmuş bir handır. Kapalı mekândan bugün ayakta, giriş duvarı haricinde, üç duvar ve avlunun güney-doğu duvarı kalmıştır. Örtüsü tamamen yıkılmıştır. İç mekân bölüntüsünü oluşturan ayaklar kavgbolmuştur. Eğer planı K. Erdmann tarafından çıkartılmamış olsa idi; kazı yapılmadan planını çıkartmak mümkün olmazdı. (Plan : 16)

Bu plana göre, iki sıra dört kare ayağın böldüğü sivri besik tonozla örtülü, üç sahnalı bazilikal planlıdır. Orta sahin yan sahinlerden daha geniştir. Sol sahin sağ sahinnden daha dardır. Çünkü sol zemin kenarı ucurumdur. Kuzey-doğu duvarında sahinlerin üzerini örten sivri besik tonoz izlerine rastlanır. Girişi tamamen yok olmuştur.

Avlu, kapalı mekân duvarından üçer metre sağa ve sola taşkındır. Avlu duvarlarından sadece güney-doğu duvarından bir parça kalmıştır. Diğer duvarları tamamen yıkılmış bir harabe görünümündedir.

BUGÜN YERİNDE OLMAYAN HANLAR ÇAYIRŞEHİR HANI

K. Erdmann'a göre, 1955 de ziyaret edilen hanın yalnız temel duvarlarının kaldığını ve Çayırşehir'in biraz doğusunda yer aldığını belirterek, kendisinin de bu yapıyı bulamadığından bahseder.⁵⁰

46) M. K. Özergin, «Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları», *Tarih Dergisi* C. XV, Sayı 20, 1965, S. (141 - 170) 147.

47) K. Erdmann, *Das Anatolische Karvansaray Des 13. Jahrhunderts* C. I. Berlin 1961. S. 140.

48) K. Erdmann, aynı eser, S. 140.

49) M. K. Özergin, a. g. m., S. 147.

50) K. Erdmann, a. g. e., S. 200.

ÇANDIR HAN

K. Erdmann'a göre, Çandır ve Çayırşehir arasında, Çandır'a giriş yolunun 5 Km. önünde, yolun sağında bir tepe üzerinde sadece duvar kalıntıları kalan bir yapıdır. Arazinin durumundan burada bir han yapısının olabileceğini zannemediğini belirterek, burası bir Roma yapı kalıntısı da olabilir der.⁵¹

DELİCESU HAN

K. Erdmann'ın belirttiğine göre, Osten Sch. adlı bir seyyahın 1926 da Sekili yakınındaki bir köprüde büyük bir han kalıntısının olduğunu yazar. Herhalde Selçuklu hanıdır, der. K. Bittel 1942 de bu hanın kaybolduğundan bahseder.⁵²

KARA HİSAR BEHRAMŞAH KALESİ

Akdağmadeni'nin Çalışkan (Muşalim) köyünde, köyün, kuzeydoğusunda bulunan yüksek bir tepe üzerine kurulmuş ufak bir kaledir. (Resim : 57) «Gıyaseddin Keykavus zamanı (1237-1246) emirlerinden Necmed-dîn Behramşah-ı Candar'a ait olan bu kale tahminen XIII. yüzyılın ilk yarısında yapılmıştır.»⁵³

Kalenin bir çok kısmı yıkık ve harap. Sadece batı ve güney duvarı ayakta. Doğu kısmı daha sarp ve kayalıktır. Yüksek kale duvarları, moloz taş üzeri kesme taş kaplamadır. İçte ise bu taş kaplama, taş dizileri tuğla gibi çaprazlama dizilerle sıralanarak zikzak duvar örgüsünü oluşturmuştur. Batı ve kuzey dış duvarlarda, uzun dikdörtgen üç ufak burç vardır.

Kalenin kaç girişi olduğu bilinmemektedir. Yalnız kuzey yönünde köylülerin demir kapı dedikleri büyük bir açıklık ile batıda kemer izlerinin dahi belli olduğu küçük bir açıklık vardır. Çok tahrip olmasına rağmen planı çıkartılabilecek şekilde ayakta durmaktadır.

— IV —

H A M A M L A R

YOZGAT ÇAPANOĞLU HAMAMI - VAKIF HAMAMI

Çapanoğlu Camii'nin güney - doğusunda, bir büyük sekizgen kasnaklı, iki

küçük kubbeli, moloz taş bir yapıdır. (Resim : 58)

Yapı, Çapanoğlu Süleyman Bey tarafından, H. 1208/M. 1793 tarihinde yaptırılmıştır.⁵⁴ Hamama, batıya açılan dikdörtgen kapıdan girilir.

Soyunma yeri kareye yakın dikdörtgen planlı, iki katlıdır. Odaların ön kısmında, köşeleri pahlanmış kare kesitli sütunların taşıdığı revaklı bir kısım ile ortada küçük sekizgen fıskiyeli bir havuz yer alır. Soyunma yerine açılan girişin sağında beş merdivenle inilen ılık-ılık giriş kapısı bulunur.

Ilıklık, enine uzun dikdörtgen planlıdır. Doğu yönünde iki küçük temizlik odası vardır. Bu mekânın üzeri iki sivri payanda kemeri ile üçe ayrılmıştır. Ortası kubbe ile iki köşede aynalı tonozla örtülüdür. Ilıklıktan sıcaklığa da yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir.

Sıcaklık orta hacme açılan dört eyvan ile haç plan şeması gösterir. Orta kısımda sekizgen bir göbek taşı vardır. Orta kubbe, dört sivri kemer üzerine oturur. Dört eyvanın kolları arasında kalan dört halvet odasının ön kısımları, yuvarlak kemerli kapılarla pahlanmış. Halvet odaları üçer kurnalı ve üst örtüleri küçük kubbelerle kapatılmıştır. Bu kubbeleri her köşede yarım kubbecikli tromplar taşır. Hamamın külhan ve hazne kısmı sıcaklığın güney eyvan duvarında yer alır. Bu plan şeması ile S. Eyice'nin hamam tipolojisinden «A» plan tipine girer.⁵⁵

1960 larda Vakıflar tarafından onarılan bu yapının kuzeyine yakın bir tarihte aynı plana benzer bir hamam kısmı ilâve edilerek çifte hamam görünümü

51 K. Erdmann, aynı eser S. 201.

52 K. Erdmann, aynı eser S. 201.

53 F. Sümer, a. g. m., S. 335.

— P. Wittek (Çev. M. Eren), «Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları» Selçuklu Araştırmaları Dergisi I. den ayrı basım Ankara 1969.

54 Vakıflar Gen. Müd. Arşivi, 629 numaralı defterin, (199 - 203) 200. ncü sahifesinde, H. 1208/M. 1793 tarihinde Süleyman Bey tarafından tanzim ettirilen vakfiyede, bu hamamın da onun tarafından yaptırıldığı belirtilir.

55 S. Eyice, «İznik'de Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme» Tarih Dergisi C. XI, Sayı 15, 1960. S. (99 - 120) 120.

verilmeye çalışılmıştır. Ancak bu ilâve kısım şimdi kullanılmamaktadır.

AKDAĞMADENİ HACI HAMAMI

Akdağmadeni çarşısında, belediyenin hemen alt kısmında, üst çarşı caddesini kesen dar bir aralık içinde yer alan, sekizgen kasnaklı, iki büyük kubbeli, meyilli bir zemine oturan moloz taş bir yapıdır (Resim : 59). Şimdi depo olarak kullanılan yapı zemininin kuzey tarafı daha yüksektir. Buradan bakıldığında yapının örtü sistemi tamamen görülebilir.

Hamamın kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Sadece soğukluktan sıcaklığa geçiş kapısı üzerinde küçük, kare bir kitabesi vardır.⁵⁶

- 1 — Maşâ Allah
- 2 — Hamamın
- 3 — Tarih Küşâdı
- 4 — Sene 1311

Kitabeye göre, H. 1311/M. 1895. 96 tarihinde yaptırılmıştır. Doğudaki dikdörtgen iki pencerenin yanındaki kapıdan direkt olarak soğukluğa girilir. Soğukluğun sağ tarafı, üç yuvarlak kemerle bu mekâna açılan soyunma yerleri vardır. Kemer araları şimdi tamamen kapatılmıştır. Soğukluğun üç tarafını çeviren «U» şeklinde bir teras bulunur. Bunun ortasında yuvarlak fıskiyeli bir havuz yer alır. Soğukluğun büyük kubbesini, köşelerde yarım kubbeli tromplar ve kemerler taşır. Sekizgen kubbe kasnağının dört yüzünde, sivri kemerli penceleler vardır.

Soğukluk ile sıcaklık arasında yer alan enine dikdörtgen bir ılıklik yer alır. Girişin solunda tek kurnalı temizlik odası bulunur. Üzeri beşlik tonozla örtülüdür. Beşlik tonozun orta kısmı (kapılar üzerine gelen kısım) küçük kubbe ile örtülüdür.

Ortasında yuvarlak göbek taşı bulunan sıcaklık mekânın etrafı set şeklinde yüksek oturma yerleri ile çevrilidir. Bu set üzerinde altı kurna taşı ile sıcaklığın kuzey-doğu köşesinde büyük bir

halvet odası vardır. Üzeri beşlik tonozla örtülü dikdörtgen planlı halvet odasında da iki kurna taşı yer alır. Sıcaklığın üstü de soğuklukda olduğu gibi büyük kubbe ile örtülüdür. Kuzey duvarına bitişik hazne ve külhân bulunur.

— V —

K Ö P R Ü L E R

KESİK KÖPRÜ

Eski Kırşehir-Zile yolunda, Karamağra'nın 31 Km. kuzeyinde, Çekereksu üzerinde kurulmuştur. Çekereksu Han'la birlikte (XIII. yy. ortaları), aynı tarihlerde yapılmış olmalıdır. Kuzey-doğu yönünde uzanan köprünün tamamı yıkılmıştır. Sadece iki uçtaki kemer boyunlarının bir kısmı kalmıştır. 5,5 M. eninde, 65 M. boyunda ve tahminen beş gözlüdür.

KARABIYIK KÖPRÜSÜ

Yozgat-Şefaattlı yolu üzerinde, Yozgat'a 38 Km. uzaklıkta, doğu-batı yönünde, Konak Suyu üzerinde kurulmuştur. Kitabesi yoktur. Yavuz Sultan Selim tarafından (1516) Mısır Seferine giderken yaptırılmıştır.⁵⁷

Ayaklar üzerine oturan üç sivri kemerli, iki alçak mahmuzlu, 60 Cm. yüksekliğinde korkuluk duvarı ile uçlarda ve ortada baba taşları olan, beyaz kesme taştan yapılmış bir köprüdür (Resim : 60).

Köprü, 54 M. boyunda, 4,5 M. enindedir. Kemer açıklıkları, batıdan doğuya doğru, 6,60 M., 6,60 M. ve 7,50 M.; kemer yüksekliği, 2,5 M., 3 M. ve 3 M. dir. Köprünün ortasına doğru bir harpuştalık farkedilir.

YOZGAT-ŞEFAATLI YOLU ÜZERİNDEKİ BİR KÖPRÜ

Yozgat-Şefaattlı yolunun 8. Km. sinde, Delice'nin (Kızılırmak'ın en büyük kollarından biri) bir kolu üzerinde, kuzey-güney doğrultusunda kurulmuş, sarı kesme taş bir yapıdır (Resim : 61).

56) Temmuz 1975 de siva altında bulduğumuz kitabe, tarafından temizlenerek ortaya çıkartılmıştır.

57) Yozgat İl Yıllığı, 1973. S. 102.

Mansap tarafından küçük bir kitabesi vardır. Kitabe kasden kazındığından sadece tarih kısmını okuyabildik. Kitabesine göre H. 1310/M. 1894 - 1895 tarihinde yaptırılmıştır.

Kemer açıklıkları 8 M., Kemer yükseklikleri 3.20 M. dir. 2 seğment kemerli, kaynak tarafında iki yuvarlak mahmuzlu bir yapıdır. 28,5 M. boyunda, 5 M. eninde ve 50 Cm. lik korkuluk duvarı olan bir köprüdür.

YOZGAT TAŞKÖPRÜ MAHALLESİNDEKİ BİR KÖPRÜ

Taşköprü Mahallesi'nde, Natırların Camii'nin hemen yanında, şehrin içinden akan iki suyun birleştiği noktada, güney-kuzey doğrultusunda kurulmuş bir köprüdür (Resim : 62).

Menba tarafında yer alan büyük mermer kitabesine göre, H. 1313/M. 1895-96 tarihinde yaptırılmıştır.

Sarı kesme taştan yapılmış, 23 M. uzunluğunda, 5 M. eninde, memba tarafında yuvarlak gövdeli mahmuzlu ve 50 Cm. yüksekliğinde korkuluk duvarı olan bir köprüdür. Kemer açıklığı 5,10 M., kemer yüksekliği 3,90 M. olan, iki yuvarlak kemerlidir.

BEYLER KÖPRÜSÜ

Yozgat-Boğazlıyan yolu üzerinde, sarı kesme taştan yapılmış, iki seğment kemerli bir köprüdür. Memba tarafındaki yuvarlak gövdeli mahmuzu üzerinde mermer bir kitabesi bulunmaktadır.

«Köprü'nün çok güzel taş kitabesine göre H. 1314-1316/M. 1896-98 tarihlerinde Sultan Hamid zamanında yapılmıştır.»⁵⁸

Köprü'nün korkuluk duvarı siyah-beyaz renkle trafik nedeniyle boyanmıştır.

— VI —

ÇEŞMELER ÇAPANOĞLU ÇEŞMESİ

Yozgat Çapanoğlu Camii'nin doğu avlu duvarının dışında, çarşıya bakan yüzünde, yarı serbest bir çeşmedir (Resim : 63).

1780 de iç camiye yaptıran Mustafa Bey tarafından yaptırılmıştır. Beyaz kesme taştan yapılmış, üçgen alınlıklı, dış bükey gövdeli bir çeşmedir. Üç, ön yüzeyinde, birer de yan yüzeylerinde olmak üzere beş pöhrekli (lüleli) ve mermer olukludur (kurna taşlıdır). Dış bükey çeşme yüzeyi enine ve boyuna silmelerle üçe bölünmüştür. Boyuna silmeler köşelerde başlıklı, yarı paye durumunda çıkıntı yapar. Enine bölmelerin en alt kısmında boyuna silmelerle üçe ayrılmış, her bölmede birer pöhrek ve oluk taşı bulunur. Üst kısmında bir sıra dış kesimi vardır. Orta bölmenin alt kısmı tek sıra, üst kısmı üç sıra kat kat basamaklı bir şekilde taşkınlık yapan profille sınırlandırılmıştır. Sınırlandırılan bu bölümün ortası, seğment kemerli üç kör nişe ayrılmıştır. Çeşmenin alınlık kısmının ortası iki silme paye üzerine oturan sivri kemerlidir. Kemer açıklığında yuvarlak bir saat yer alır. Silme payenin iki yanında «S» kıvrımlı volütler bulunur ve bu volütleri de iki köşede güneş motifi destekler.

Çeşme biçim ve süsleme bakımından Barok özellik gösterir. Pöhreklerin kenarında, ayna taşlarında, kurna yüzeylerinde «S» ve «C» kıvrımlı, akant yapraklarına, kartuşlara ve su ile ilgili yazı beyitlerine rastlanır. Yalnız bu yazı beyitleri yer yer kasti olarak kazanmıştır.⁵⁹ Ayrıca sivri kemer açıklığı içinde buket motifine rastlanır.

YOZGAT MUSA AĞA ÇEŞMESİ

Yozgat'ın Eskipazar Mahallesi'nde, dikdörtgen planlı, tek pöhrekli (Lüleli) moloz taş bir yapıdır.

Çeşmenin ortasında yer alan beyaz mermer kitabesine göre;

عاشق الخليل والحبس كذا حبر العبيد مولانا

1 — Sahibü'l-Hayrat ve'l-Hasenat Nimetü'

Kethüdaî

2 — Vehüve veltyyü'l-nime MUSA AĞA

Sene 1200

58] Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975. S. 194.

59] Bilinçsiz bir şekilde yapılan bu tahrir, özellikle Çapanoğullarının yaptırdığı eserlerde çok görülür. Bu tahrirbatı Yozgat-Şefaattı yolu üzerindeki köprü kitabelerinde ve Yozgat Lise binasında görürüz.

H. 1200/M. 1785 de Musa Ağa isimli bir zat tarafından yaptırılmıştır. Çeşmenin sadece oluk ve kitabesi orjinaldir. Diğer kısımları tamamen yenilenmiştir. Oluk blok taştan yapılmıştır.

KUŞÇU KÖYÜ ÇEŞMESİ

Kuşçu Köyü, Yozgat'ın 23 Km. güney-batısında yer alır. Çeşme köyün güney tarafındadır. Bu çeşme de tamamen yenilenmiştir. Orjinal olarak, sadece kitabesi kalmıştır. Kitabesine göre; H. 1229/M. 1813 de Mahmut Efendi'nin karısı Fatma Hanım tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı, değişik seviyeli dikdörtgen üç olukludur.

YOZGAT ŞEKER PINARI

Yozgat'ın Şekerpınarı Mahallesi'nde, eski Yozgat-Sungurlu yolu kenarında yer alan, dikdörtgen planlı sarı kesme taş bir yapıdır (Resim : 64). İki lüleli ve olukludur. Orta kısmı yukarı doğru dikdörtgen şeklinde bir çıkıntı ile taçlanır. Çeşme yüzeyinin ortasında iki parçalı uzun bir kitabe bulunur. Kitabesine göre; H. 1266/M. 1851 tarihinde yapılmıştır. Doğuya bakan çeşme yüzeyinin arka kısmında büyük bir hazne kısmı vardır.

— VII —

YOZGAT EVLERİ YOZGAT EVLERİ

Yozgat XVIII. yüzyılın ikinci yarısında kurulmuş bir il olduğu için yapıların bir çoğu eskidir. Ayrıca yakın bir zamana kadar pek bozulmadan, kapalı bir çevre olarak kalabilmiş çok az şehirlerimizden birisidir. Tüm bu özelliklerinden başka pek az imar görebilmiş dar sokakları, Arnavut kaldırımları, dere üzerindeki ufak köprüleri, cumbalı, çıkmalı ve oluklu tuğla örtülü çatılı, ahşap evleri ile dikkatimizi çeker. Kıtık sıvalı, hımışık duvarlı, ekseriya iki katlı evler, birbirlerinin içlerine girercesine sık ve çoktur.

Burada Yozgat evlerinden bahsederken, derinlemesine bir anlatım yapamayacağız sadece en önemli bir kaç ev-

den kısa kısa söz edeceğiz. Çünkü başlı başına bir konu olabilecek kadar bol malzeme vardır. ⁶⁰

NİZAMOĞLU KONAĞI

Yozgat'ın İstanbulluoğlu Mahallesi Emniyet Sok. No. 21 de, çok sade, gösterişsiz, kırma çatılı, iki katlı, meyilli bir zemine oturan, doğu yüzü sokağa bakan, etrafı ufak bir bahçe ile çevrili bir yapıdır. (Resim : 65)

Vasilaki ve Joannaki'den hazineye kalan ve Ağustos H. 1292/M. 1875 de Abdullah Kızı Fatma Hanım'a, ondan da Nizamzade Ali Efendi'ye geçen bu yapı, 1871 de yapılmıştır. ⁽⁶¹⁾

Yapıya yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir. Bir salon etrafına «U» şeklinde, on oda sıralanmıştır. Sofanın güneyinde bugün camekânla bölünerek iki oda haline getirilmiş önu balkonlu bir eyvan bulunmaktadır. Bu şekli ile «İç Sofalı Plan Tipi» ne giren bir plan şeması gösterir. ⁽⁶²⁾ Odaların ön kısmını, sofa zemininden 1 M. kadar yüksek bir teras çevreler. Terasın ön kısmı, birbirine bağdadî kemerlerle bağlanmış 10 ince uzun ağaç sütun ve araları parmaklıkla örülüdür. 1,5 M. kadar enindeki bu sete, eyvanın önüne rastlayan, dalgalı profilli basamakları olan bir merdivenle çıkılır. Terasın Kuzey-doğu ve kuzey-batı köşesinde birer, barok, üslûplu süslemeleri olan çeşme yer alır. Çeşmenin ayna taşı ve alınlığı «S ve C» kıvrımların oluşturduğu kartuş ve kornet motifi süsler.

Aşağı katta, üst katın tamamen benzeri bir plan gösterir. Bu kısımda hiç bir süsleme yoktur. Kiler olarak kullanılmaktadır.

Eyvanın iki yanındaki güney-doğu ve güney - batı köşe odaları özenle süslenmiştir. Bunlar gerek ahşap işçiliğinin, gerekse geç devir duvar resimleri-

60) Hacettepe Üniversitesi Sos. ve İd. Bil. Fak. Sanat Tarihi Bölümü Mastır öğrencilerinden Cemil Erdoğan, «Yozgat evlerindeki ahşap süslemeler» üzerinde bir tez çalışması yapmaktadır.

61) Yozgat Tapu Sicil Muhafızlığı Tapu kayıtlarından.

62) S. Hakkı Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul 1968, S. 25.

nin pek değişik birer örneğini sunar. Bu odaların tavanları, Başçuvuşoğlu Camisinin tavan işçiliğini hatırlatan oyma, çakma, ajure ve applike tekniği ile yapılmış süslemelerle kaplıdır. (Resim : 66) Göbek kompozisyonu ortasında başaşağı sarkan çeşitli kıvrım ve çiçeklerden oluşan ajurlu bir sarkıt süsleme vardır. Bu sarkıtın dışarı doğru güneş ışını gibi, kıvrımlı dal ve çiçeklerden oluşan uzantılar çıkar. Motifler applike tekniği ile yapılmıştır.

Güney-doğu, güney-batı odalarının ve eyvanın tavan eteklerinde, ayrıca terasın eyvan yüzeyine bakan tavan eteğindeki iç bükey kuşakta, figürlü şerit manzaralar görülür. (Resim : 67)

Şehir manzaraları, ormanlar, av sahneleri, ağaçlar arasında yer alan pavyonlar, çobanlar, atlar, keçiler, dağlar, natürmortlar, denizler, göller, Napolyon'un savaşları ve Tivrattan alınmış sahneler vardır. (Resim : 68)

Üslup bakımından çok ileri bir teknik gösterir. Nizamoğlu evindeki ilginç savaş ve av sahneleriyle Kayseri'de Egemelik Sokaktaki 1892 tarihli bir evde dikkati çeken atlılar anıtsal boyutlardaki ilk figür denemeleridir. (63) Ayrıca bu resimler oldukça başarılı perspektif anlayışı, yer yer gölge ışık oyunları, renk tonlaşmaları ile Batılı resim geleneğine bağlı olmakla birlikte çocuksu işlenişleri bakımından da «naif» karakter taşımaktadır. (64)

NURETTİN BACANLI EVİ

Nizamoğlu konağı'nın hemen alt kısmında, şimdiki hayvan dispanserinin olduğu yerdir. Uzun aralığın gerisinde kalmış, tek katlı, kağır, kırma çatılı, bodrum katlı bir yapıdır.

Yapıya beş basamaklı bir merdivenle çıkılır. Dikdörtgen bir kapıdan, direkt olarak sofaya girilir. İç Sofalı Plan Tipli olan bu evin odaları, dikdörtgen sofanın etrafına sıralanmıştır. Altı tane oda vardır. Girişin sağ ve solundaki oda-

ların şerbetlikleri ve yüklükleri bulunur. Çok sade olan yapının tek süsleme unsuru salon tavanı oluşturmaktadır. (Resim : 69) Ajure ve applike tekniği ile yapılmış kasetli tavanı vardır. Tavanın ortasında birbirinin içinde yer alan, biri büyük biri küçük iki göbek vardır. İç göbekten dışarı doğru «S» kıvrımlı, applike tekniği ile yapılmış uzantılar görülür.

İHSAN İPEK EVİ

İstanbuluolu Mahallesiinde, No : 17 de, iki katlı, kırma çatılı kağır bir yapıdır. Yapının ön kısmında büyük bir bahçe vardır. Bahçeye, sarıkesme taştan yan yana yapılmış, biri yuvarlak kemerli çatal, diğeri küçük dikdörtgen kapıdan girilir. Üzeri harpuştalı anıtsal giriş portalinin, küçük kapı üzerine gelen kısmında iki kartuşlu yazı vardır. Bu kartuş içlerinde ayet yazılıdır.

Yapının önünde küçük bir havuz yer alır. İnsan yüzlü, aslan vücutlu küçük bir heykelin ağzından, üç oluklu çörtene, buradan da havuza su dökülür. (Resim : 70) Yapının batısında, dikdörtgen planlı, sarı kesme taştan yapılmış yuvarlak pencere- li ahır vardır.

İkinci kata, batıdaki trabzanlı merdivenle çıkılır. Kapıdan dar bir aralıktan sonra direkt olarak sofaya girilir. İki yüzlü, İç Sofalı, Plan Tipi'ne girer. (65) Altı oda da sofaya açılır. Salonun güneyinde bir balkon vardır. Bol pencere- li ve yüksek tavanlıdır.

Alt katta üst katın aynı planını gösterir. Bu gün mağaza olarak kullanılmaktadır.

HACI KÂZİM DÖNMEZ EVİ

Nizamoğlu konağının hemen üst tarafında, kareye yakın dikdörtgen planlı, kırma çatılı, iki katlı, dikdörtgen sık pencere- li sarı kesme taş bir yapıdır. (Resim : 71) Evin etrafını moloz taştan yapılmış

63) G. Renda, «Öncelikle Tanıtılması ve Korunması Gereken Sanat Esorleri, Resimli ve Nakışlı Türk Evleri», Milliyet Sanat 12 Aralık 1975, Sayı 162.

64) R. Arık, Batılılaşma Dön. a. g. e., S. 60.

65) S. H. Eldem, a. g. e., S. 99.

bir bahçe duvarı çevirir. Yapının iki girişi vardır. Batı taraftaki girişten alt kata, kuzey taraftaki girişten de üst kata girilir.

Üst kata girişin önünde, merdivenle çıkılan sundurmalı bir kısım yer alır. Buradan direkt olarak sofaya girilir. Sofanın üzeri, kuzey tarafı kubbe ile, güney tarafı düz tavanla örtülüdür. Kubbe ile örtülü mekânın alt kısmı sekizgendir. Düz tavanlı kısmın altı dikdörtgendir. Odalar sofanın etrafına sıralanmışlardır. Eskiden kubbenin oturduğu kare bölüm ile kubbe kenarı arasında kalan üçgen boşluklarda kanatlarını açmış çift kartal motifinin varlığını beyaz badananın alt kısmından görmek mümkündür. Ayrıca kubbe içinde de bazı motif izleri rastlanır.

Basık tavanlı alt kat, batıya ufak dikdörtgen bir kapı ile açılır. Küçük bir sofanın güney ve kuzeyine sıralanmış odalar vardır. Güneyde üç, kuzeyde iki oda bulunur. Bu kat tamamen odunluk ve kiler olarak kullanılmaktadır. Sadece güney-batı oda tavanı ve kapısı, diğerlerine bakarak biraz daha itina ile yapılmıştır. Alt kat salonundan üst kata doğudaki kaş kemerli bir geçeli olan merdivenle çıkılır.

Bu yapı da Ermeniler tarafından yaptırılmıştır. «Çömlekçioğlu Mihail ve Tutturakî'den Hacı Kamil oğlu Mahmut Efendi satın almış, ondan da Hacı Kazım Dönmez'e geçmiştir.» (66)

FAZLI AKYOL EVİ

Köseoğlu Mahallesiinde, Büyük Caminin güney-batısında, iki katlı, kırma çatılı kâgir bir yapıdır. Üst kat köşe odaları dışarı taşmıştır. Bu taşan kısımların altını «S» profilli konsollar destekler.

Yapının güneyinde küçük bir bahçe yer alır. Buraya açılan güney kapısından ikinci kata uzun bir merdivenle çıkılır. Burada da odalar sofanın kenarına sıralanmıştır. İç Sofalı Plan Tipi'ne girer bir plan şeması ile karşılaşırız. Sofanın etrafına beş oda sıralanmıştır. Orjinelliğini kaybetmeyen tek oda, kuzey-batıdaki baş odadır.

Bu odanın duvarlarını dikdörtgen panolar kaplar. Panoların çerçevesi kartuş şeklinde «S» ve «C» kıvrımlı kalem işi süslemelerle çevrilidir. Ortasında halı göbeği gibi naturalist motifler yer alır. Bu süs panoları, Çapanoğlu Camii'nin ilk kısmındaki süs panolarına çok benzer. Odanın tavanına Nizamoğlu Konağı'nın güney-doğu oda tavanına çok benzer. (Resim : 66) Yalnız burada değişik olarak göbek kısmı ajure tekniği ile yapılmıştır.

YAŞAR ERYAŞAR EVİ

Tekke Mahallesi Kürçü Sok. No : 20 de, dar bir aralık içinde yer alan bu yapı; iki katlı, kırma çatılı ve ahşaptır. Yapının kuzey ve güneyinde küçük bir bahçesi vardır. Güneydeki yuvarlak kemerli bahçe kapısı yanında ufak oluklu bir çeşme bulunur.

Üst kat, İç Sofalı (Karnıyarık) Plan Tiplidir. Altı oda sofanın doğu ve batısına simetrik olarak karşılıklı sıralanmıştır.

Süslemeyi yapı içinde görürüz. Baş oda tavanı, Nizamoğlu Konağı güney - doğu köşe odası tavanına çok benzer. Her oda içinde yüklükler vardır. Ayrıca her oda kapısı, barok özellikli çiçek ve dal motifleri ile bezelidir. Salonda iki tane alçıdan yapılmış şerbetlik bulunur. Bu şerbetliğin kenarları yine barok özellikli çiçek ve dal motifleri ile süsüdür.

YARAR KARSLIOĞLU EVİ

Eski Yozgat - Sungurlu yolu üzerinde C. Ali Efendi Camii'nin yakınında, iki katlı, birinci kat kesme taş, ikinci kat kâgir ve kırma çatılıdır. (Resim : 72) İkinci kat, güney-kuzey yönünde çıkıntı yapar. Bu çıkıntı yapan kısmın altı «S» konsollarla desteklenmiştir.

Yapının eskiden ruhlara ait olduğunu, güneydeki sundurma üzerinde yer alan balkonun üçgen alınlığındaki Rumca yazılardan anlarız. Ayrıca Atatürk Yozgat'a geldiğinde (3 Şubat 1934) burada

kalmıştır. Uzun bir süre de vali konağı olarak kullanılmıştır.

Yapının esas girişi, güneydeki sundurmalı kısımdan olur. Bugün üst kata doğudaki dikdörtgen küçük kapıdan çıkar. Sekizgen sofanın her köşesinde bir oda yer alır. Bu şekli ile İç Sofalı Plan Tipi gösterir. Güney-batı köşesinde baş oda yer alır. Bu oda tavanı diğer odalarından daha güzeldir. Nurettin Bacanlı Evi'nin salon tavanına benzer. Bütün odalarda yükükler bulunur. Salonun güney kısmı eyvanı hatırlatır. Bu eyvanın önünde bir balkon vardır. Oda kapıları üzerinde haç motifleri varmış, fakat bunlar sonradan kazınmıştır. Yapı içinde kapı ve tavanlardaki ahşap süslemeden başka her hangi bir süslemeyle karşılaşmayız.

SALİM KORKMAZ EVİ

Aşağı Nohutlu Mahallesi, Korkmaz Sokak No : 12 de, tek katlı, kırma çatılı kâgir bir yapıdır. Önünde geniş bir bahçesi bulunur. Yapı bir bodrum kat üzerine kurulmuştur. İç Sofalı Plan Tipine girer. Odalar sofanın etrafına sıralanmıştır. Sofa tavanı Başçavuşoğlu Camii tavanına benzer.

VAHİT SAYGI EVİ

Aşağı Nohutlu Mahallesi Korkmaz Sokak No : 16/b de, iki katlı, kırma çatılı kâgir bir yapıdır. Yapıyı çevreleyen ufak bir bahçe yer alır. İç Sofalı Plan Tipine girer. Odalar sofanın etrafına sıralanmıştır. Sofa tavanı Başçavuşoğlu Camii tavanını hatırlatır.

SABİT BEY EVİ - ESKİ SELAMLIK KONAĞI

Taşköprü Mahallesi, Altay Sokak No : 14 de, tek katlı, kırma çatılı kâgir bir yapıdır. Yapı bir bodrum kat üzerine kurulmuştur. İç Sofalı Plan Tipine girer. Dört oda sofanın etrafına sıralanmıştır.

OSMAN ÇAYER EVİ

Taşköprü Mahallesi Altay Sokak No : 10 da, tek katlı, kırma çatılı, kâgir

bir yapıdır. Önünde geniş bir bahçesi vardır. Dört oda sofanın kenarlarına sıralanmıştır.

MEHMET AYERDEM EVİ

Köseoğlu Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi No : 13 de, iki katlı, kırma çatılı kâgir bir yapıdır. Önünde ufak bir bahçe yer alır. İkinci kat İç Sofalı Plan Tipine girer. Dört oda sofanın etrafına sıralanmıştır.

HALİT GÖLE EVİ

Eskipazar Mahallesi, Seyfi Ağa Sokak, No : 32 de, iki katlı, kırma çatılı, kâgir bir yapıdır. Yapı önünde ufak bir bahçe yer alır. İkinci kat, İç Sofalı Plan Tipine girer. Altı oda bir sofa etrafına sıralanmıştır. Salon tavanı iç içe iki basamaklıdır. Orta kısmında armut biçimli bir sarkıt bulunur.

— VIII —

YOZGAT SAAT KULESİ ve DİĞER SİVİL YAPILAR

ASKERLİK ŞUBESİ

Şehrin orta yerinde, sarı kesme taştan yapılmış, kırma çatılı ve iki katlı bir yapıdır. Yapı girişinin orta kısmında üçgen alınlıklı, dört sütuna oturan, üç yönden kemerlerle dışarı açılan bir çıkma vardır. Çıkma orta kemer alınlığında bir kitabe yer alır. (Resim : 72)

- 1 — Sultan Hamid (Kırık kısım) ol şehriyar-ı âzam;
- Âsır-ı lütfu hemdem eyler cihan-ı hürrem
- 2 — Yaptırdı bu binâ-yı asker için;
- Bir muntazam maka-ı mevcûd değildi akdem
- 3 — Şu mısra tarîh-i tam mülhem;
- Çû dârü'l-askerimiz oldu metin-ü mühdem.

1311

Kitabesine göre H. 1311/M. 1895-1896 tarihinde Sultan Hamid döneminde yapılmıştır. Ön cephedeki çıkma kemerler ile pencere kemer ve söveleri hafifçe dışarı taşmıştır. Dışarı taşkınlık yapan bu kısımlar (çıkmanın üst kat pencerele-ri hariç) renkli taşlarla yapılmıştır. Dış cephe görünüşü ile Neoklâsik Uslup

özellikleri gösteren yapının, sundurmalı kısımdan içeri girildiğinde bir salonla karşılaşırız. Odalar salonun iki yanına sıralanmıştır. İç Sofalı Plan Tipinin (Karıyarık Plan Tipinin) genel özelliklerini gösterir. Üst kata iki taraflı, ortada birleşen trabzanlı bir merdivenle çıkılır. Burada da salonun iki tarafına sıralanmış dörder oda bulunmaktadır. Alt ve Üst kat odalarının içlerinde yüklükler ve şerbetlikler vardır.

YOZGAT LİSESİ

Sarı kesme taştan yapılmış, iki katlı, kırma çatılı dikdörtgen planlı bir yapıdır. Doğu-Batı doğrultusunda uzanan yapının dört köşe odası iki yönde çıkıntı yapar. Ayrıca yapının güneye bakan kısmının ortası, üçgen alınlıklı ve iki sütuna oturan cumba gibi bir taşkınlık vardır. Bu sundurmalı kısmın ortasında yer alan yuvarlak kemerli giriş kapısının sağ üst köşesinde bir kitabe yer alır. Kasıtlı olarak kazınan kitabenin hiç bir yazısı okunmamaktadır. Yalnız H. 1311/M. 1895 1896 yılında Sultan Hamid döneminde yaptırıldığı bilinmektedir. (67)

Yapı yüksek tavanlı, uzun koridorludur. Uzun koridorun iki tarafına karşılıklı olarak sıralanmış, alt katta ve üst katta onbiser oda bulunur. Üst kata, girişin karşısında iki taraflı ortada birleşen trabzanlı bir merdivenle çıkılır.

YOZGAT SAAT KULESİ

Şehrin orta yerinde kurulmuş, kare prizma şeklinde uzun bir kuledir. Bu kuleyi, 1908 yılında Tefvikî Zade Ahmet Bey'in Belediye Başkanlığı sırasında Şakir Usta tarafından yapılmıştır. (68)

Kule enine silmelerle altı kata bölünmüştür. Üst kısmı şerefe gibi bir terasla çevrilidir. En üst kısımda çan şeklinde bir külâhı vardır. Üst kısmın her yüzünde bir saat vardır. Saat çanı 250 Kg. ağırlığında olup, her yarım saatte ve her tam saatte ispatlı olarak vurur. Kuleye çıkış kuzeydeki yuvarlak kemerli kapıdan olur. Şerefeli kısmın altından üç kat aşığı doğru her katta küçük yuvarlak kemerli bir pencere bulunur. (Resim : 73)

SONUÇ

VE

DEĞERLENDİRME

Katalogunu yaptığımız Yozgat ve Yöresi Türk Devri Yapılarının Türk - İslam sanatındaki yerini belirtelim :

PLAN VE KURULUŞ

1 — Malzeme

A — Camiler :

Yozgat Cevahir Ali Efendi Camii ve Başçavuşoğlu Camii kâgir, Osmanpaşa Köyü Camii, Divanlı Köyü Cami ile Çapanoğlu Camileri kesme taş ve diğer camiler moloz taş yapılardır.

B — Türbeler :

Yozgat Osmanpaşa Türbesi, Çalışkan Köyü Ali ve Mahmut Çelebi türbeleri devşirme moloz taş, Çandır Şah Sultan Hatun, Çayıralan Çerkes Bey ve Çapanoğlu türbeleri ;kesme taşdır.

C — Kale, Kervansaray ve Köprüler :

Çalışkan Köyü Behram Şah kalesi, Çekerek Su Han ve Çiçinli Sultan Han moloz taş üzeri kesme taş kaplama ve bütün köprüler kesme taşdır.

D — Çeşme, Hamam, Ev ve Diğer Sivil Yapılar :

Yozgat Çapanoğlu ve Şeker Pınar çeşmesi kesme taş, diğer çeşme ve hamamlar moloz taş yapılardır. Yozgat Lise binası, Askerlik Şubesi ve Kazım Dönmez evi kesme taş olmasına karşın bütün evler kâgir veya moloz taşdır.

2 — Örtü Sistemleri :

Yozgat Çapanoğlu Camii kubbe ile Hacı Ahmet Ağa Camii, benzerine çok ender rastlanabilen ahşap tonozla örtülü olmasına karşın diğer bütün camiler düz tavanlıdır. Bu düz tavanlı yapılar içinde bindirme tekniğini gördüğümüz tek örnek Saray Köyü Çapanoğlu camiidir.

Cami dışında kalan türbe, hamam ve kervansaraylarda örtü sistemleri kub-

67) Yozgat İl Yıllığı, 1973, S. 7 de, Lise Binasının 1896 yılında Çapanoğulları tarafından yaptırıldığı belirtilir. Aslında yıllığı hazırlayanlardan Yılmaz Göksoy'un ve eski Belediye Reisi Merhum Salih Korkmaz'ın bize söylediğine göre, yapı 1896 yılında askerlik şubesi ile beraber yaptırılmıştır.

68) Aynı eser, S. 103.

be ve tonozdur. Evlerin ise, örtü sistemleri düz tavan üzeri çatıdır. Yalnız Kazım Dönmez evi sofası kubbelidir.

3 — Plan :

A — Camiler :

Yozgat ve yöresi camilerini plan bakımından üç kısma ayırabiliriz.

a) Tek Mekânlı düz tavanlı camiler :

Osmanpaşa Köyü Cami, Çalışkan Köyü Ali Şir Zaviyesi, Türkmensarılar Köyü Çapanoğlu Camii, Yozgat Cevahir Ali Efendi Camii, Köseyusuflu Köyü Cami, Başçavuşoğlu Camii, Kayyumzade Camii, Kızıltepe Köyü Cami ve Çokradan Köyü Camileri

b) Boyuna Sahınlı (Bazilikal) Planlı Camiler :

Çandır Şah Ruh Bey Mescidi, Çayıralan Kümbetli Cami, Saray Köyü Çapanoğlu Camii ve Boğazlıyan Hacı Ahmet Ağa Cami.

c) Tek Mekânlı Kubbeli Camiler :

Yozgat Çapanoğlu Camiinin ilk kısmı (Mustafa Bey tarafından yaptırılan kısmı).

Camiler için bir genelleme yapacak olursak; Hacı Ahmet Ağa Camii ve Çalışkan Köyü Ali Şir Zaviyesi dışında kalan bütün camilerin üst mahfilleri vardır. Ayrıca bunlar içinde Cevahir Ali Efendi Camii, Köseyusuflu Köyü Cami, Başçavuşoğlu Camii, Kayyumzade ve Salih Paşa Camilerinin mahfilleri iki yönde güneye doğru bir galeri gibi uzantı yapar.

Plan bakımından üç guruba ayırdığımız Yozgat ve Yöresi Camileri, Anadolu Türk Sanatı için-değişik bir örnek göstermez. Bu plan türlerine Anadolu Selçuklu, Beylik ve Osmanlı dönemlerinde de rastlarız.

Tek Mekânlı Düz Tavanlı Camilere örnek; Milas Hacı İlyas Camii (1330) Marınca Kara Mustafa Camii (17. yy. ikinci yar.), Bilecik Vezirhan Mescidi (17. yy.) ve Soma Hızır Bey Camii (1791).

Boyuna Sahınlı (Bazilikal) Planlılara örnek; Afyon Ulu Camii (1272), Sivrihisar Ulu Cami (1275), Beyşehir Eşrefoğlu

Camii (1297) ve Denizli Acıpayam Yazır Köyü Cami (1802).

Tek Mekanlı Kubbeli Camilere örnek : Akşehir Güdük Minare (1226), Kastamonu İbn Neccar Camii (1397), İstanbul Edirnekapı Mihrimah Camii (1550-57) Nevşehir Damat İbrahim Paşa Camii (1725) ve Aydın Cihanoğlu Camii (1753) gibi...

Yozgat ve Yöresi camileri içinde en önemli yapı Çapanoğlu Camiidir. Değişik zamanlarda yapılmış, Ayanlar dönemindeki Anadolu'nun en büyük külliyelerinden birisidir. Bu külliye 200'e yakın dükkan, bir cami, bir hamam, bir çeşme ve bir türbeden oluşmuştur.

B — Türbeler :

Camilerde olduğu gibi türbeleri de plan yönünden üç gruba ayırabiliriz.

a) Bir Yapı bütününe bağlı, Kubbeli Kübik Mekânlı Türbeleri Osmanpaşa Köyü türbesi ve Yozgat Çapanoğlu türbesi.

b) Baldeken Planlı Türbeler :

Akdağmadeni, Çalışkan Köyü Ali ve Mahmut Çelebi türbeleri.

c) Kümbet-Eyvan Bileşimi Türbeler :

Çandır, Şah Sultan Hatun türbesi ve Çayıralan Çerkes Bey türbesi.

Bir yapı bütününe bağlı, Kubbeli kübik mekânlı türbelere Anadolu'da sık olarak rastlanır. Örnek olarak Manisa İshak Çelebi türbesini (1378) verebiliriz.

Dikdörtgen Planlı-Baldeken Tarzındaki türbelerle XIV. yy. başından itibaren karşılaşırız. Daha önce tarihli, tesbit edilmiş bir örneği yoktur. Bu plan türündeki türbelerin en erken örneklerinden (XIV. başı), İznik Üstü Açık Kümbet (XIV. yy. başı) (69), Ankara Kesikbaş türbesi (XIV. yy. sonu) (70) ve Adana-Bahçe ilçesi Ağcabey türbesi (yanındaki aynı isimli camii 1489-1490) (71) dir. Bu örnekleri çoğaltmak daha da mümkündür.

69) A. S. Ülgen, «İznik'de Türk Eserleri», Vakıflar Dergisi, Sayı 1, II. baskı, (1969), s., (53-71) 60.

70) G. Öney, Ankara'da Türk Devri Yapıları, Ank. Üniv. Yay., 1971, s., 114.

71) S. Erken, Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I., Ankara : Vak. Genel Müd. Yay., 1972, s., 48.

Özellikle bu plan tipindeki türbeler XVIII. yy. dan sonra daha çok yaygınlaşır. Fakat Akdağmadeni Çalışkan Köyündeki gibi bir tarafı kapalı olanına hiç rastlamadık. (72) Bu bakımdan Dikdörtgen planlı-baldeken tarzındaki türbelerin bir çeşitlenmesi ve Anadolu'da bilinen iki örneğidir.

Kümbet - Eyvan bileşimi türbelere gelince; Anadolu'da çokgen gövdeli veya sadece eyvandan oluşan türbelerle çok karşılaşırız. Fakat Prizmal Gövdeli, önu eyvanlı türbelere pek rastlanmaz. Bu plan tipinin ilk örneklerini Anadolu dışında, Dehistan bölgesindeki XII. yy. ilk yarısına ait kümbetlerde görürüz. (Planlara Bkz.)

Anadolu'da ilk örnekleri; Tunceli - Mazgirt Elti Hatun Kümbeti (XIII. yy. ilk yarısı) (73), İznik Kırğızlar Kümbeti (1324-1360, Kayseri Ali Cafer Türbesi (XIV. yy. ortaları) (74), Gelibolu Saruca Paşa Türbesi (840/1436-1437) (75) ve Manisa Ayni Ali Türbesi (XVI. yy. ilk yarısı) (76). Yalnız bu türbelerin eyvanları, türbelerin bir kenarını kaplayacak genişliktedir. Fakat Çandır ve Çayırılan kümbetlerinin eyvan genişliği, üç kenarını kapsayacak kadardır.

Eyvan-Kümbet bileşiminin değişik bir uygulamasını da, Isparta Atabey Mübarezeddin Ertokuş Medresesi (1224) ve Erzurum Çifte Minareli Medreselerin (XIII. yy. ortaları) (77) ana eyvanlarının arkasına ilâve edilen türbelerde görürüz. Belki de bu uygulama, Eyvan-Kümbet bileşimi-türbelerin, Anadolu'da erken uygulama biçimleridir.

Eyvan-Kümbet bileşimi türbeleri hatırlatan fakat eyvanlarının biraz daha küçülmüş, adeta birer sembolik anı olarak kaldığı türbeler de vardır. Bunlar; Efes Anonim Kümbet (XIV. yy. son yarısı ile XV. yy. başı) ve Manisa İshak Çelebi Kütüphanesi (983/1575) (78) gibi.

Türbe önünde yer alan eyvanı bir hazırlık mekânı olarak düşünürsek, bu tipin de Anadolu'da değişik uygulamasıyla karşılaşırız. Bu hazırlık mekânı ya eni-

ne dikdörtgen planlı, tonoz örtülü veya kare planlı, kubbe ile örtülüdür. Örnekleri; enine dikdörtgen planlı tonoz örtülü hazırlık mekânı bulunan Kırşehir Aşık Paşa Türbesi (1322) (79), iki bölümlü giriş mekânı olan Hacı Bektaş Balum Sultan türbesi (XVI. yy. ortası), kare planlı, kubbe ile örtülü hazırlık mekânı bulunan Diyarbakır İskender Paşa ve Özdemiroğlu Osman Paşa türbeleri (1571-1575) (80) ve Bitlis Kührevi türbesi (XVIII. yy.) gibi. Bu tür örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür.

Yukarıda anlatıldığı gibi Çalışkan Köyü türbeleri ile Çandır ve Çayırılan türbelerinin tam bir benzerlerini, bilinen örnekler dışında bulamamaktayız. Sadece çok yakın örnekleri vardır.

C — Kaleler, Saraylar ve Kervansaraylar :

Yozgat'ta Çapanoğulları döneminde bir saray yapılmıştır. Bu sarayın Türk Sanatı için önemi, İç Anadolu'da, Ayanlar döneminde yapılan tek saray örneği oluşudur. Bu da bize Çapanoğullarının saray yaptıracak kadar kuvvetli bir Ayan olmasını gösterir.

Çinçinli Sultan Han ve Çekereksu Han plan bakımından, kapalı ve açık (avlu) kısmından oluşan, Klasik-Anadolu Selçuklu kervansaraylarından, Konya-Aksaray yolu üzerinde Alay Han (1219), Antalya-Isparta yolu üzerinde İncir Han (1238-39), Kırşehir-Aksaray yolu üzerinde Kesik Köprü Hanı (Cacabey hanı) (1268) ve Kayseri-Aksaray yolu üzerinde Avanos Sarı Hana (1238) benzer.

72) Bkz. Dipnot 37.

73) O. C. Tuncer, «13. Yüzyıla Ait Üç Kümbet», İ. Ü. E. F. Sanat Tarihi Yıllığı, VI. (1974 - 1975), s. 88 - 100.

74) O. Aslanapa, Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. yy.), İstanbul 1977, s. 175.

75) E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, 806 - 855 (1403 - 1451), II., İstanbul, 1972, s. 486.

76) Ç. Uluçay, - İ. Gökçen, Manisa Tarihi, İstanbul, 1939, s., 113.

77) O. Aslanapa, Türk Sanatı, II, s., 199.

78) Ç. Uluçay - İ. Gökçen, a. g. e., s., 107. Aslında türbedir.

79) O. Aslanapa, Türk Sanatı, II, s., 199.

80) M. Sözen, Diyarbakır'da Türk Mimarisi, İstanbul, 1971, s., 177, 180.

Ayrıca kaynaklarda rastlamadığımız bir kervan yolunu tesbit etmiş bulunuyoruz. Bu yol Kırşehir'den gelip, Sekili'den geçerek Tavium'a (Büyük Nefes'e) veya Sungurlu üzerinden Çorum'a kadar uzanıyordu. (Sekili-Tavium arası, eski Ankara-Tavium arasında uzanan Antik yolun bir parçası olabilir.) Belki de Ankara'dan, Çorum'dan ve Kırşehir'den gelen kervan yolu Sekili'de bir düğüm yapıyordu.

Yozgat ilinden geçen ikinci bir kervan yolu da, Kayseri'den gelen yoldur. Bu yol Boğazlıyan'da ikiye ayrılıyordu. Az bilinen birinci kol, Boğazlıyan-Osmanpaşa-Karamağra üzerinden Zile'ye ulaşıyordu. Çok az bilinen diğer bir kol da Boğazlıyan-Çandır ve Çayıralan'a kadar uzanıyordu. Bu kervan yollarından başka Çalışkan (Muşallim) Köyünden de geçen, ya Sivas'a veya Zile'ye doğru kıvrılan bir kervan yolunun da olması muhtemeldir.

D — Çeşme, Hamam, Ev ve Diğer Sivil Yapılar :

Anıtsal ilk örneği III. Ahmet Çeşmesi ile XVIII. yy. ortalarından sonra yaygınlaşan meydan çeşme geleneği Anadolu'nun içlerine kadar yayılmıştır. Bunun en iyi örneklerinden birini Yozgat Çapanoğlu Camii Meydan çeşmesinde görmekteyiz.

Yozgat ve yöresi hamamlarında gördüğümüz dört eyvan şemalı sıcaklığın bulunması, Anadolu-Türk sanatının her döneminde sıklıkla görülebilen bir plan türüdür.

Yozgat, XVIII. yy. ikinci yarısında kurulmuş yeni bir kent olduğu için orjinal durumunu koruyabilmiştir. Genellikle iki katlı, kırma çatılı, oluklu kiremit örtülü ahşap evlerin önünde, yüksek duvarla çevrili avlusu ve avluya çatal kapı ile girilen, avlu içinde kuyusu olan Klasik Türk evi ile çok sık karşılaşırız.

Yozgat evlerinin hepsi iç sofalı plan tipindedir. Bu tipin bir çeşitlemesi olan karniyarık plan tipi ile daha çok görülebiliriz. Oda içlerinde yüklükleri, şer-

betlikleri, ocakları ve sedirleri bulmak mümkündür.

XIX. yy. ikinci yarısından sonra yaygınlaşan saat kulesi geleneğinin bir örneğini de Yozgat'ta görebiliriz. Ayrıca Anadolu'da en eski lise binalarından birisinin bulunması, Yozgat'ın XIX. yy. sonu ile XX. yy.ın başlarında önemli bir merkez olduğunu gösterir.

Yozgat ve yöresi yapıları, üç-dört örnek dışında Türk Sanatı için değişik bir örnek göstermemesine karşın, Anadolu Türk Sanatının her döneminden örnekleri bulmak mümkündür.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

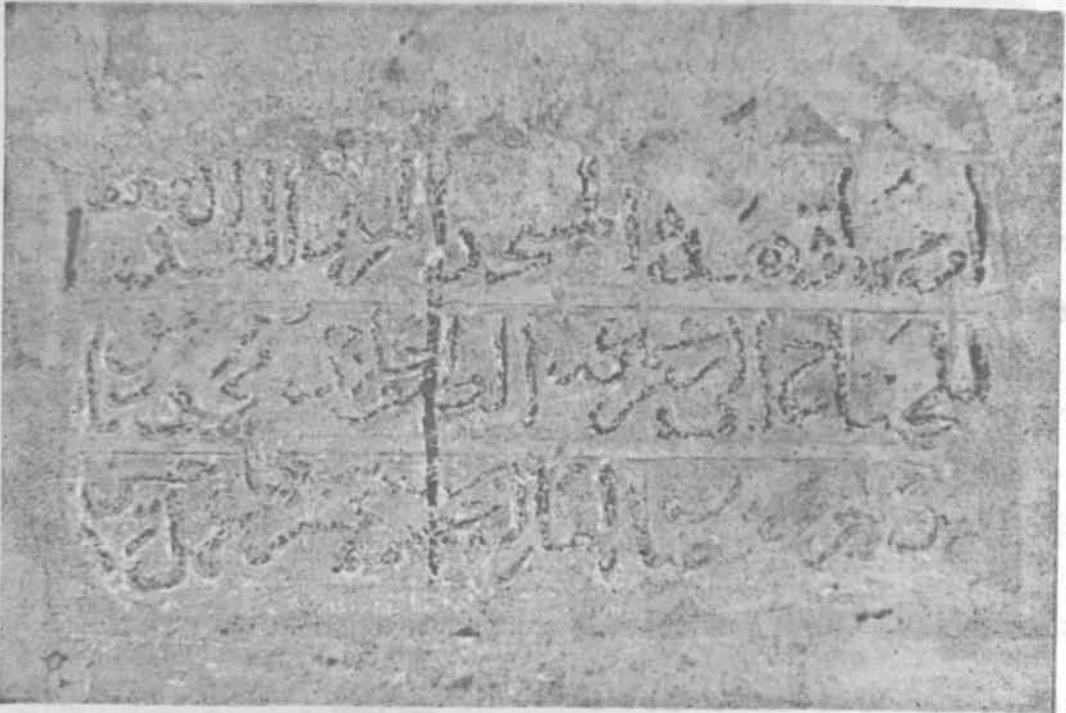
- ACUN, H. : «Yozgat'ta Kurtarılmış Gereken Bir Önemli Kalıntı : Çapanoğlu Sarayı», *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı, 225, (1 Nisan 1977), s., 15.
- ACUN, H. : «Yerköy - Saray Köyü Çapanoğlu Camii», *Türkiyemiz*, sayı, 26 (Ekim 1978), s., 34 - 36, (İng. Özet, 47 - 48).
- AREL, A. : *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, İstanbul : İ. T. Ü. Mim. Fak. Yay. 1975
- ARIK, M. O. : «Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri», *Anatolia (Anadolu)*, XI, (1967), s., 57 - 100
- ARIK, R. : «Yozgat Çapanoğlu Camii», *Önasya Mecmuası*, 7/74 (Ekim 1971), s., 8-9, 22
- ARIK, R. : *Bazı örnekleriyle Anadolu'da 'Barok Denen Camiler'*, (Basılmamış Doçentlik Tezi), Ankara, 1972
- ARIK, R. : *Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Mimarisi Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Cami*, Ankara : A. Ü. D. T. C. Fak. Yay. No : 238, 1973
- ARIK, R. : «Resimli Türk Evlerinden İki Örnek», *Sanat Dünyamız*, 4, (1974), s., 12 - 18.
- ARIK, R. : *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı*, Ankara : T. İş Bankası Yay., 1976
- ARSEVEN, C. E. : *Türk Sanatı*, İstanbul : Cem Yayınevi, 1970
- ARU, K. A. : *Türk Hamamlar Etüdü*, İstanbul : İ. T. Ü. Yay., 1949
- ASLANAPA, O. : *Türk Sanatı II*, İstanbul : M. E. Basımevi, 1973

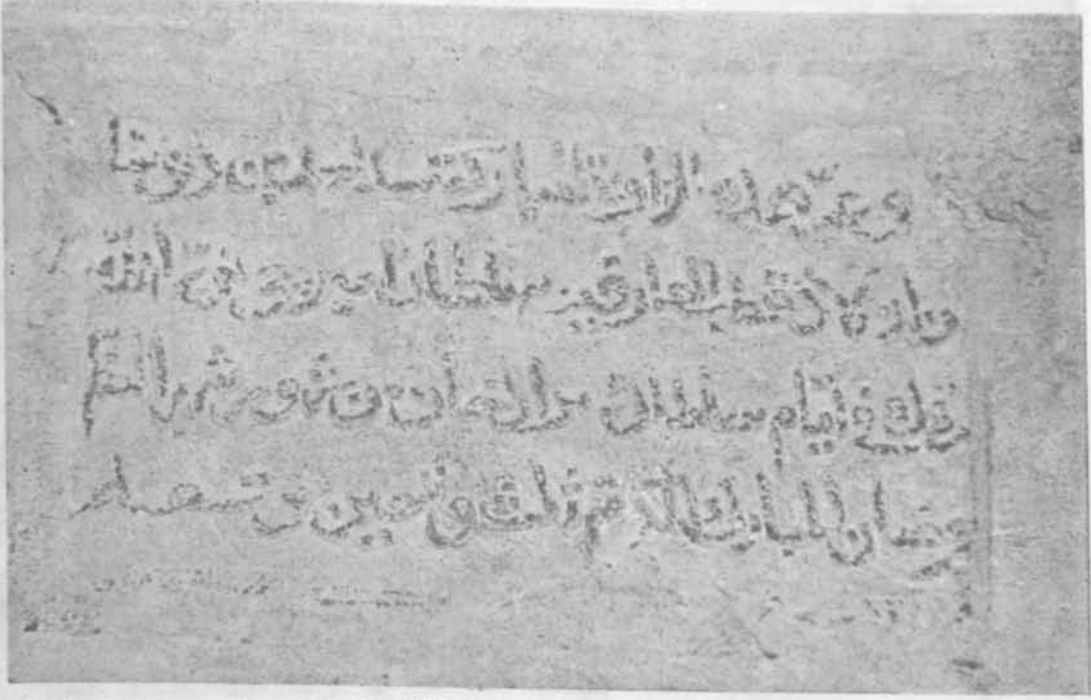
- ASLANAPA, O. : *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. yy.)*, İstanbul : M. E. Basım-evi, 1977
- AYVERDİ, E. H. : *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, 806 - 855 (1403 - 1451), II. C., İstanbul : Fet. Cem. yay., 1972
- BİNAN, M. : *Tabii Taş Duvar*, İstanbul : İ. T. Ü. Yay., 1961
- ÇULPAN, C. : *Türk Taş Köprüleri*, Ankara : T. T. K. Yay., 1974
- DUYGU, S. : *Yozgat Tarihi ve Çapanoğulları*, İstanbul : Saray Mat., 1953
- DUYGU, S. : «Çapanoğulları ile ilgili Bazı Mülâhaza ve Mehmet Celalettin Paşa», (*Yayınlanmamış bir Makale*), Ank., 1975
- ELDEM, S. H. : *Türk Evi Plan Tipleri*, İst. : İ. T. Ü. Mim. Fak. Yay., (ikinci Baskı), 1968
- ERDMANN, K. : *Das Anatolische Karavansaray Des 13. Jahrhunderts*, C. I., Berlin, 1961.
- ERKEN, S. : *Türkiyede Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I*, Ankara : Vak. Genl. Müd. Yay., 1972
- EYİCE, S. : «İznik'de Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme», *Tarih Dergisi*, XI/15 (1960), s. 99 - 120
- GOODWIN, G. : *A History Of Ottomann Architecture*, London : Thames And Hudson, 1971.
- HAFİD, K. M. (İ. Parmaksızoğlu) : «*Sefine-tül-Vüzerâ*», İstanbul, 1952
- İLTER, İ. : *Tarihi Türk Hanları*, Ankara : Karayol. Genl. Müd. Yay. 1969
- KIZILTAN, A. : *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler*, İstanbul : Güven Basımevi, 1958
- KINNIER, J. M. : *Voyage dans L'Asie Mineur, L'Armani et Le Kurdistan dans Les Années 1813 et 1814*, Paris, 1818
- KUBAN, D. : *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İstanbul: Pulhan Matbaası, 1954
- MERCANGİL, M. : *Ebced Hesabı*, Ankara, 1960
- OCAK, A. Y. : «Milli Mücadelede Çapanoğlu İsyanı», *Türk Kültürü Araştırmaları*, yıl, VII - VIII - IX - X (1970 - 1973) den, ayrı basım, 1973
- OCAK, A. Y. : «Emirci Sultan ve Zaviyesi», *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı, 9, (1978), s., 129 - 208
- ÖGEL, S. : *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara : T. T. Kurumu Basım-evi, 1966
- ÖNEY, G. : *Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları*, The Turkish Period Buildings In Ankara, Ankara : A. Ü. Basımevi, 1971
- ÖZ, T. : *İstanbul Camileri*, Ankara : T. T. K. Basımevi, I. Cilt, 1962; II. Cilt, 1965
- ÖZERGİN, M. K. : «Selçuklu Kervansarayları», *Tarih Dergisi*, XV/20 (1965), s., 141-170
- ÖZKAYA, Y. : *Osmanlı İmparatorluğunda Ayanlık*, Ankara : A. Ü. Bas., 1977
- RENDA, G. : «Öncelikle Tanıtılması ve Korunması Gereken Sanat Eserleri, 'Resimli ve Nakışlı Türk Evleri', *Milliyet Sanat Dergisi* (12 Aralık 1975), Sayı, 162
- RENDA, G. : *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı*, 1700 - 1850, Ankara : T.T. Kurumu Basımevi, 1977
- SEVGİN, N. : *Anadolu Kaleleri, I*, Ankara : Doğu Matbaası, 1959
- SÖZEN, M. - TAPAN, M. : *50 Yıllık Türk Mimarisi*, İstanbul : Kral Mat., 1973
- SÖZEN, M. ve GRUBU : *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul : T. İş Bankası Kültür Yayını, 1975
- SÜMER, F. : «Bozok Tarihine Dair Araştırmalar», *Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünü ANMA Kitabı*, Ankara : D. T. C. F. Yay. 1973, s., 309 - 381
- TEXIER, C. (Çev. Ali Suat) : *Küçük Asya*, Cilt, II, İstanbul : Matbayı Amire, 1339
- TEXIER, C. : *Asie Mineure*, Paris, 1862.
- TUNCER, O. C. : «13. Yüzyıla Ait Uç Kümbet», *Sanat Tarihi Yıllığı*, VI, (1974), s., 88 - 100
- ULUÇAY, Ç. - GÖKÇEN, İ. : *Manisa Tarihi*, İstanbul : Resimli Ay Mat. 1939
- UZUNÇARŞILI, İ. H. : «Çapanoğulları», *Belle-ten*, 38/150, (1974), s., 215 - 262
- ULGEN, A. S. : «İznik'de Türk Eserleri», *Vakıflar Dergisi*, I. (ikinci Basım 1969), s., 53 - 71
- WITTEK, P. (Çev. M. Eren) : «Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları», *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, (I. den Ayrı Basım 1970), s.,
- YOZGAT İL YILLIĞI 1973, Ankara : Ayyıldız Matbaası, 1973

Resim 1 : Yozgat Osmanpaşa Köyü Camii'nin Doğudan Görünüşü

Resim 2 : Osman Pasa Köyü Camii Kitabesi

Resim 3 : Osman Paşa Köyü Cami Kitabesi

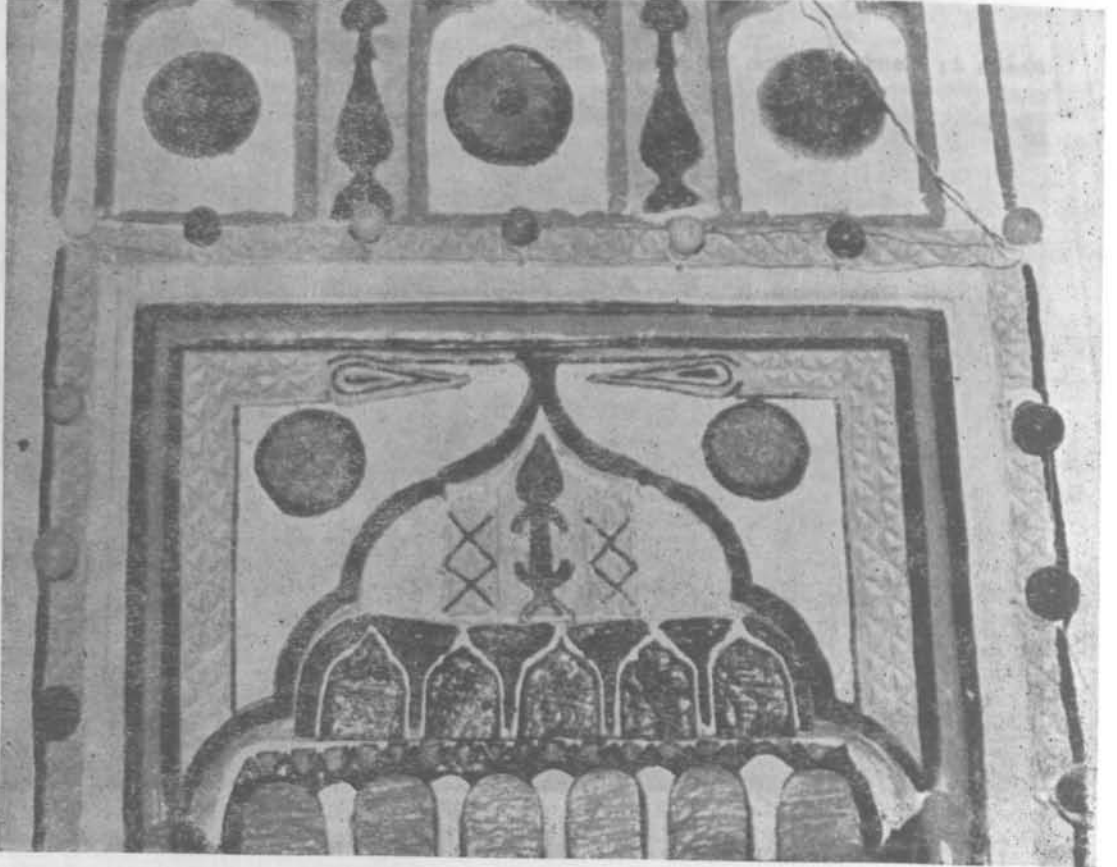
Resim 4 : Çandır Şah Ruh Beğ Mescidi Kitabesi

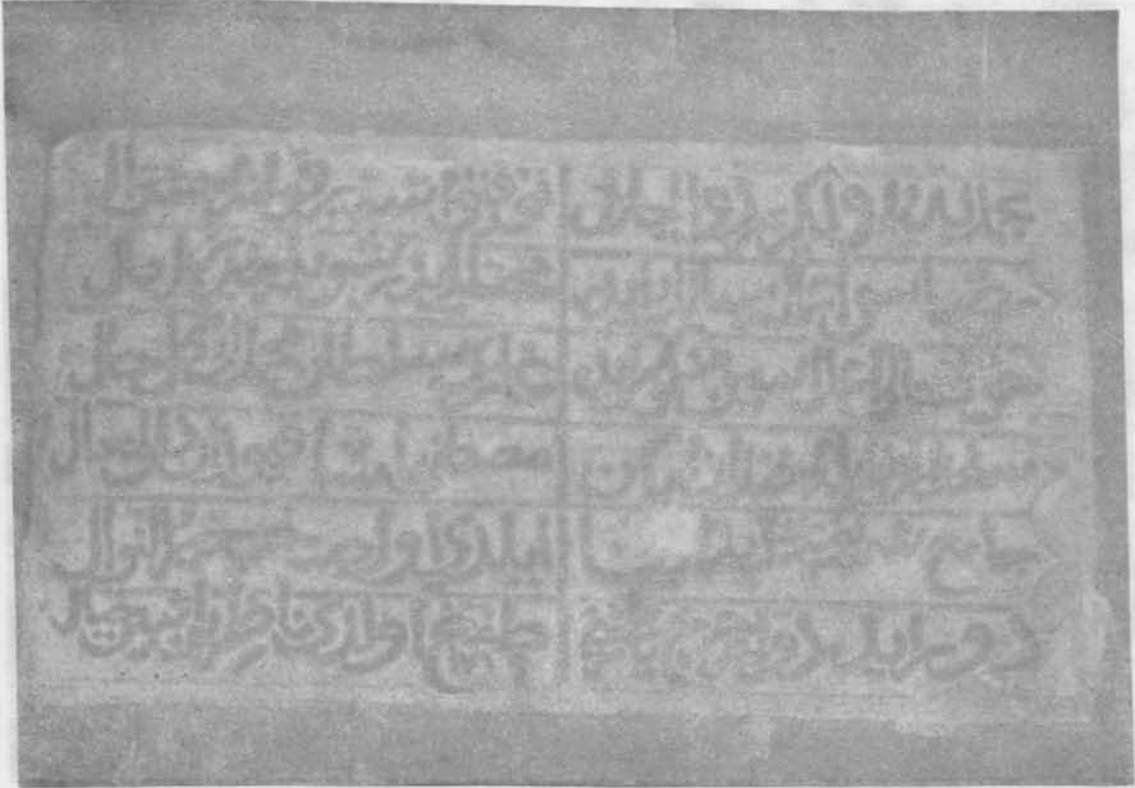

Resim 5: Çandır Şah Ruh Beğ Mescidi

Resim 6: Çandır Şah Ruh Bey Mescidi Mihrap Alınlığı

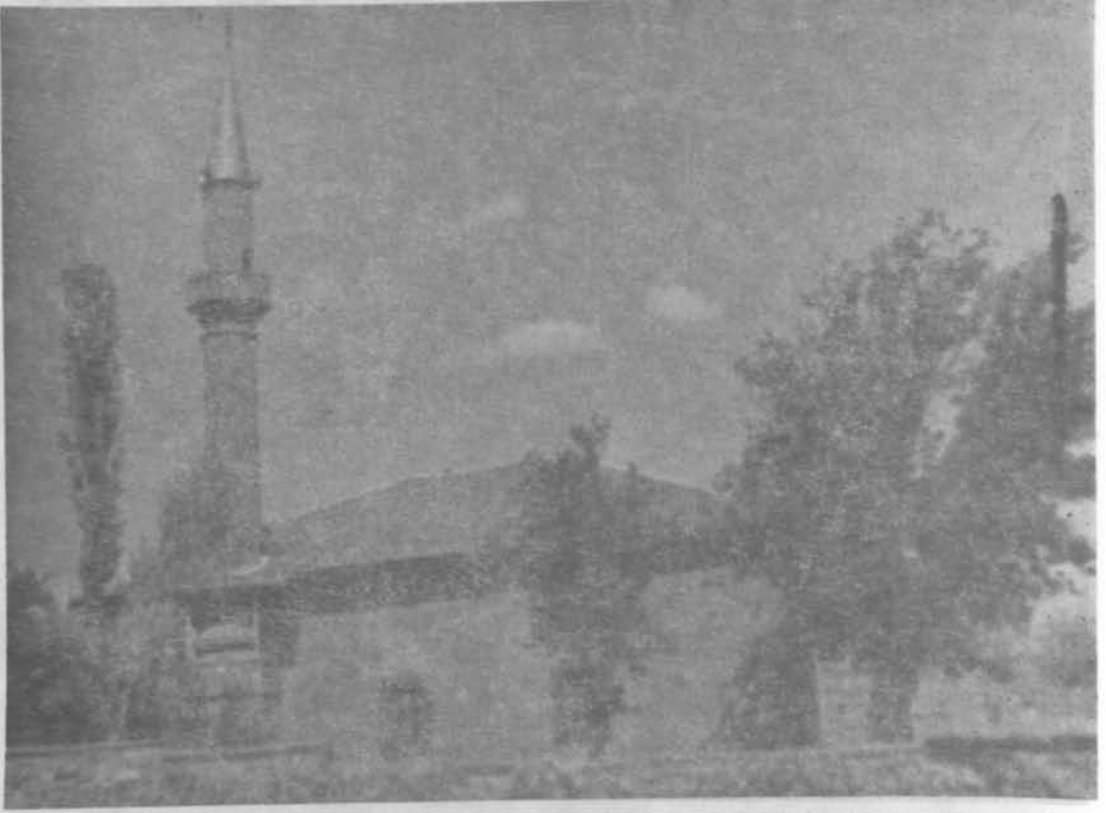

Resim 7: Yozgat, Divanlı Köyü Camii Kitâbesi

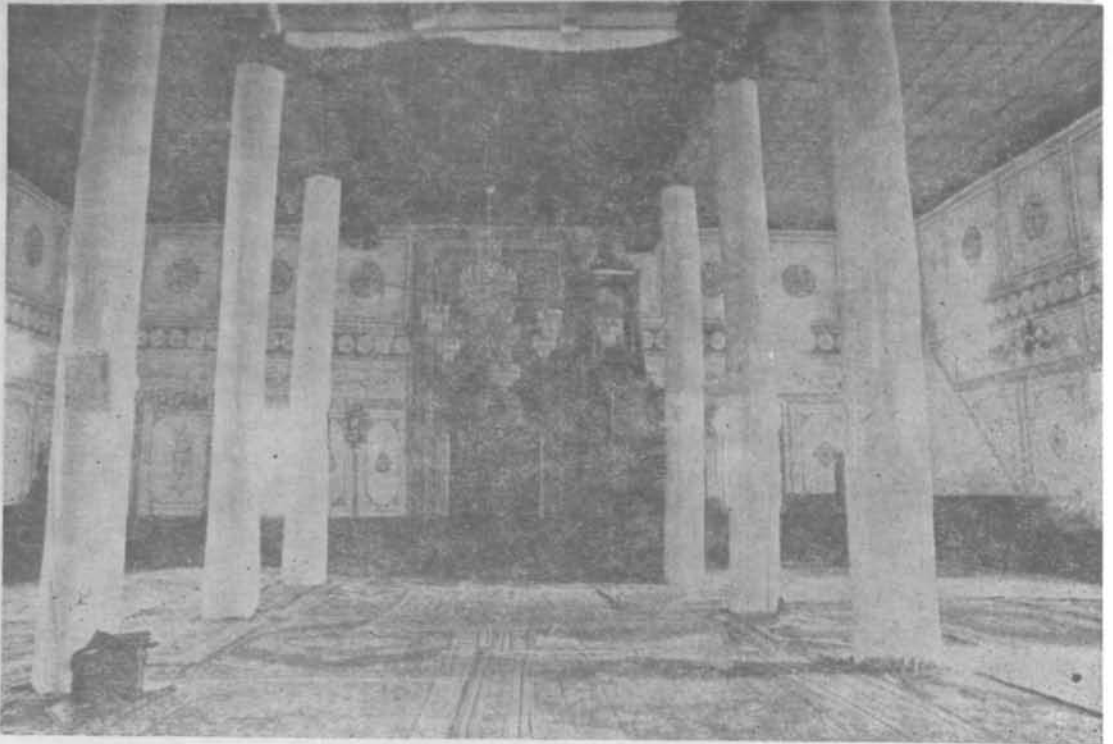
Resim 8: Divanlı Köyü Camii'nin Kuzeyden Görünüşü

Resim 9 : Yozgat Divanlı Köyü Camii Batıdan Görünüşü

Resim 10 : Yozgat Divanlı Köyü Camii Harimi

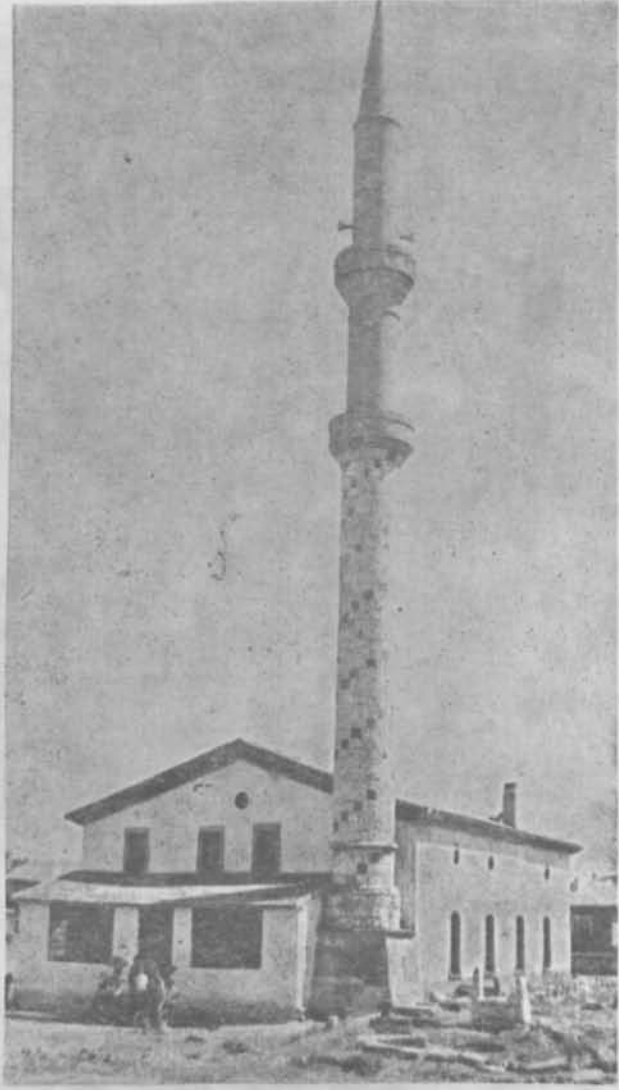

Resim 11 : Yozgat Divanlı Köyü Cami Tavanı

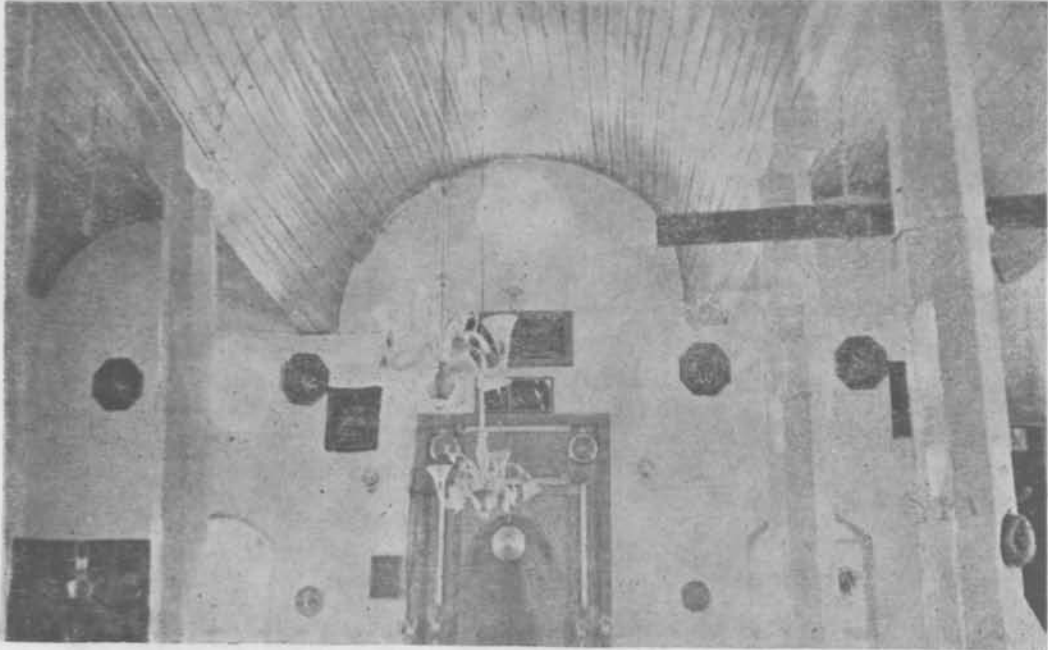
Resim 12 : Yozgat Divanlı Köyü Camii Tavan Detayı

Resim : 13
Boğazlıyan
Hacı
Ahmet
Ağa
Camii
Dış
Görünüşü

Resim 14 : Boğazlıyan Hacı Ahmet Ağa Camii Harimi

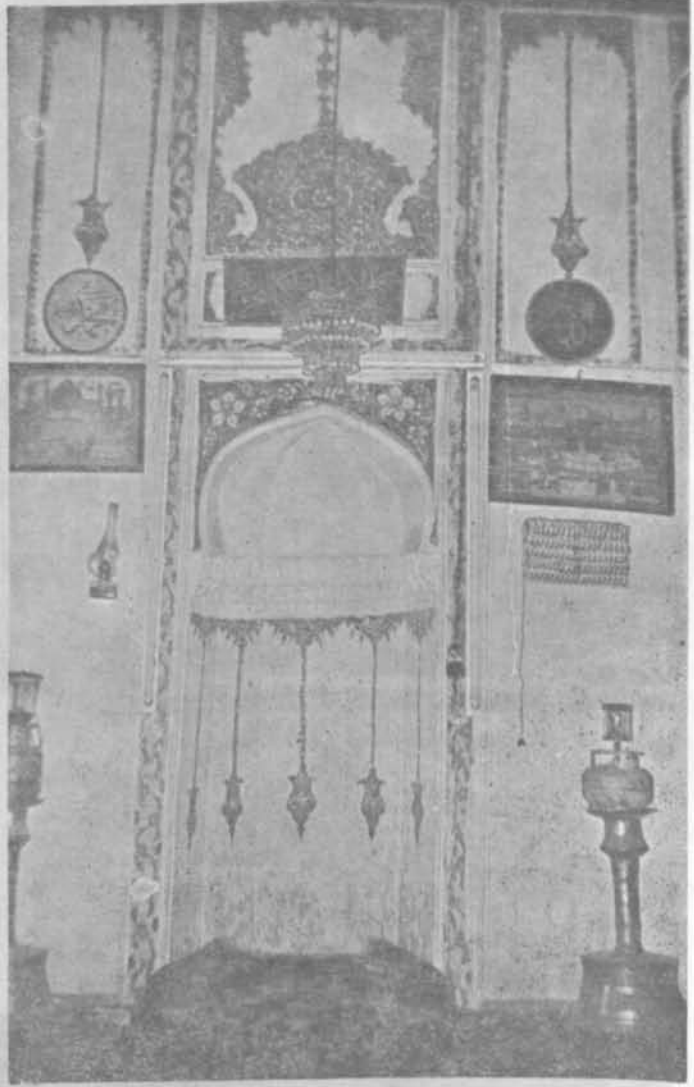

Resim 15 : Yerköy Sarayköyü Çapanoğlu Camii

15
16
17
18
19
20
21

Resim 16 : Yerköy Sarayköyü Çapanoğlu Camii Harimi

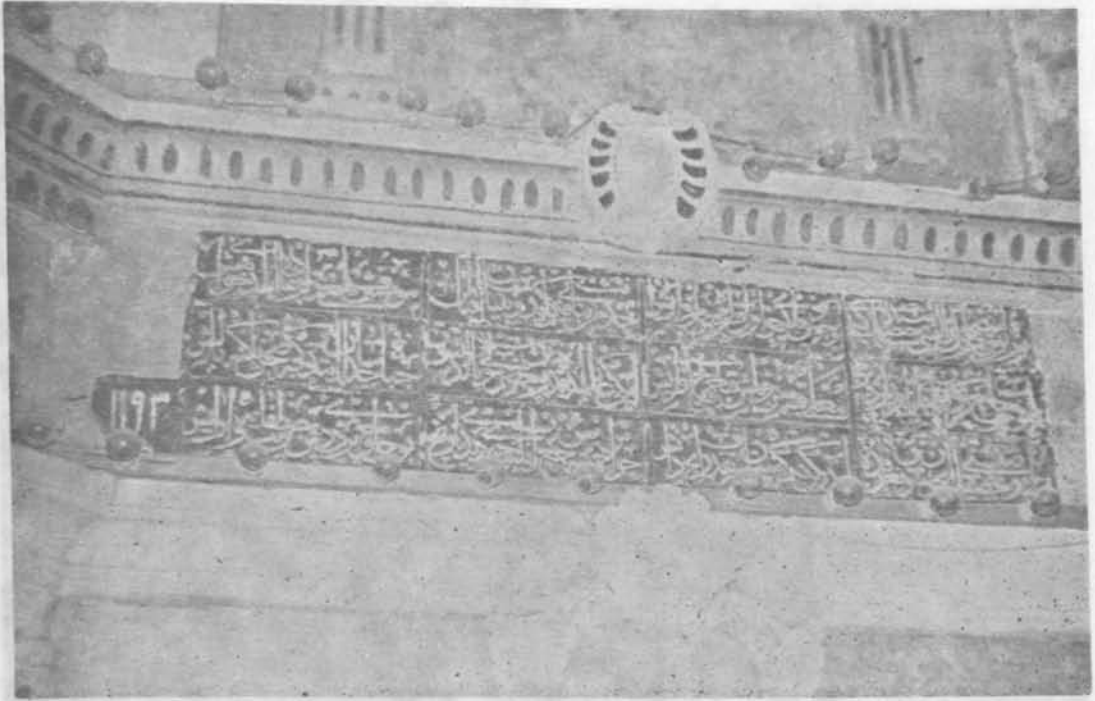

Resim : 17
Yerköy
Sarayköy
Çapanoğlu
Cami
Mihrabı

Resim 18 : Yozgat, Çapanoğlu
Cami Dış Görünüşü

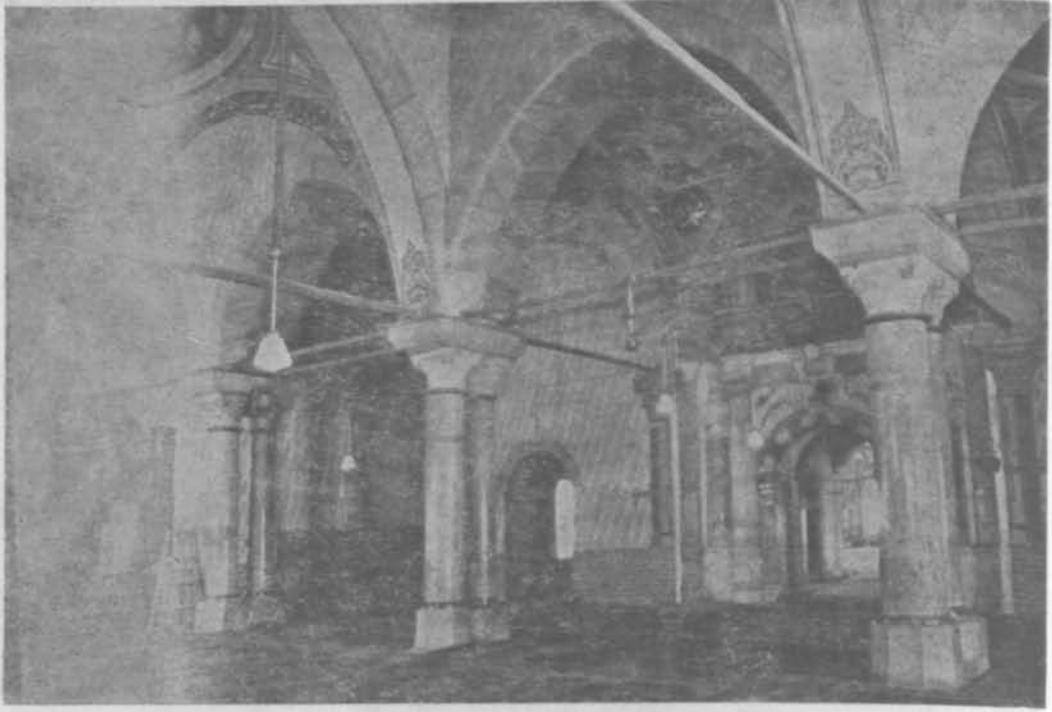

Resim 19: Yozgat Çapanoğlu Camii Kitabesi

Resim 20: Yozgat Çapanoğlu Camii Kitabesi

Resim 21: Yozgat Çapanoğlu Dış Camii Harimi

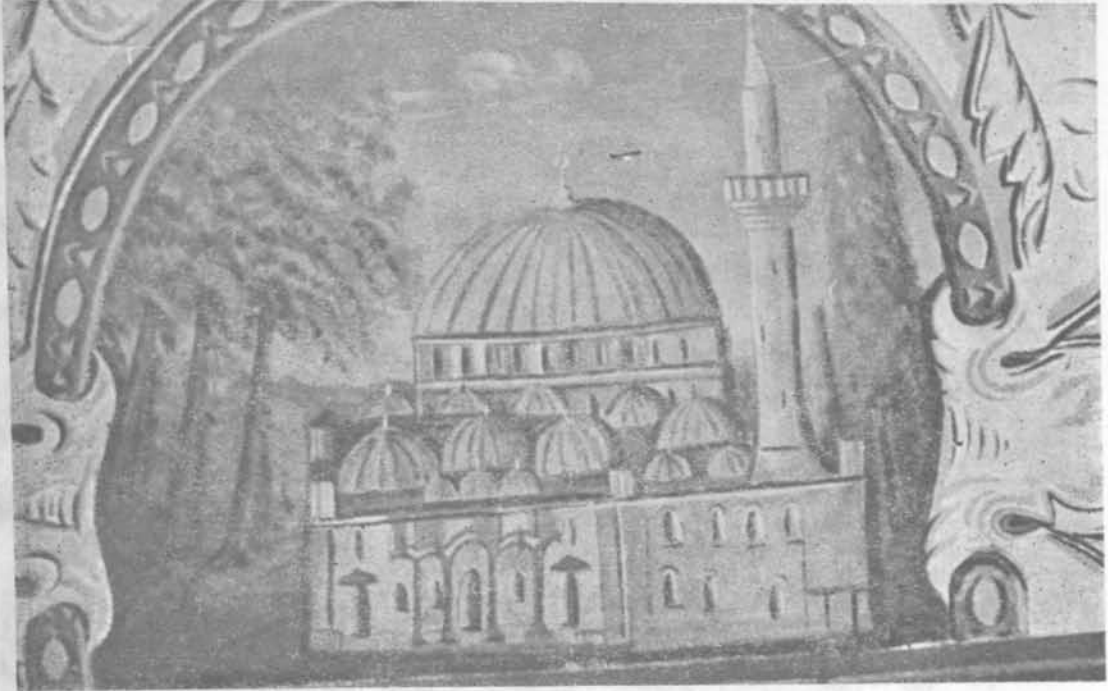
Resim 22: Yozgat Çapanoğlu Camii Sundurma İçindeki Manzaralardan Biri

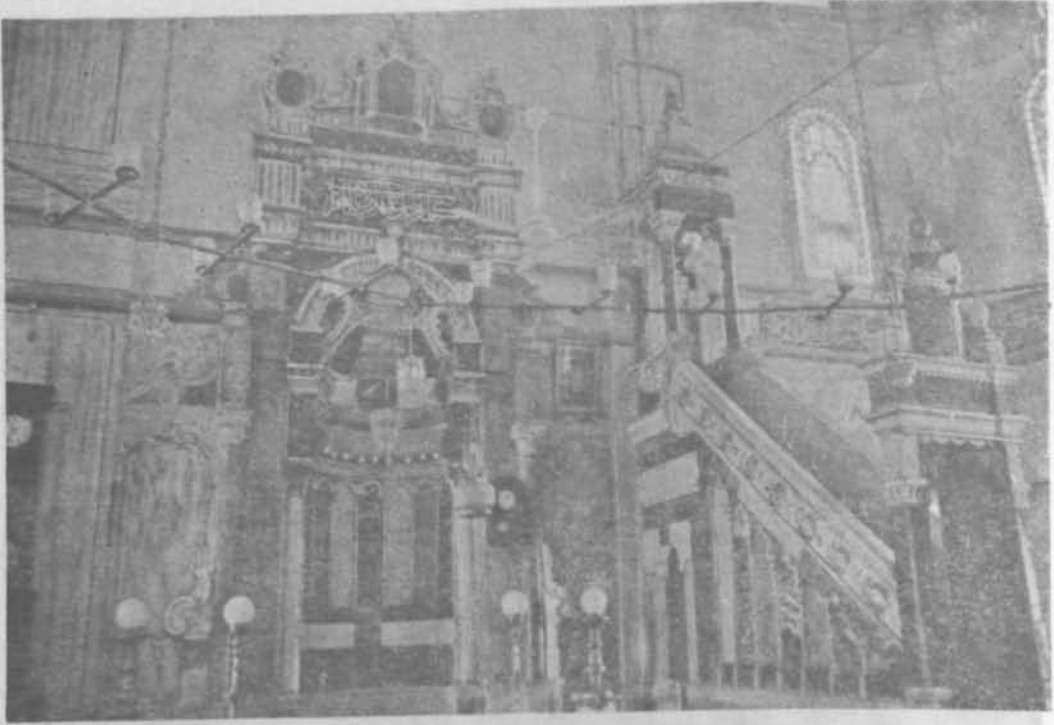

Resim : 23
 Yozgat
 Çapanoğlu
 İç Camii
 Mahfil
 Altı
 Kemer
 Kenarındaki
 Süslemelerden
 Biri

Resim 24 : Yozgat Çapanoğlu Camii Mahfelinin Orta Kubbe Kasnağındaki Manzaralardan Biri

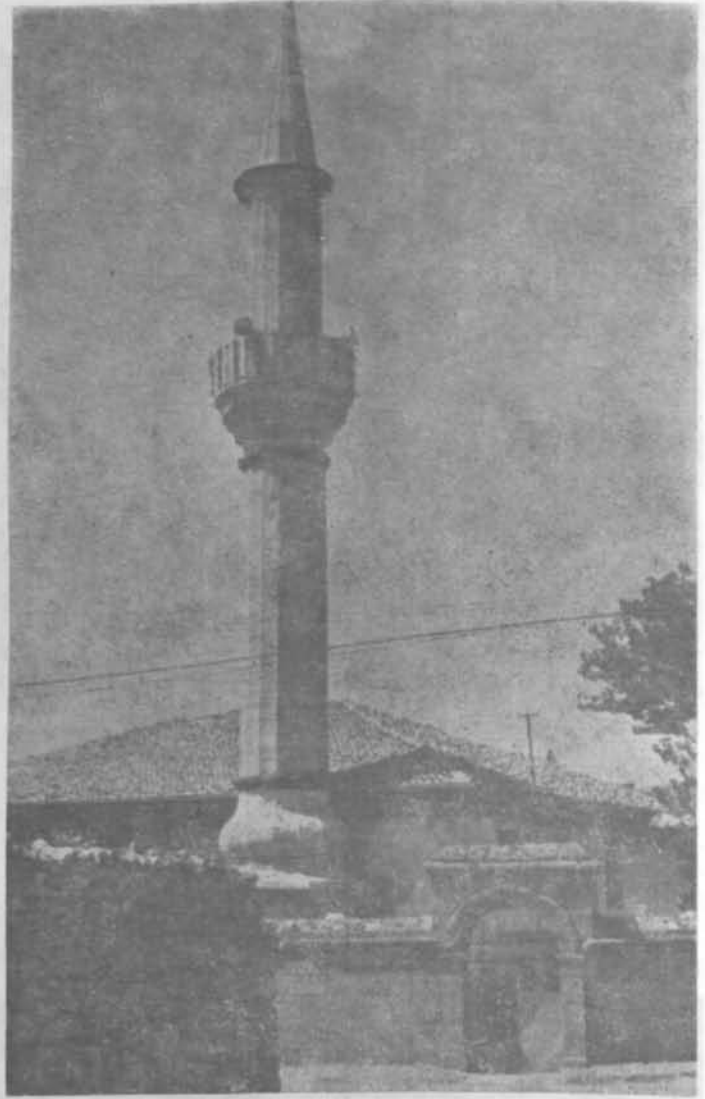

Resim 25 : Yozgat Çapanoğlu Camii Mihrap ve Minberin Görünüşü

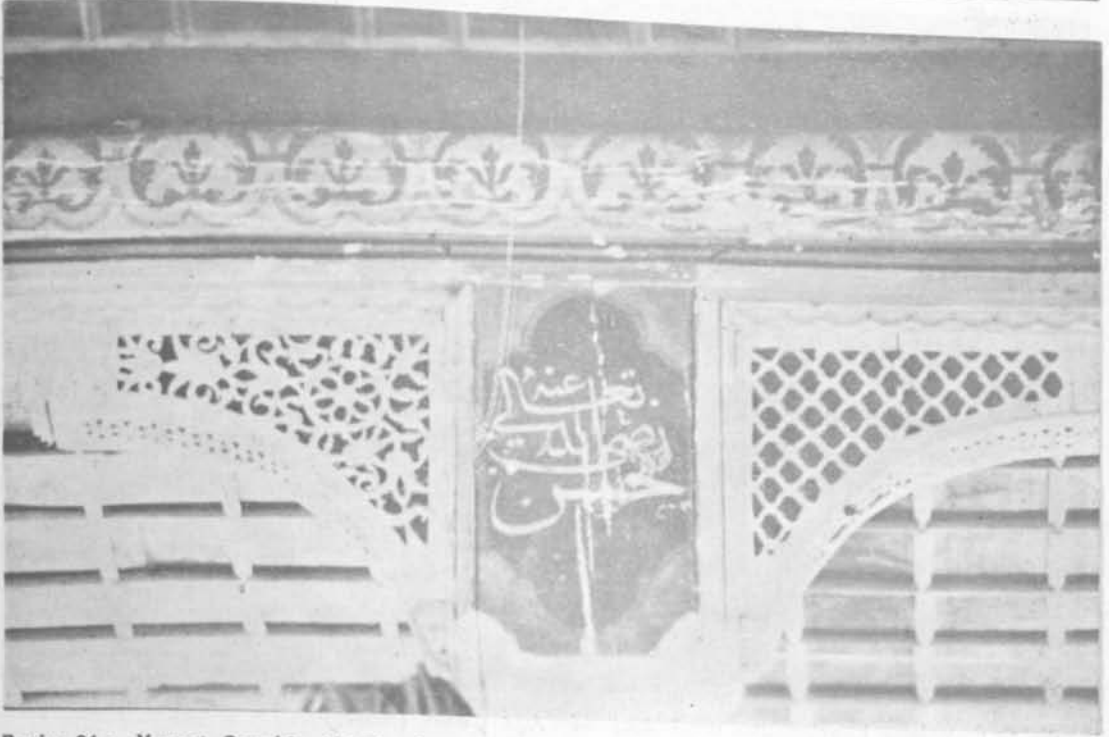
Resim 26 :
Akdağmadeni
Çalışkanlar
Köyü
Ali
Şir
Zaviyesi

Resim : 29
Yozgat
Cevahir
Ali
Efendi
Camii

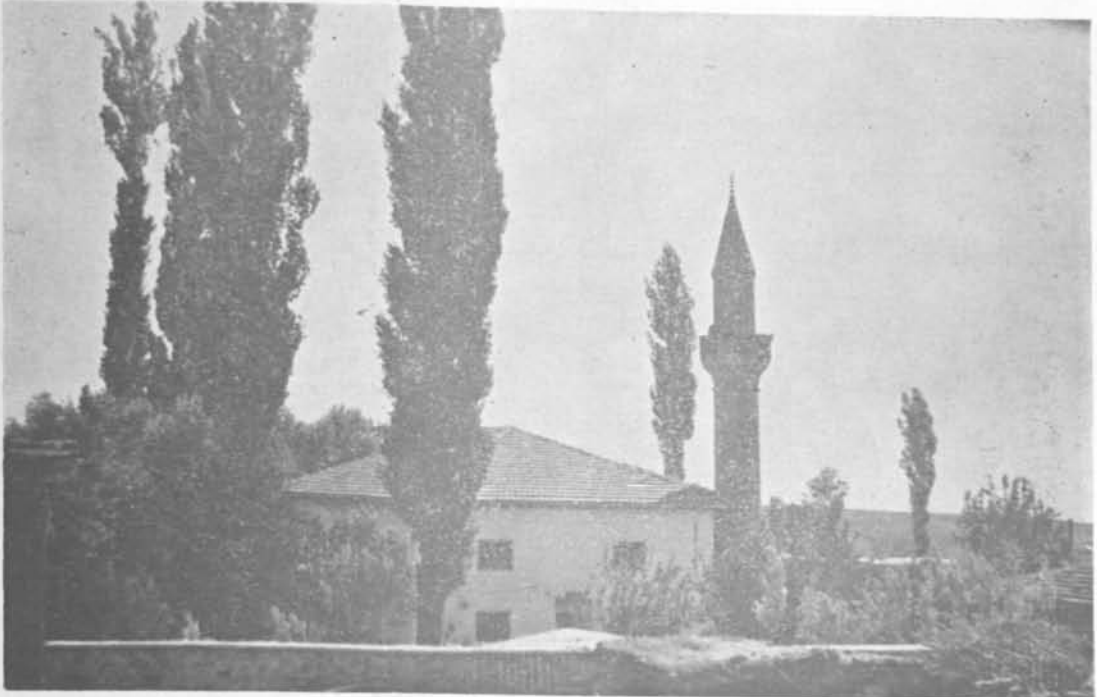
Resim 30 : Yozgat Cevahir Ali Camii Kitabesi

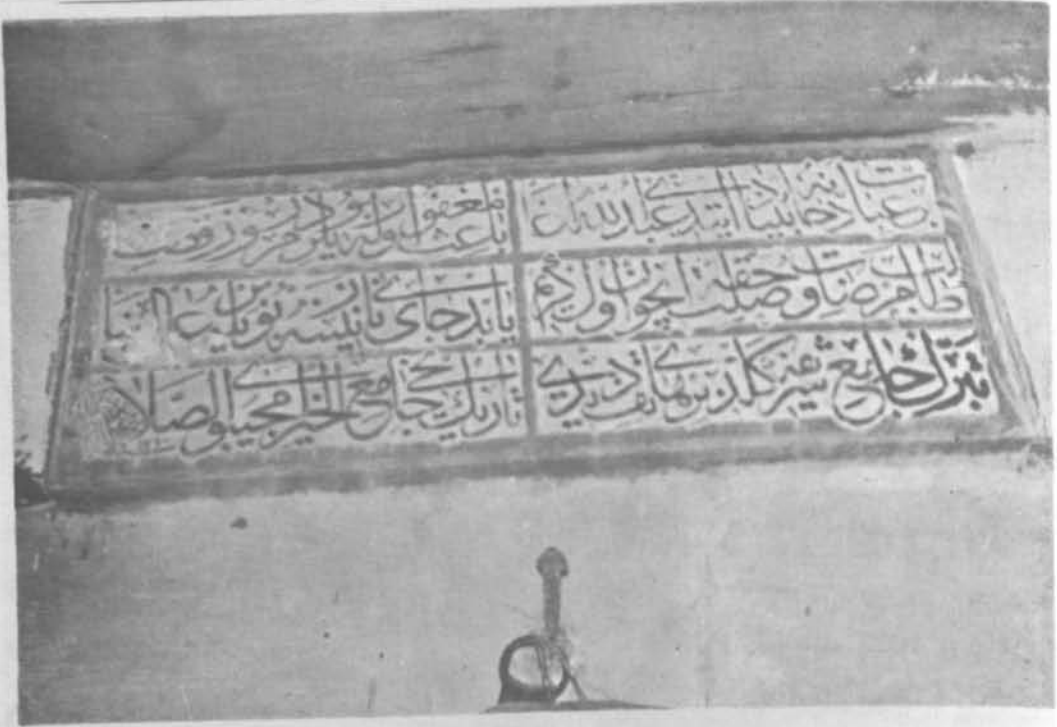

Resim 31 : Yozgat Cevahir Ali Efendi Camii mahfil kemi

Resim 32 : Yozgat Köseyusflu Köyü Abdullah Ağa Camii

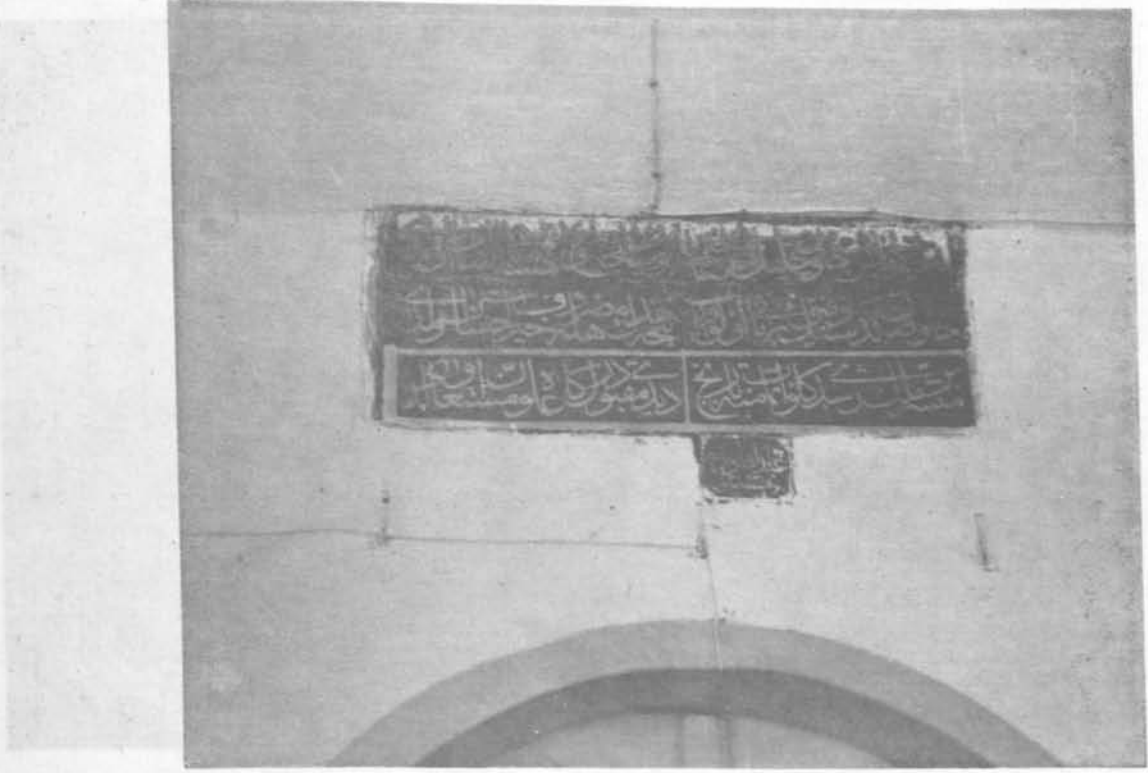

Resim 33 : Yozgat Köseyusuflu Köyü Abdullah Ağa Camii kitâbesi

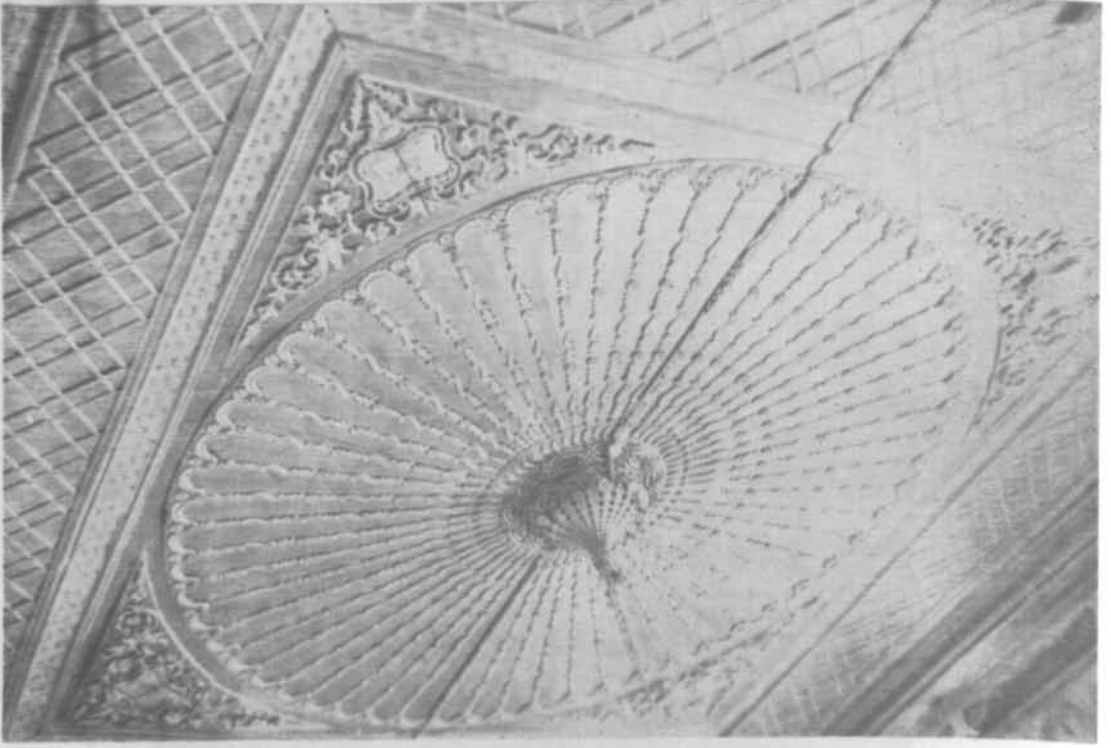
Resim 34 :
Yozgat
Başçavuşoğlu
Cami

Resim 35 : Yozgat Başçavuşoğlu Camii kitâbesi

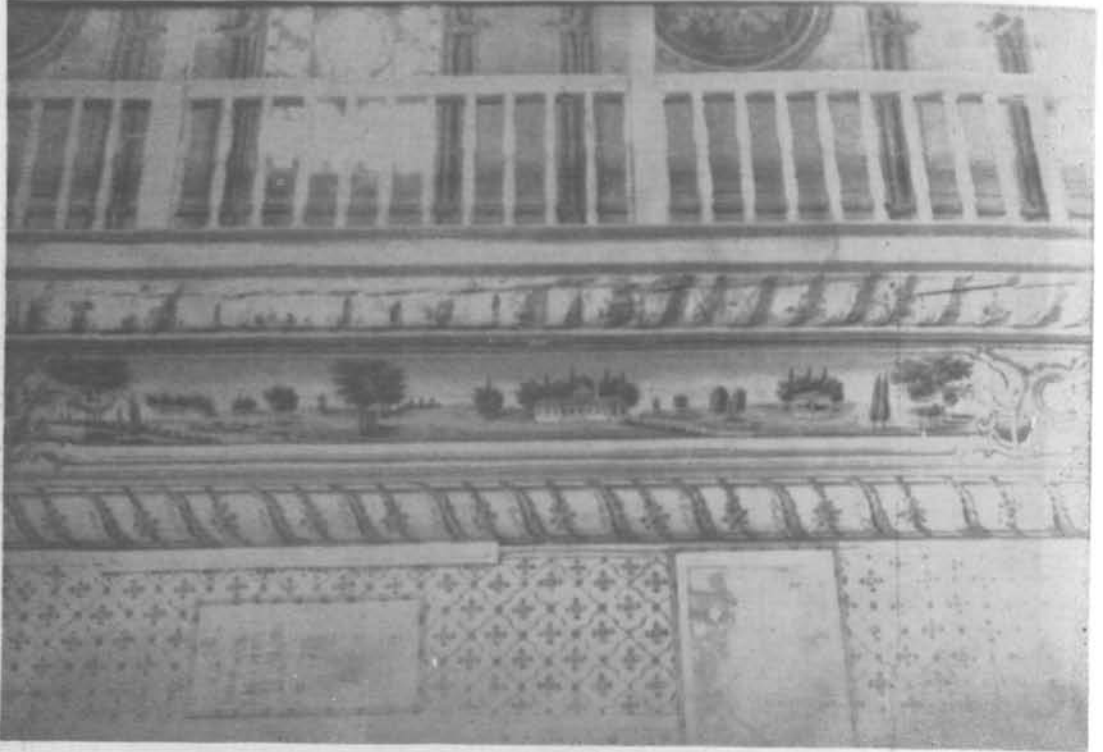
Resim 36 : Yozgat Başçavuşoğlu Camii mahfili galerisi

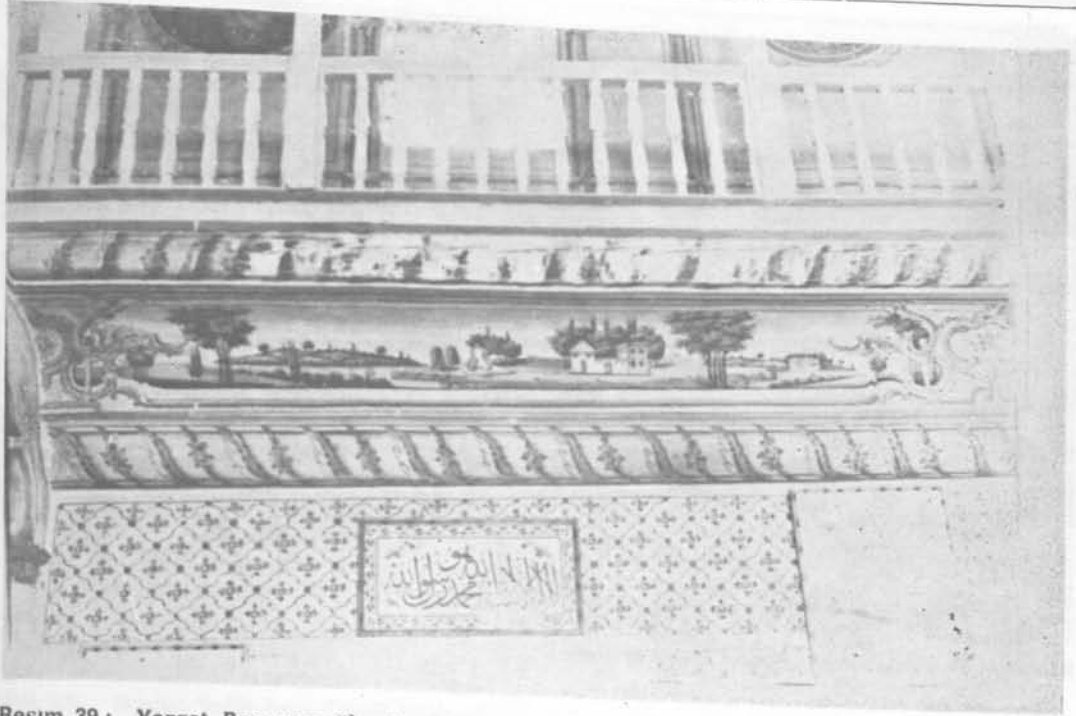

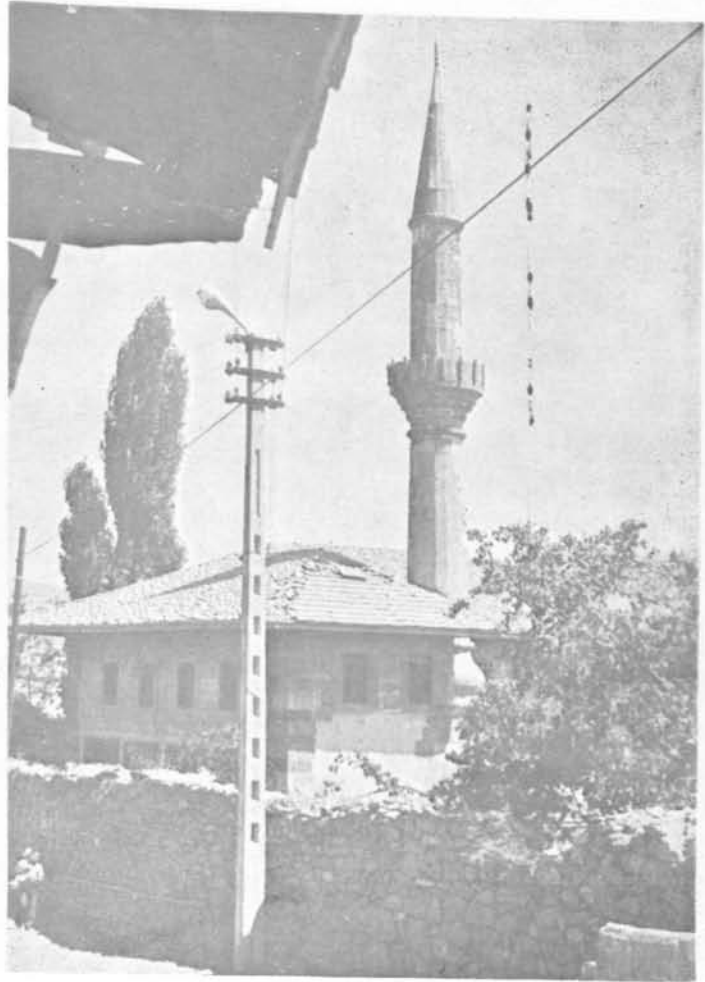
Resim 37: Yozgat Başçavuşoğlu Camii tavanı

Resim 38: Yozgat Başçavuşoğlu Camii mahfil altı manzaralarından

Resim 39 : Yozgat Başçavuşoğlu Camii mahfil altı manzaralarından

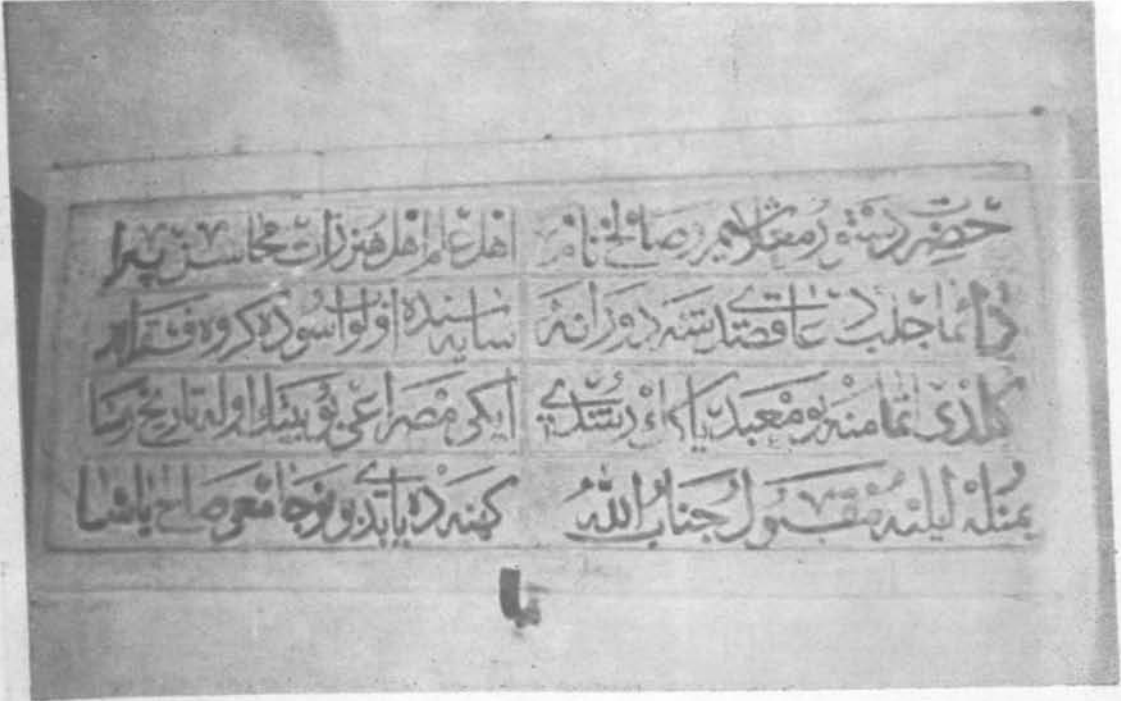
Resim : 40
Yozgat
Kayyumzade
Camii

Resim 41 : Yozgat Kayyumzade Camii kitâbesi

Resim : 42
Sorgun
Salih Paşa
Camii

Resim 43 : Sorgun Salih Paşa Camii kitâbesi

Resim 44 : Yozgat Kızıltepe Köyü Camii

Resim 45 : Yozgat Kızıltepe Köyü Camii kitâbesi

Resim 46 : Akdağmadeni Çalışkan Köyü Ali Çelebi Türbesi

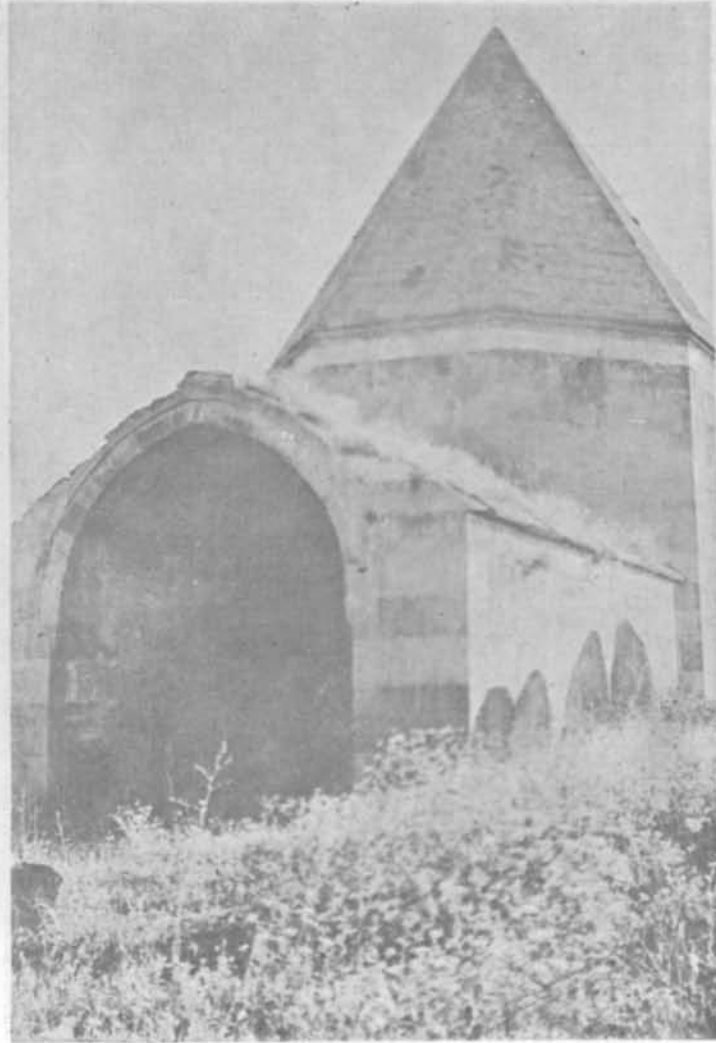

Resim 47 : Akdağmadeni Çalışkan Köyü türbelerinin kaleden görünüşü

Resim 48 : Akdağmadeni Çalışkan Köyü Mahmut Çelebi Türbesi

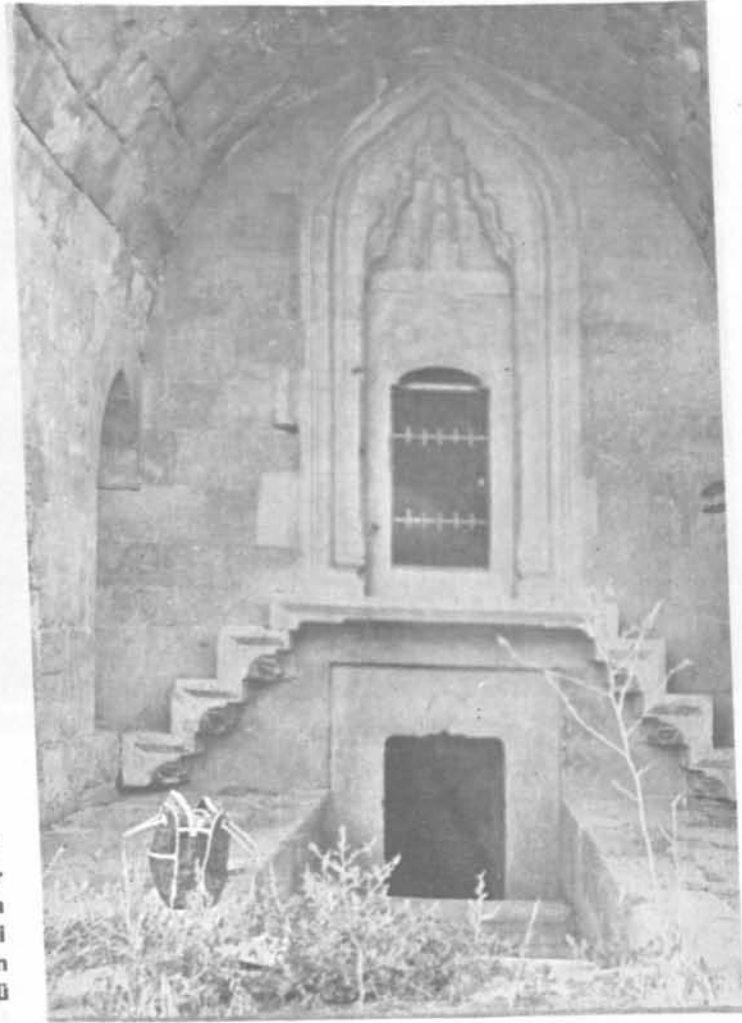

Resim 49 : Çandır
Şah Sultan
Hatun Türbesi
eyvanından
görünüşü

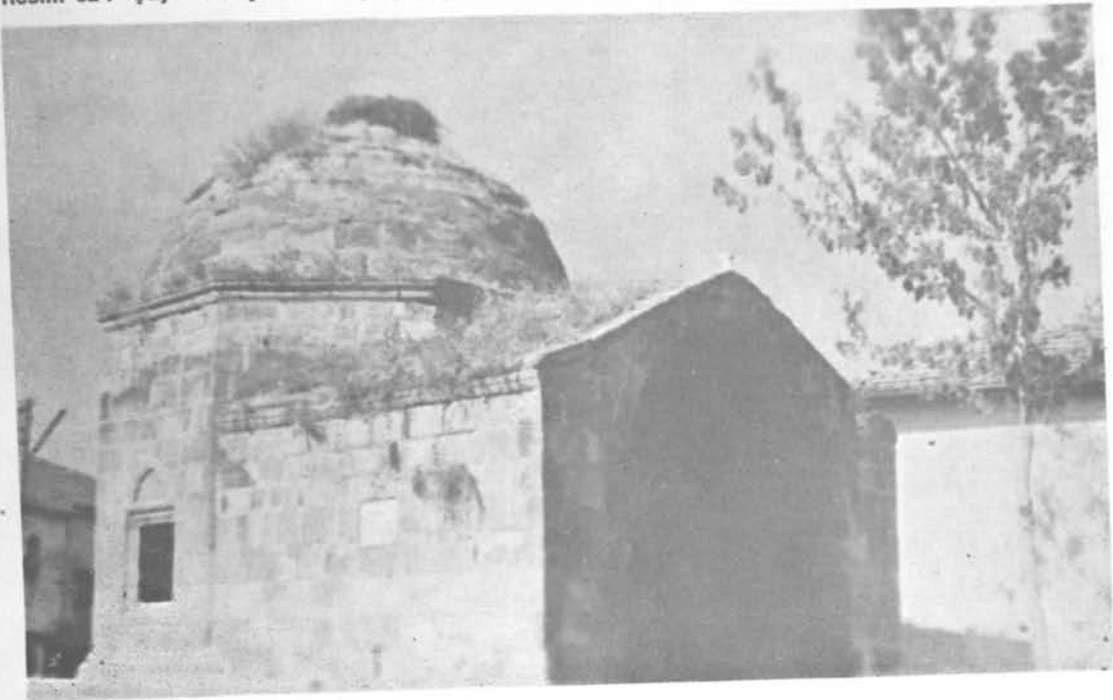

Resim 50 :
Çandır
Şah Sultan
Hatun Türbesi

Resim : 51
Çandır
Şah Sultan Hatun
Türbesi
eyvanının
iç görünüşü

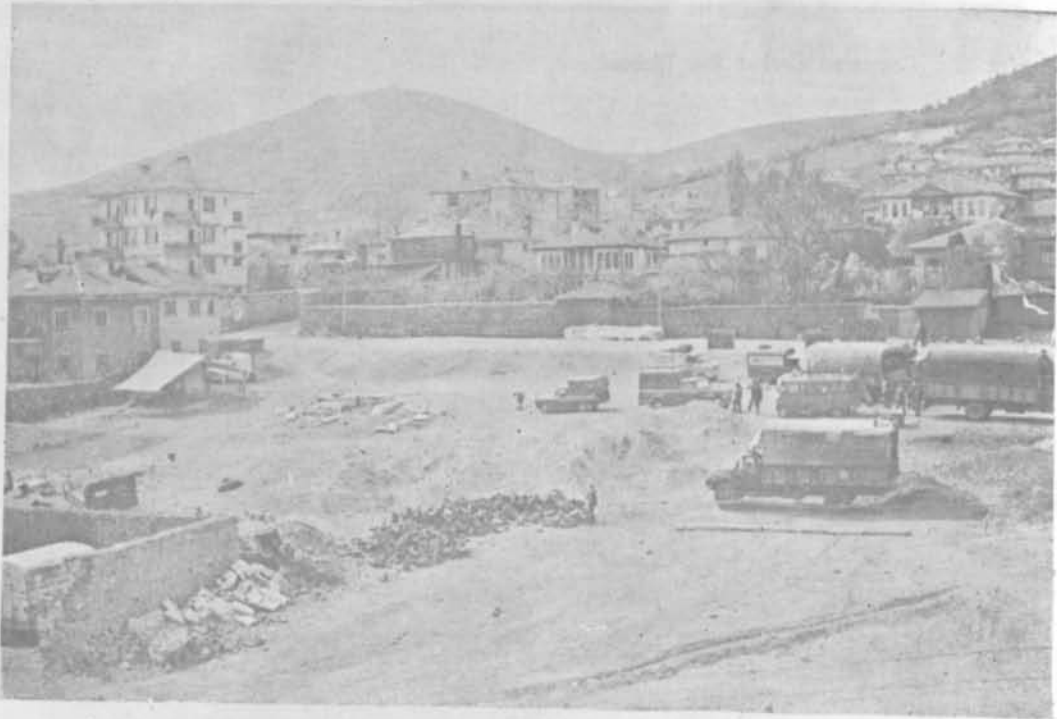
Resim 52 : Çayıralan Çerkes Bey Türbesi

Resim 53 : Yozgat Çapanoğlu Camii sundurma içindeki manzaralar

Resim 54 : Yozgat Çapanoğlu Sarayının yeri

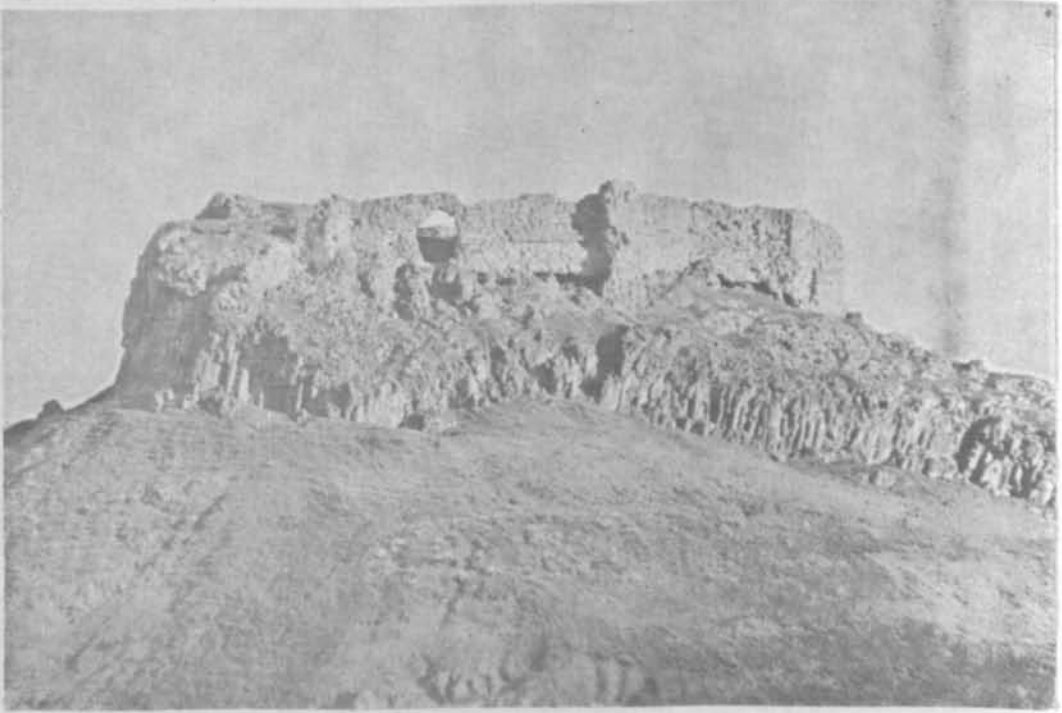

Resim 55 : Sarayözü Çiçinli Sultan Han

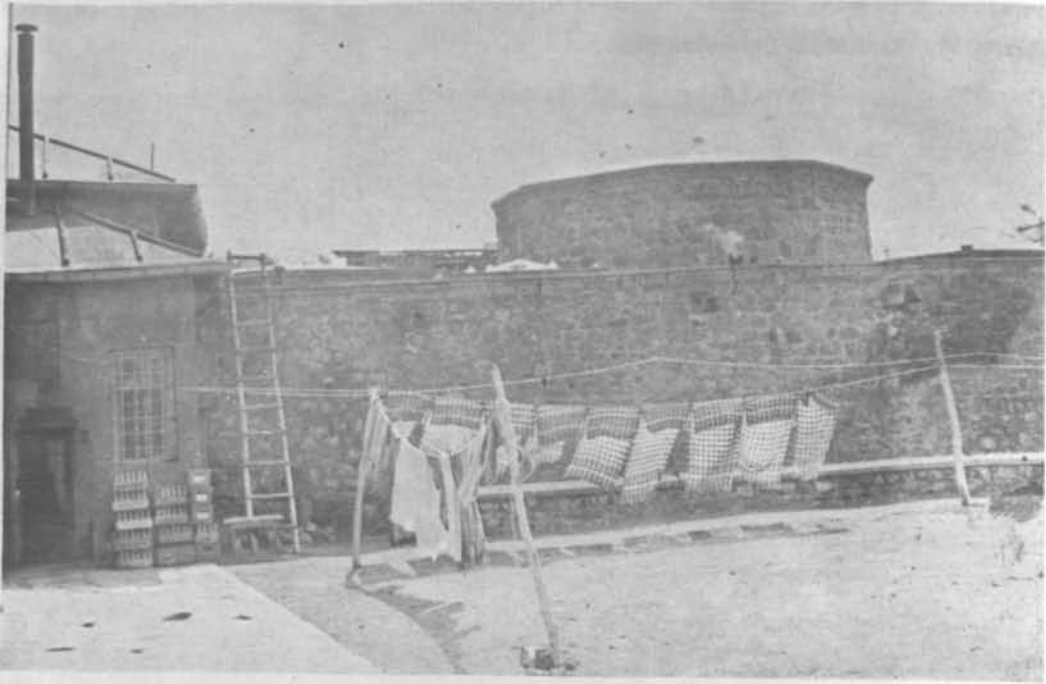
Resim 56 : Kesikköprü Çekereksu Han

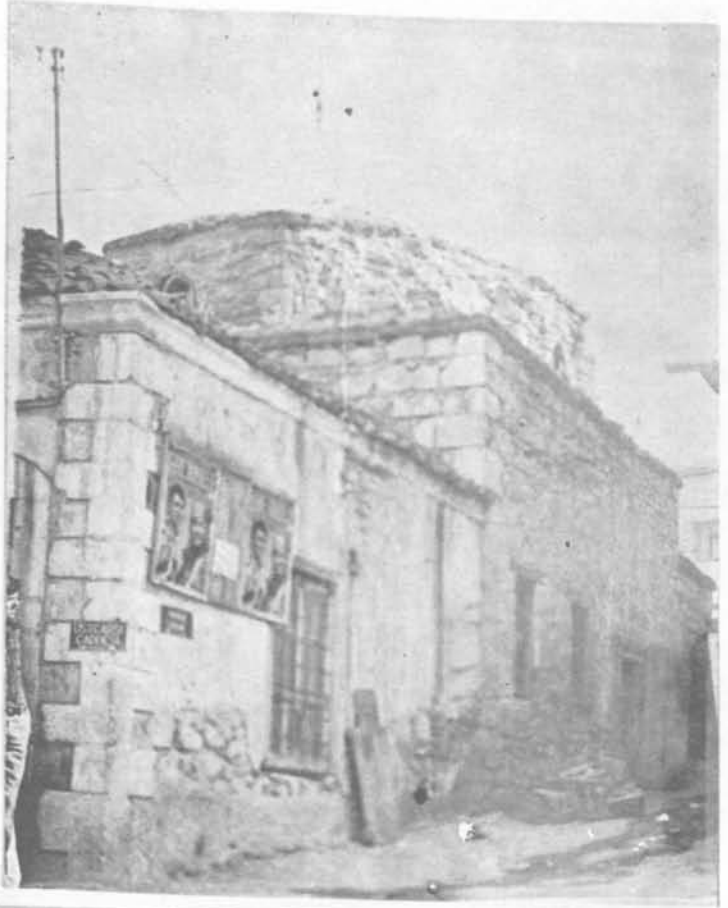

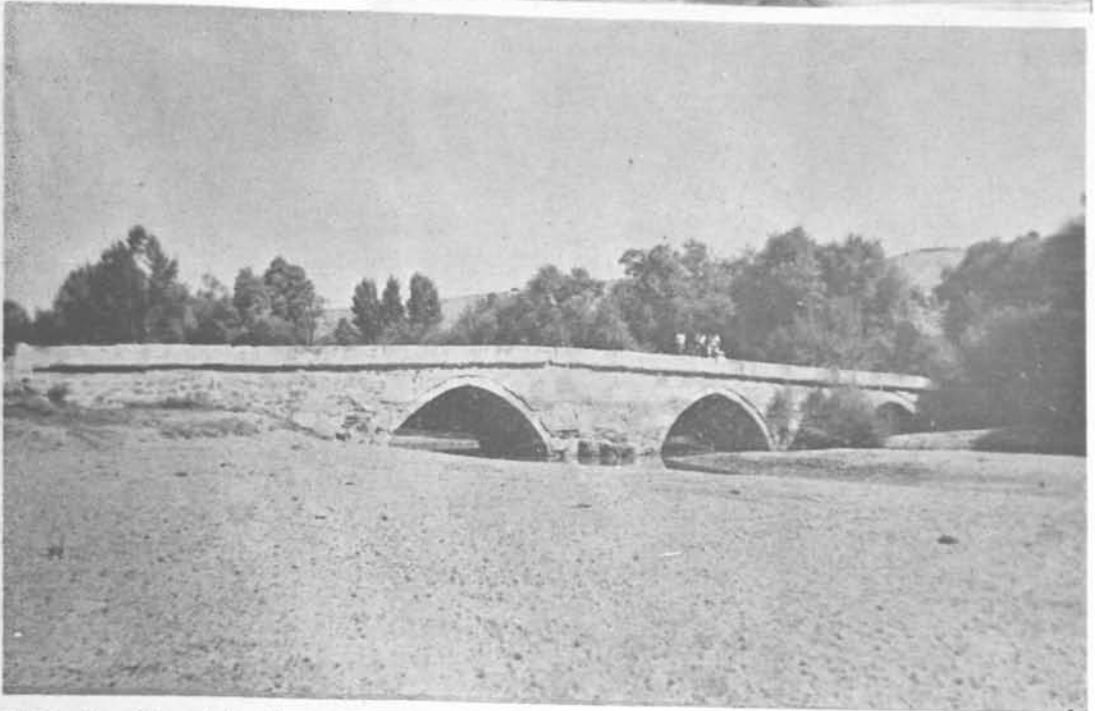
Resim 57: Akdağmadeni Çalışkan Köyü Muşallim (Beramşah Kalesi)

Resim 58: Yozgat Çapanoğlu Hamamı

Resim : 59
Akdağmadeni
Hacı
Hamamı

Resim 60 : Yozgat Karabiyik Köprüsü

Resim 61 : Yozgat Şefaati yolu üzerinde bir köprü

1911
Yozgat
1911
Yozgat

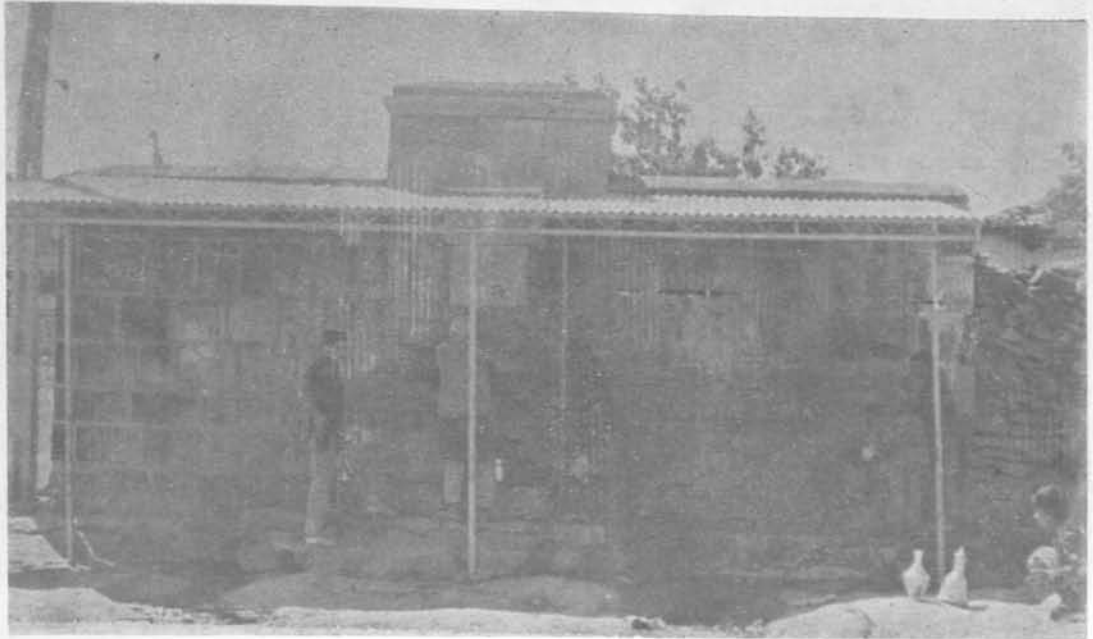
Resim 62 : Yozgat Taşköprü mahallesinde bir köprü

Resim : 63
Yozgat
Çapanoğlu
Cami
Çeşmesi

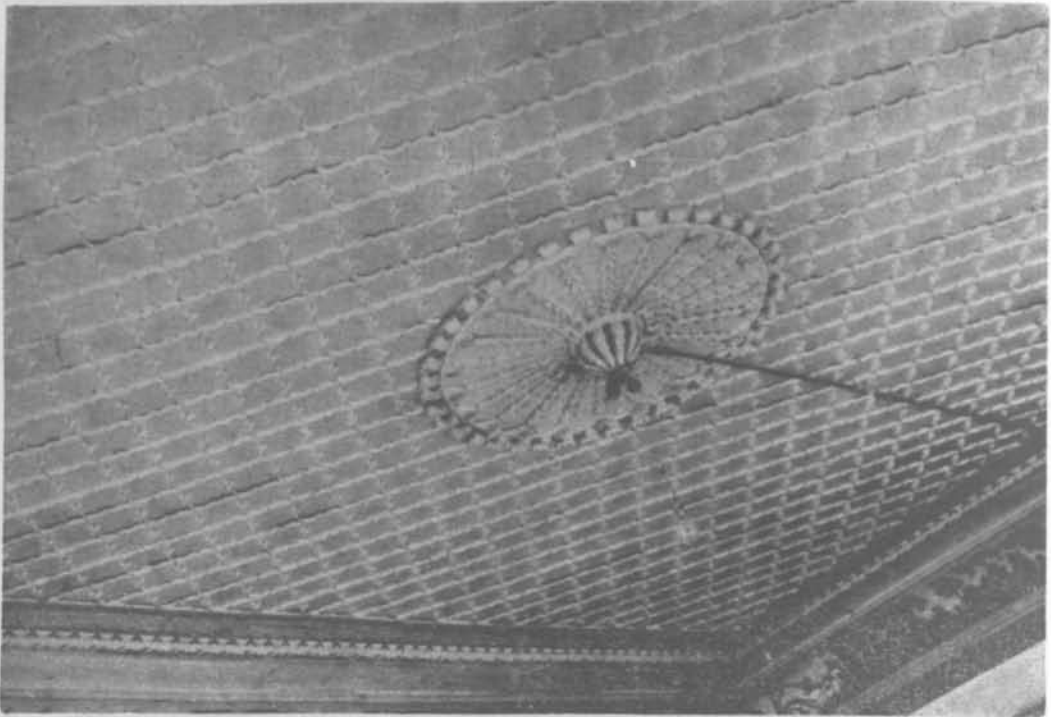
Resim 64 : Yozgat Şeker Pınarı

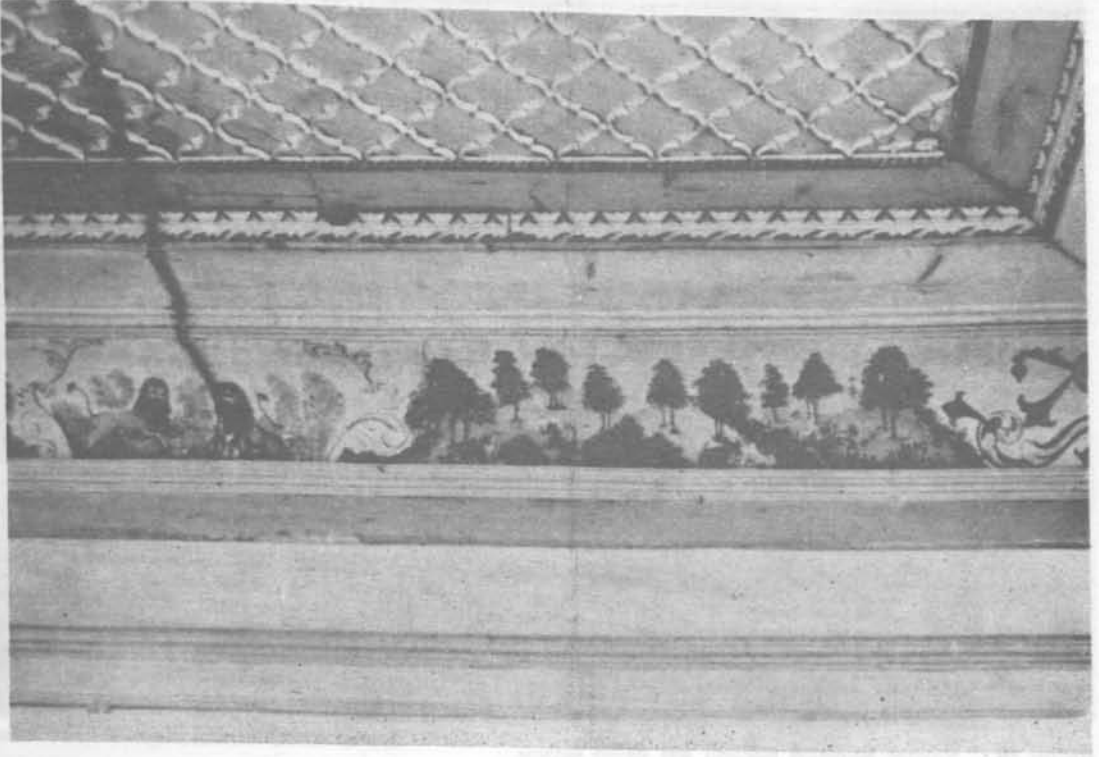

Resim 65 : Yozgat Nizamoğlu Konağı

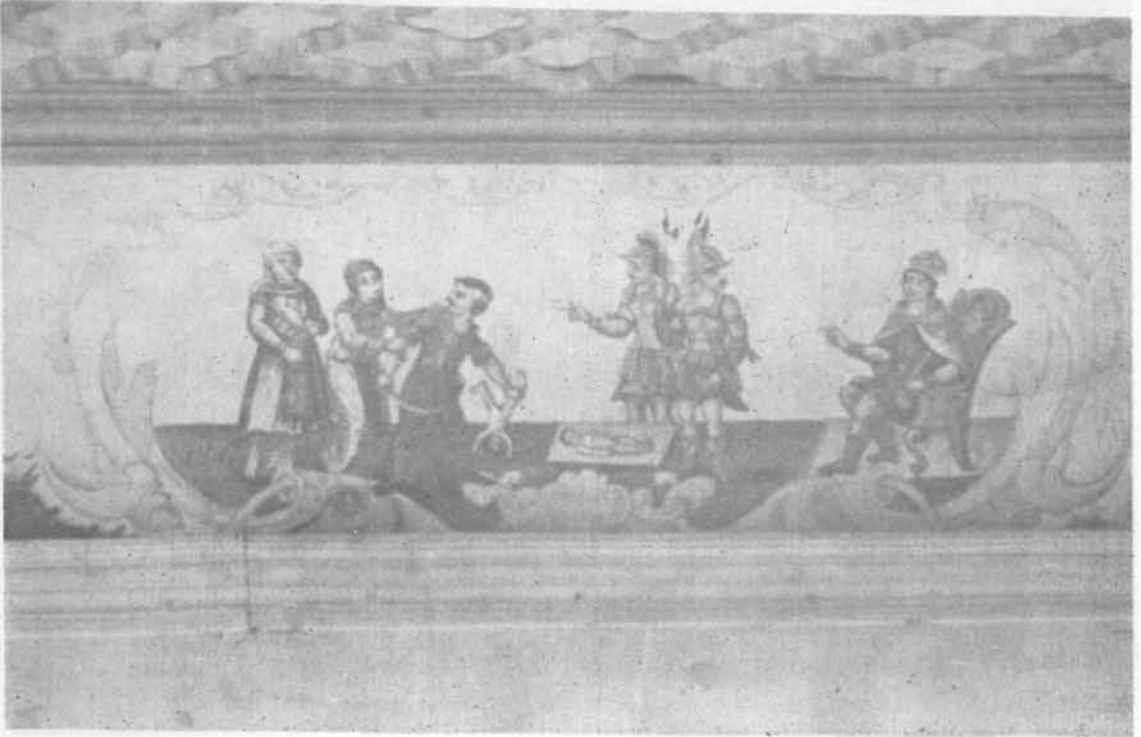
Resim 66 : Yozgat Nizamoğlu konağı güneydoğu oda tavanı

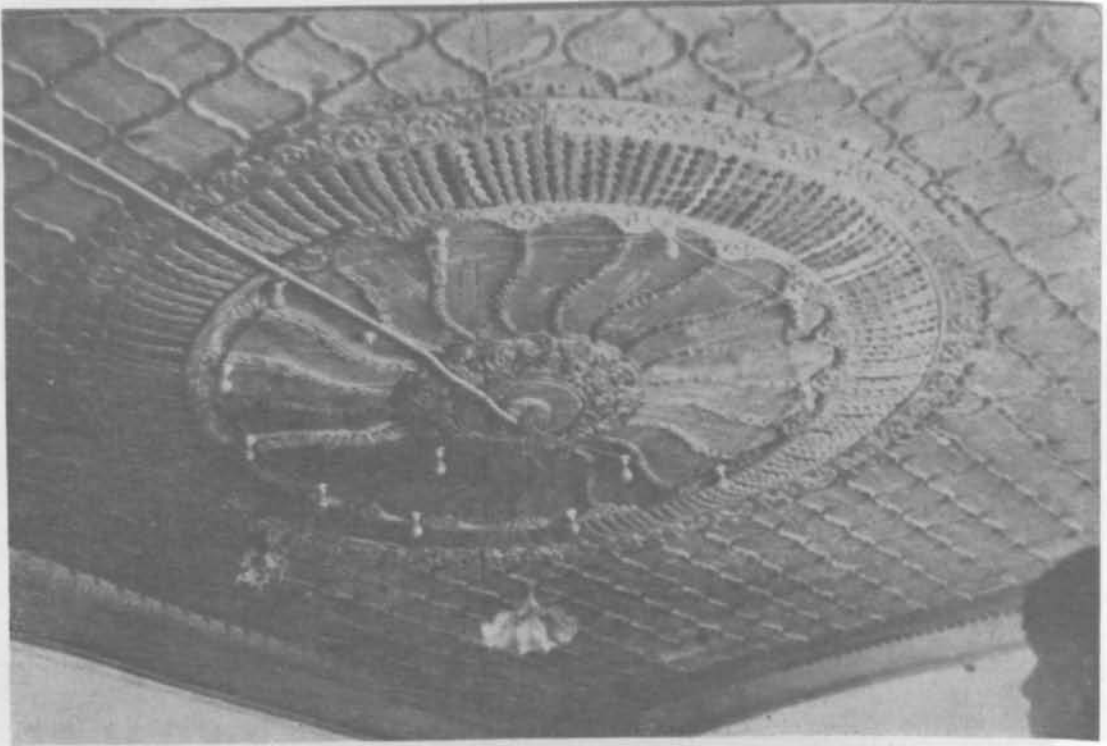

Resim 67 : Yozgat Nizamoğlu Konağı güneydoğu odası manzaralarından

Resim 68 : Yozgat Nizamoğlu Konağı güneybatı odası manzaralarından

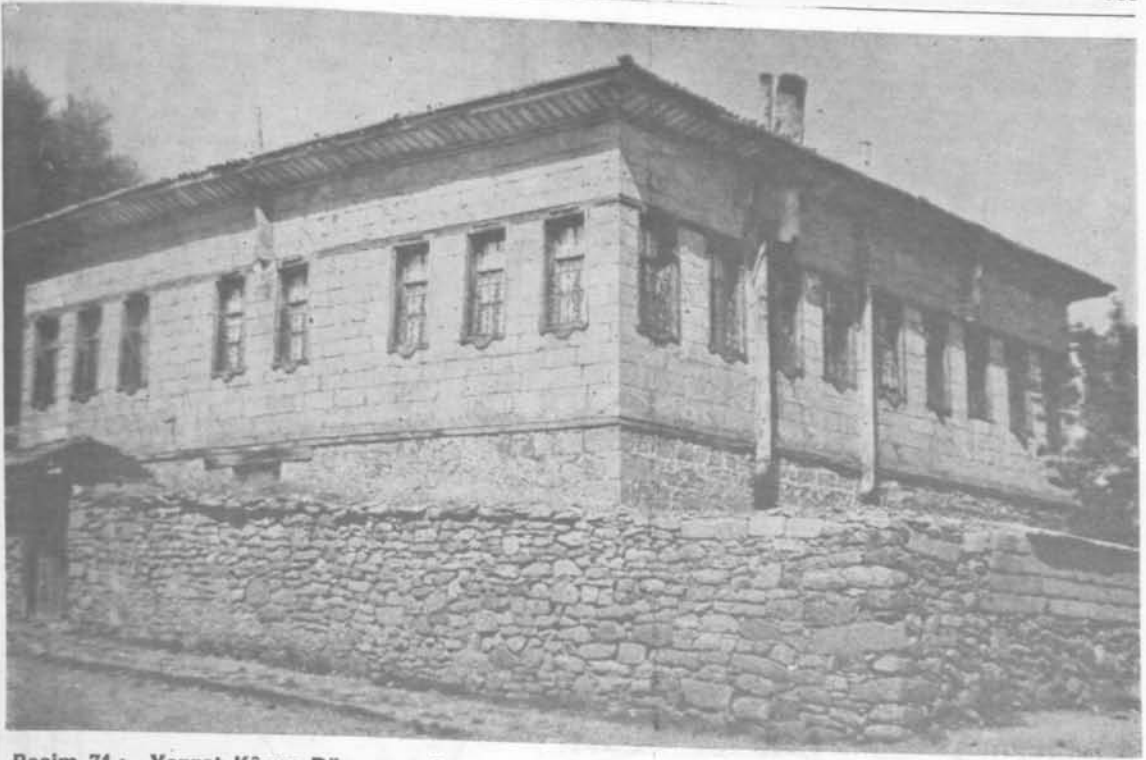

Resim 69 : Yozgat Nurettin Bacanlı evi salon tavanı

Resim 70 : Yozgat İhsan İpek evi bahçesi havuz çeşmesi

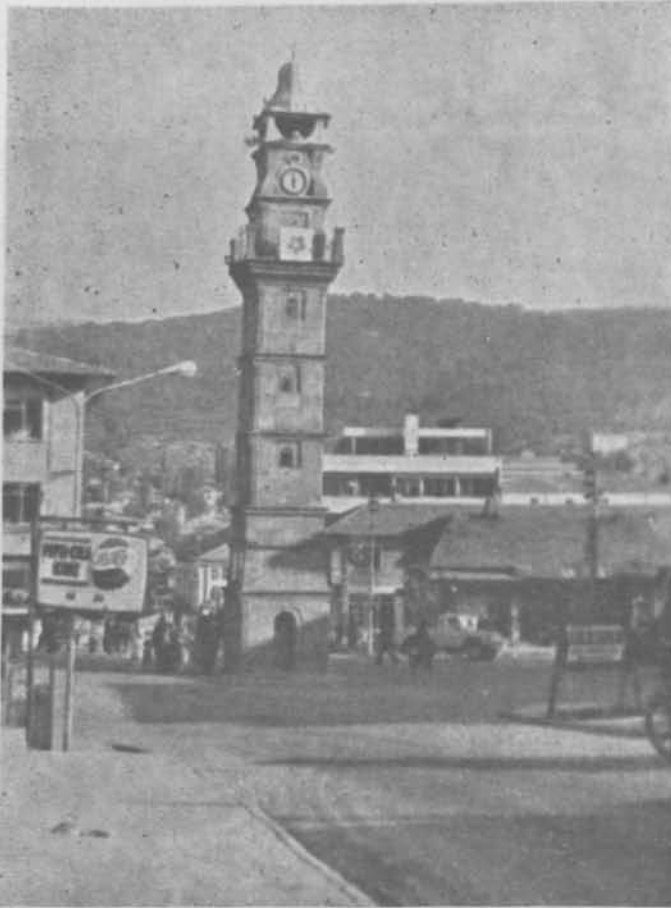
Resim 71 : Yozgat Kâzım Dönmez evi

Resim 72 : Yozgat Yazar Karşoğlu evi

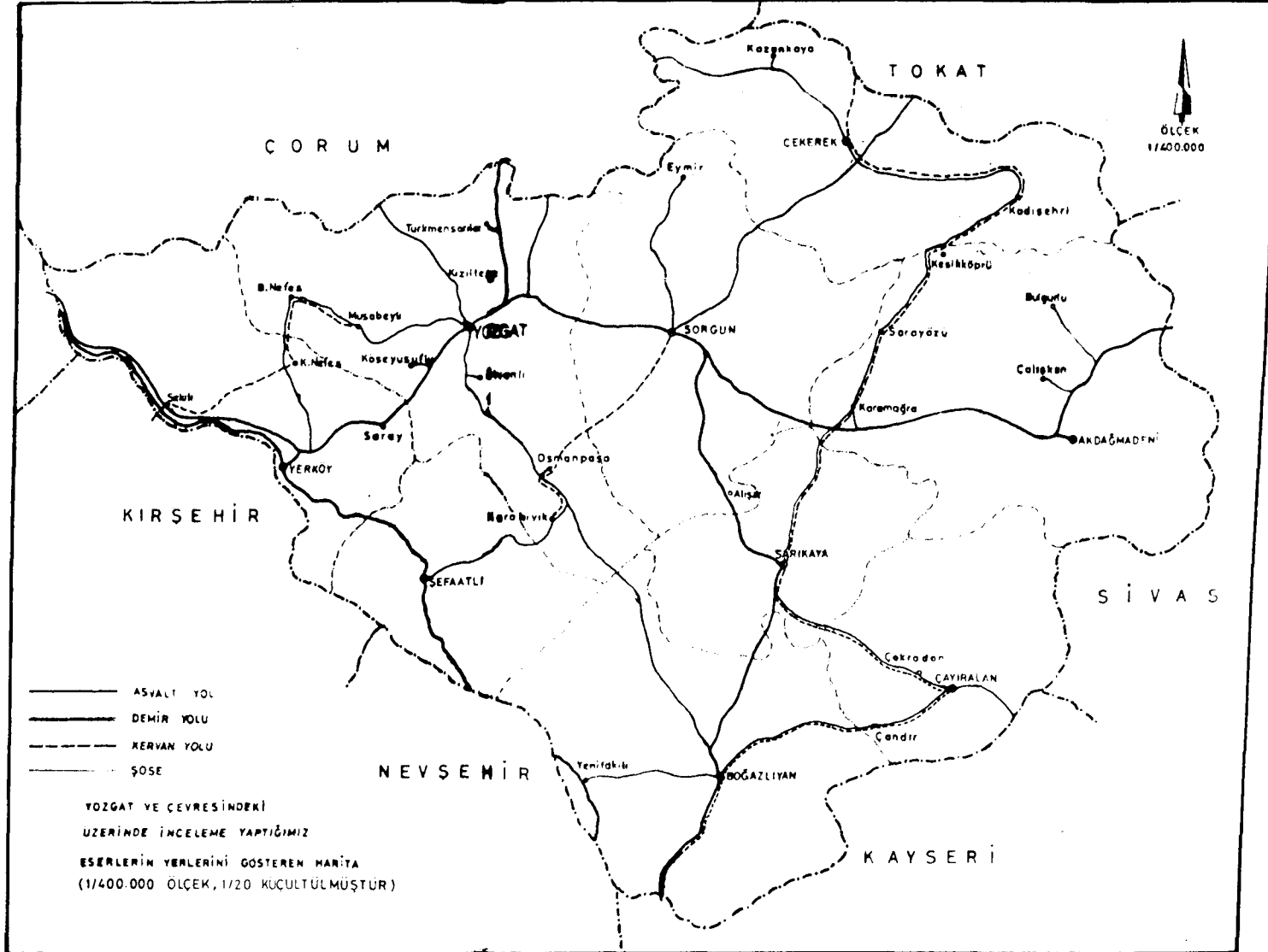

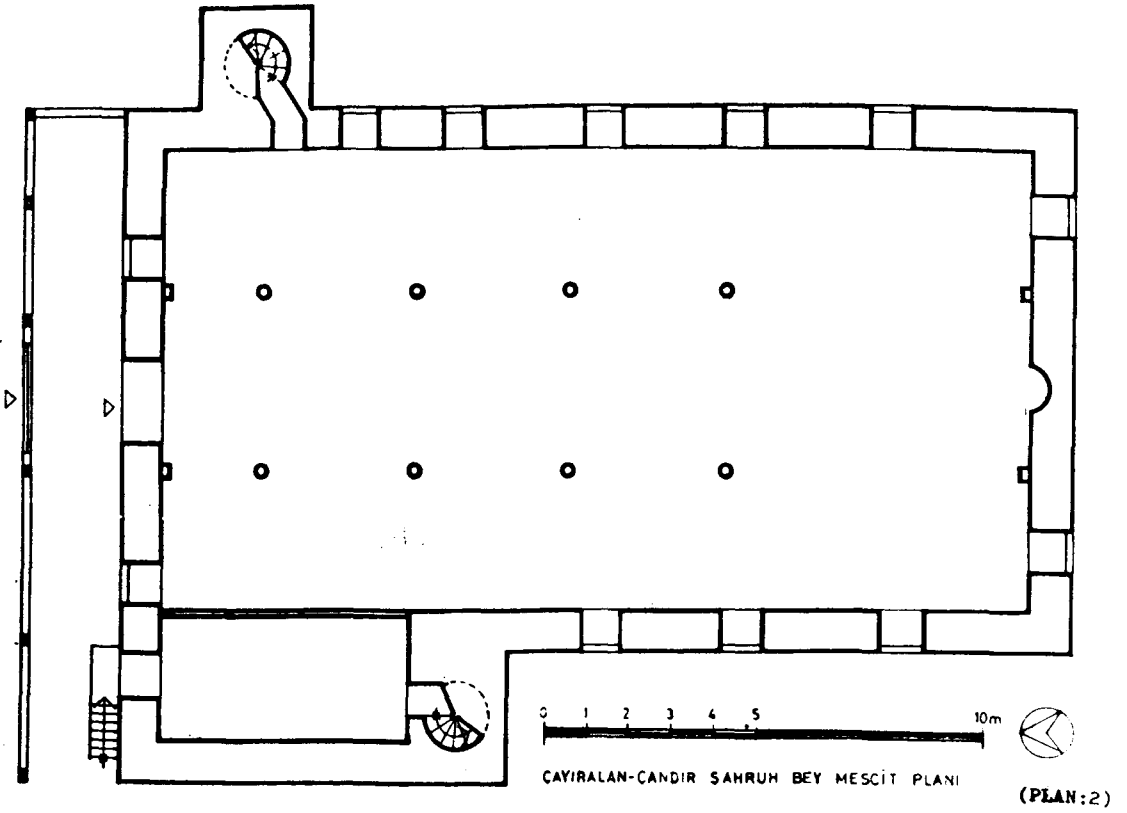
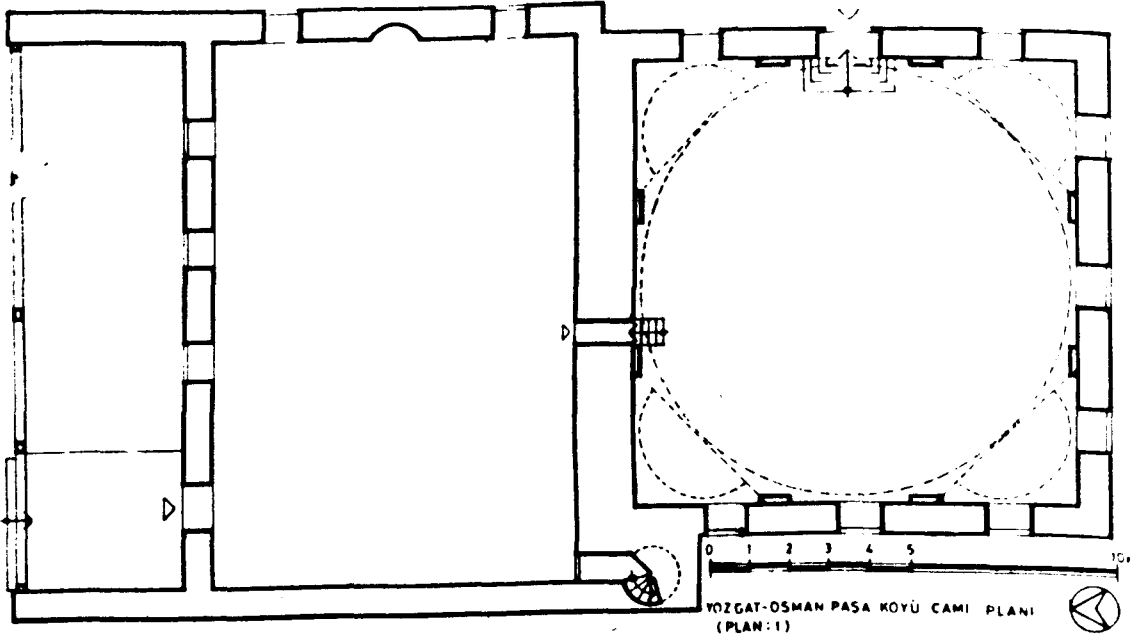
Resim 73 : Yozgat Askerlik Şubesi

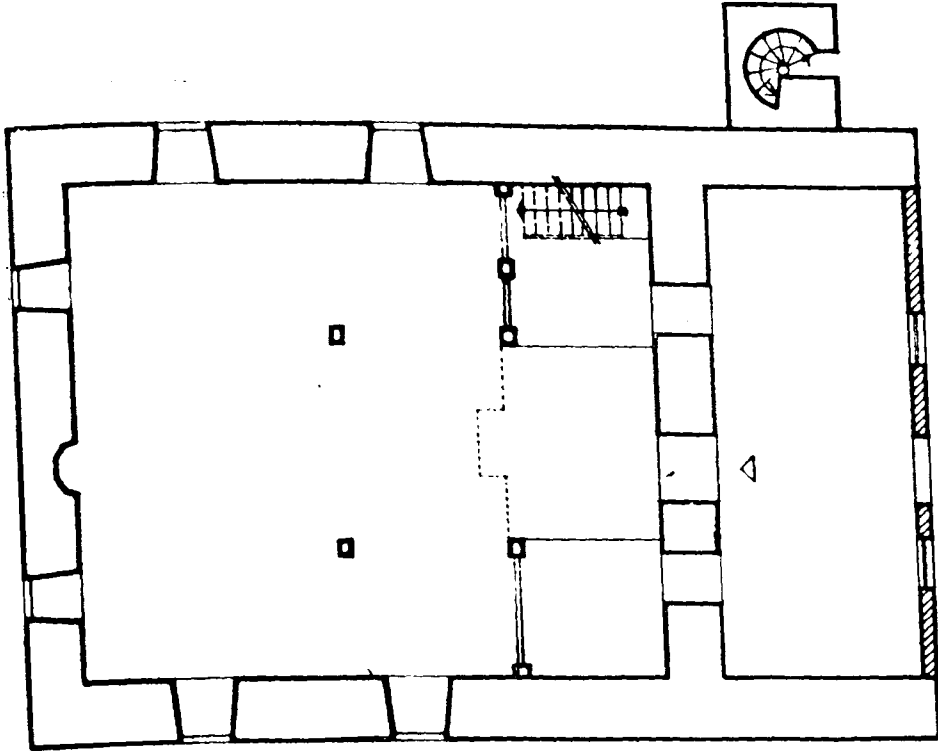

Resim 74 :
Yozgat
Saat
Kulesi

Yozgat Haritası

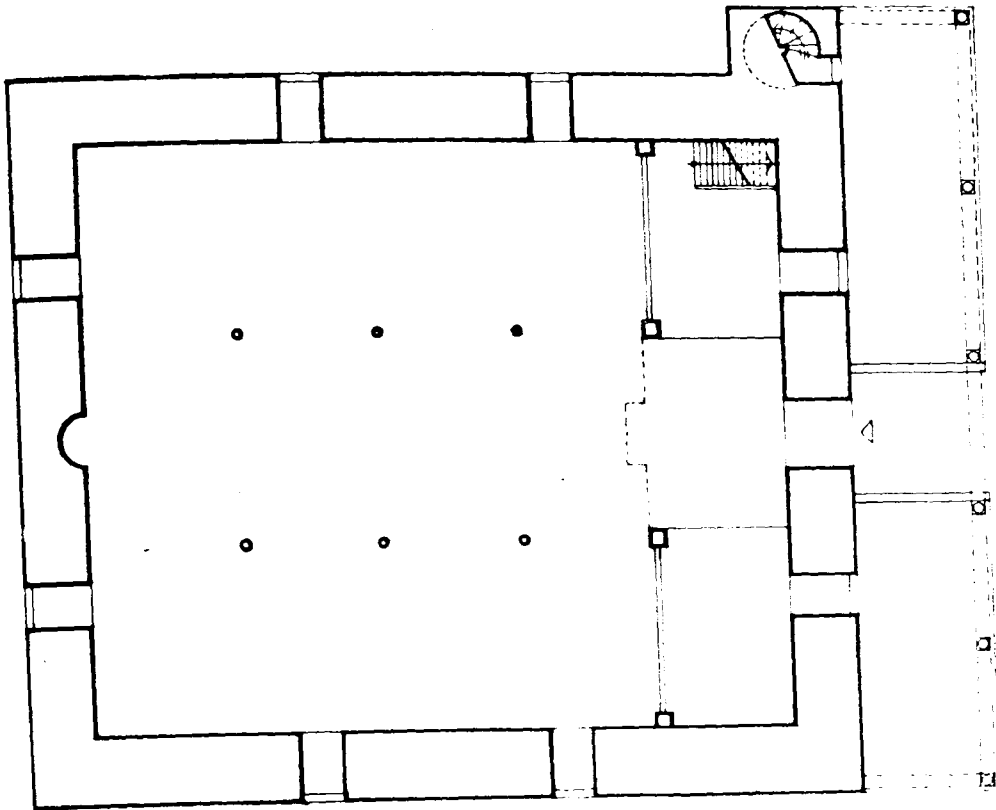

(PLAN:4)

10m.

YERKÖY - SARAY KÖYÜ ÇAPANOĞLU CAMII

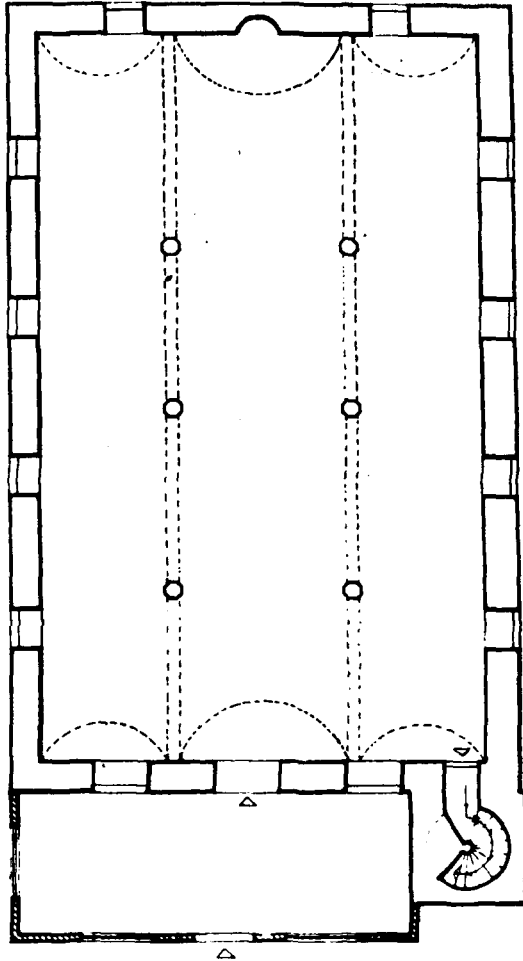

(PLAN:3)

10m.

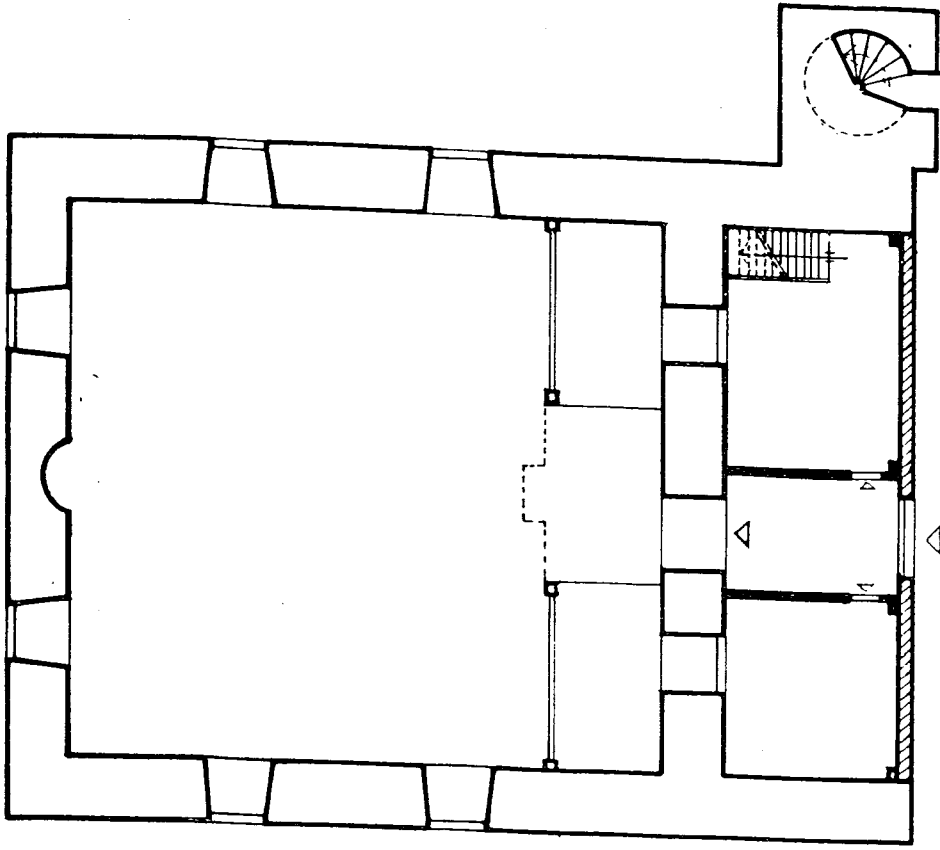
YOZGAT - PLANU KÖYÜ CAMII PLANI

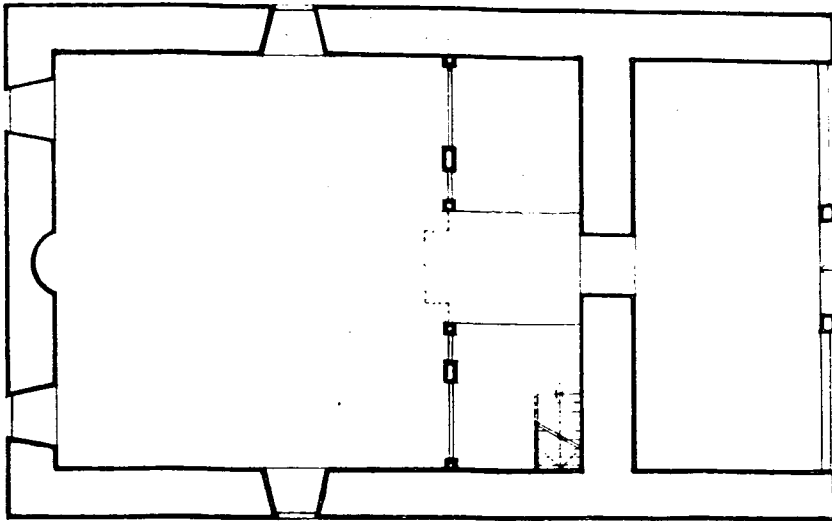
0 1 2 3 4 5 10M

YOZUAT-BOŞAZLIYAN HACI AHMET A.A.A. CAMII PLANI

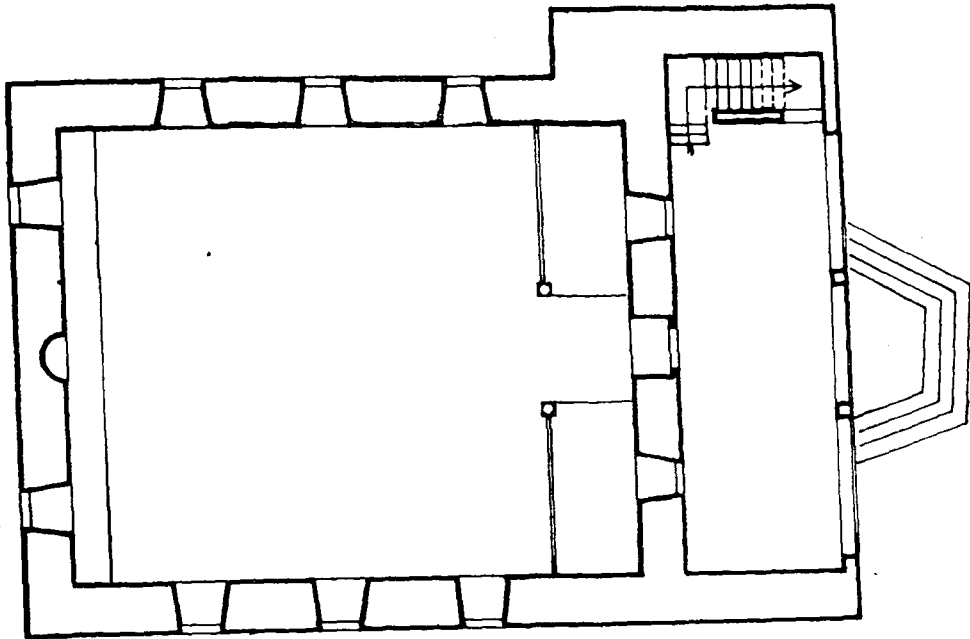
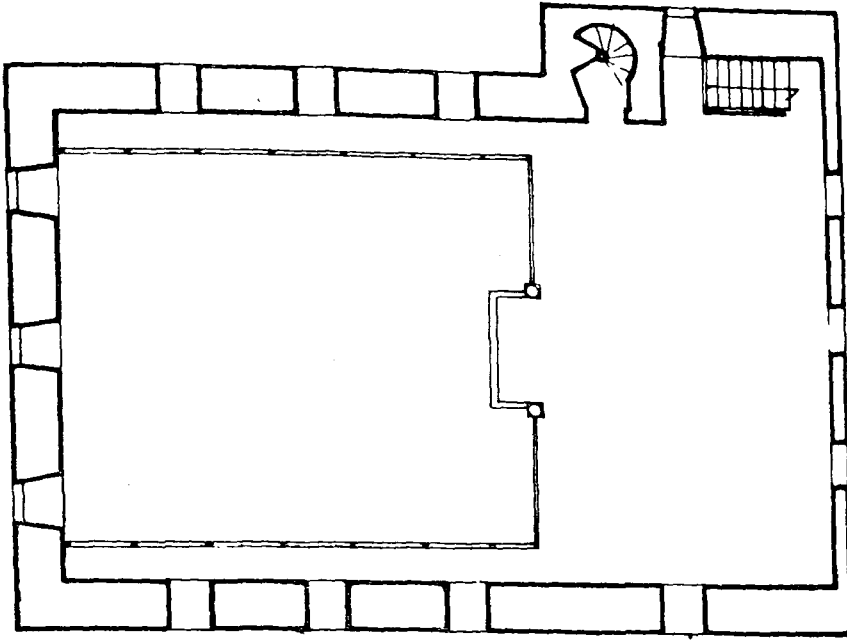
(PLAN:5)

YOZGAT KÖSEYUSUFLU KÖYÜ CAMİİ PLANI (PLAN : 9)

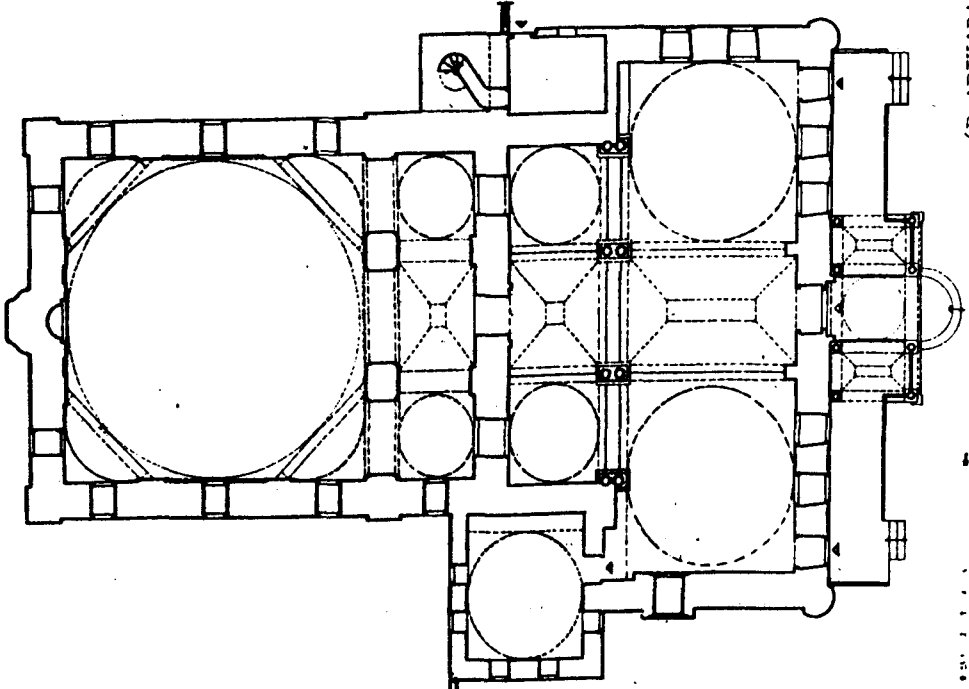
YOZGAT TURKMENSARILAR KÖYÜ ÇARŞU CAMİİ PLANI (PLAN : ?)

(R. ARIK'DAN)

0 1 2 3 4 5 10m
YOZGAT BAŞCAVUŞOĞLU CAMII

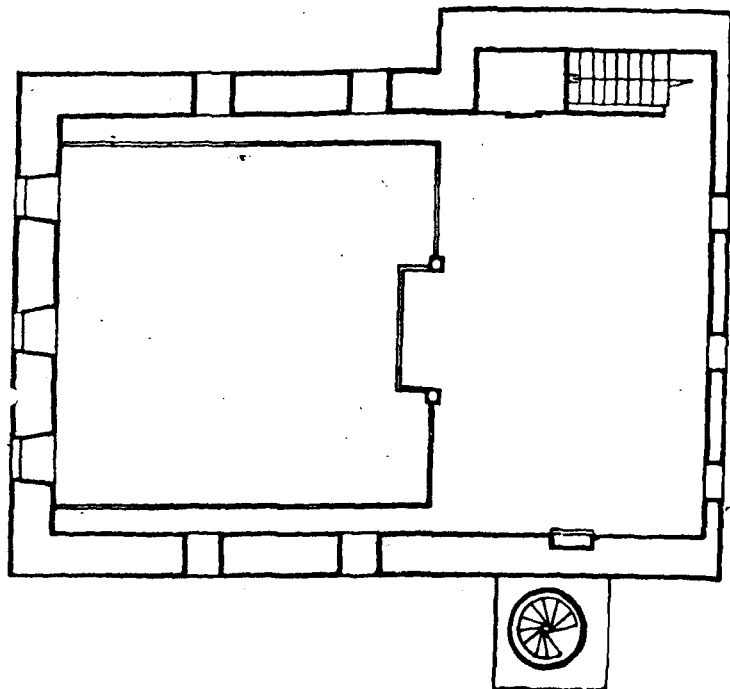
(PLAN:10)

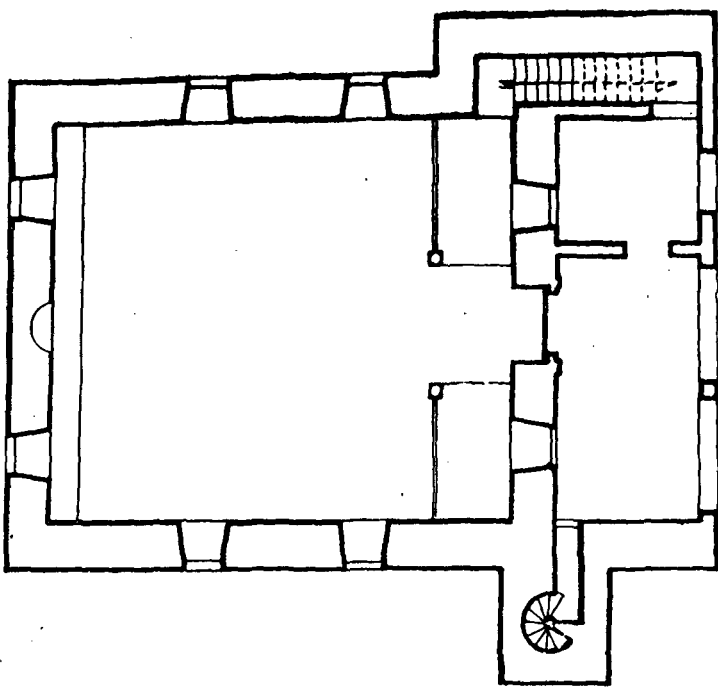

(R. ARIK'DAN)

YOZGAT ÇAPANOĞLU CAMİİ PLANI

(PLAN:6)

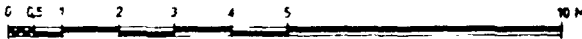
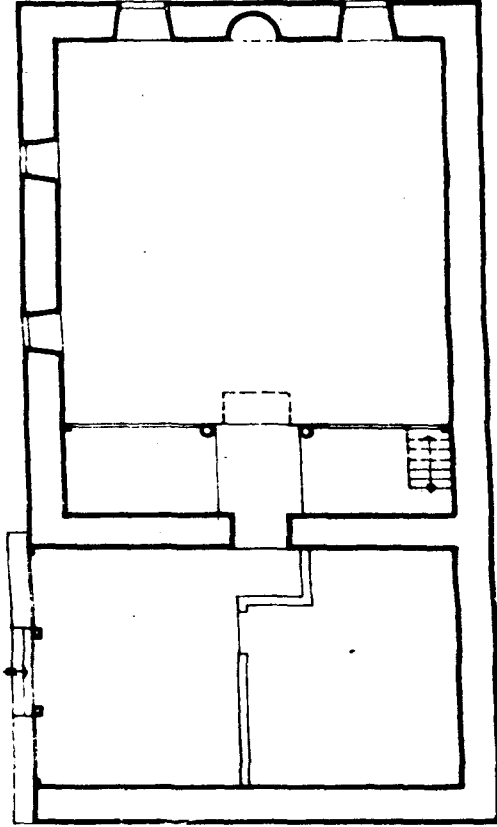

0 1 2 3 4 5 10 m
YOZGAT CEVAHİR ALİ EFENDİ CAMİİ

(R. ARIK 'DAN)

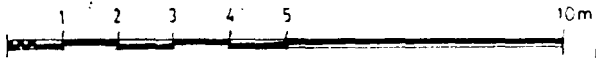
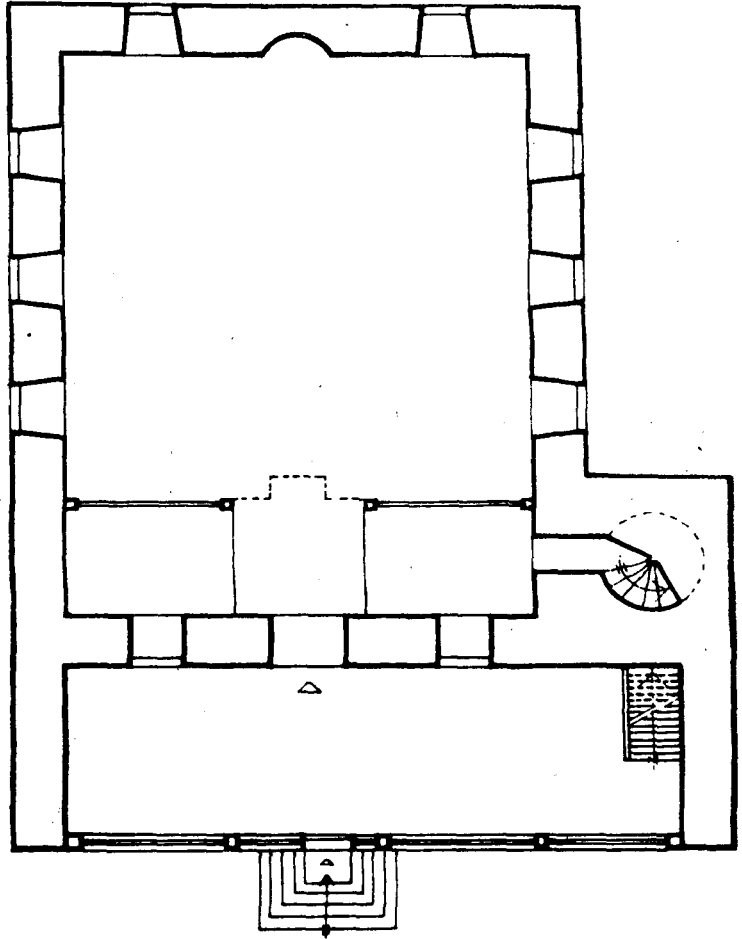
(PLAN:8)

Yozgat Cevahir Ali Efendi Camii

YOZGAT KIZILTEPE KOYU CAMII PLANI

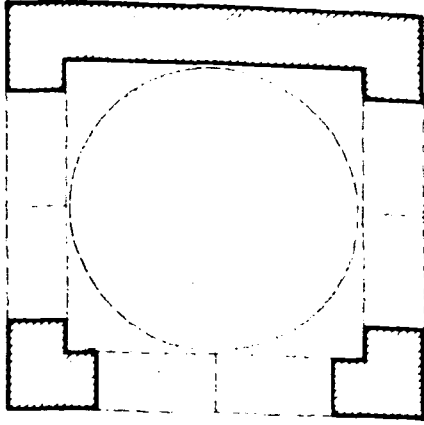
(PLAN:12)

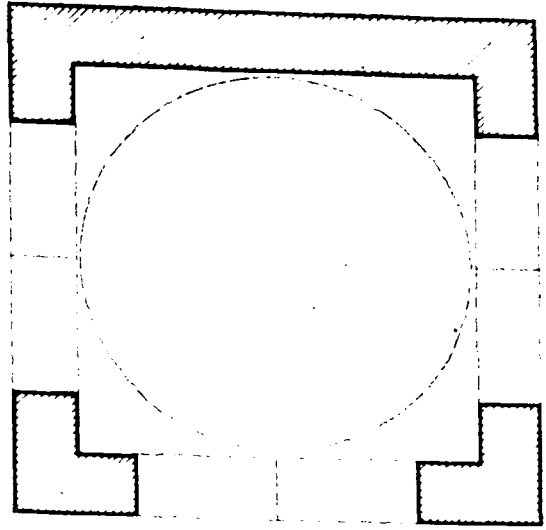
YOZGAT KAYYUMZADE CAMII PLANI

(PLAN:11)

YOZGAT-AKDAĞMADENİ, ÇALIŞKAN KÖYÜ
RUŞAĞLIM AİLESİNE AİT TÜRBELER

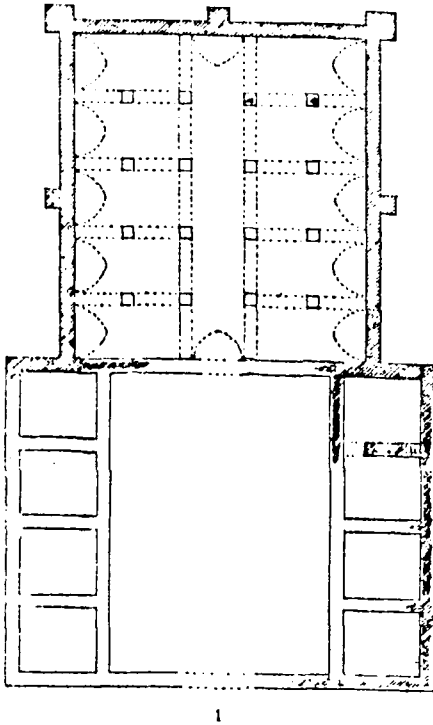

0 0.5 1 2 3 4 5m
ALİ ÇELEBİ TÜRBESİ

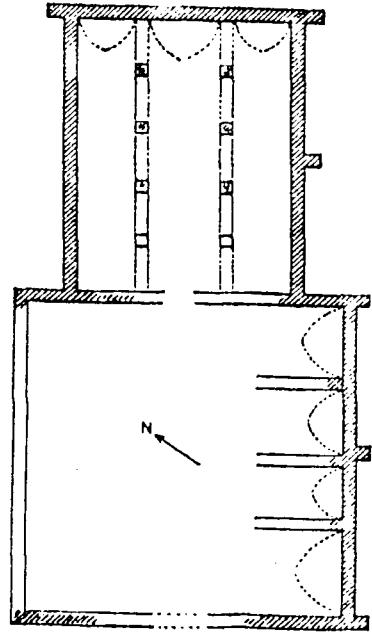

0 0.5 1 2 3 4 5m
MAHMUT ÇELEBİ TÜRBESİ

(PLAN:13)

1

2

(K. ERDHAN PLANI)

0 5 10 20 30 35m

1- ÇİĞÇİNLİ SULTAN HAN PLANI

2- ÇEKEREKŞU HAN PLANI